

**2006-2020 ORTAÖĞRETİM TARİH DERS KİTAPLARININ
ANADOLU BEYLİKLER DÖNEMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ümit Öztürk

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ümit
Soyadı : Öztürk
Bölümü : Tarih Eğitimi Bilim Dalı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 2006-2020 Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Anadolu Beylikleri Dönemi Açısından Değerlendirilmesi
İngilizce Adı : Analysis of 2006-2020 Secondary Education History Textbooks in Terms of Anatolian Principalities Period

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Ümit Öztürk
İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ümit Öztürk tarafından hazırlanan “2006-2020 Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Anadolu Beylikleri Dönemi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nuri YAVUZ

Yakın Çağ Tarihi, Artvin Çoruh Üniversitesi

.....

Üye (Başkan): Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

Tarih Eğitimi, Gazi Üniversitesi

.....

Üye: Prof. Dr. Nejla GÜNAY

Tarih Eğitimi, Gazi Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 03.02.2021

Bu tezin Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

Katkılarından dolayı değerli hocam Prof. Dr. Nuri YAVUZ’a ve değerli kardeşim Ahmed Fatih GÖKTAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Ümit ÖZTÜRK

Şubat, 2021

**2006-2020 ORTAÖĞRETİM TARİH DERS KİTAPLARININ
ANADOLU BEYLİKLERİ DÖNEMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Ümit Öztürk
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Şubat, 2021**

ÖZ

Öğrencilerin tarih dersi için başvurdukları ilk kaynak ders kitaplarıdır. Tarih ders kitaplarının en büyük görevi ortaöğretim öğrencilerinin tarihi öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Ancak ortaöğretim tarih ders kitapları tek konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda Osmanlı tarihi ve kültürü ile ilgilidir. Bu sebepten dolayı da öğrencilerin Anadolu Beylikleri ile ilgili bilgileri de sadece Osmanlılarla olan ilişkileri ya da mücadelelerinden ibarettir. Değişen ortaöğretim programları da bu soruna çare olmamaktadır. Nitekim 2006 yılı öncesinin tarih ders kitaplarında kısa da olsa ayrı başlıklar altında Anadolu Beylikleri tanıtılırken; artık hiçbir beylik tanıtılmamaktadır. Bu ders kitaplarında Osmanlılarla olan ilişkilerinden bilinen Anadolu Beylikleri ile ilgili verilen bilgiler de oldukça sığdır. Bu çalışmamızda da 2006-2020 yılları arasındaki ortaöğretim ders kitaplarının Anadolu Beylikleri açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu kapsamda Anadolu Beylikleri ile ilgili genel siyasi bilgiler verilecek, bu bilgiler ışığında ders kitaplarında bulunan bilgiler değerlendirilecek; ayrıca ortaöğretim programlarının değişimine bağlı olarak farklı tarihli ders kitaplarında bulunan bilgiler karşılaştırılacaktır.

Anahtar kelimeler : Tarih ders kitapları, 2006-2020 yılları, Anadolu Beylikleri.

Sayfa adedi : 105

Danışman : Prof.Dr. Nuri YAVUZ

**ANALYSIS OF 2006-2020 SECONDARY EDUCATION HISTORY
TEXTBOOK IN TERMS OF ANATOLIAN PRINCIPALITIES
PERIOD
(Master's Thesis)**

**Ümit Öztürk
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
February, 2021**

ABSTRACT

Textbooks are the first source that students apply for the history course. The biggest task of history textbooks is to help secondary school students learn about history. However, secondary education history textbooks concentrate on one subject. This subject is about Ottoman history and culture. For this reason, the students' knowledge of Anatolian Principalities consists only of their relations or struggles with the Ottomans. Changing secondary education programs do not solve this problem. As a matter of fact, while the Anatolian Principalities were introduced under separate headings in the history textbooks of pre-2006, no principalities is introduced anymore. The information given in these textbooks about the Anatolian Principalities, known from their relations with the Ottomans, is also quite shallow. In this study, the secondary education textbooks between the years 2006-2020 will be evaluated in terms of Anatolian Principalities. In this context, general political information about the Anatolian Principalities will be given, in the light of this information, the information in the textbooks will be evaluated; in addition, depending on the changes in secondary education programs, the information in the textbooks with different dates will be compared.

Key Words : History Course Book, 2006-2000 Years, Anatolian Principalities.

Total Pages : 105

Supervisor : Prof. Dr. Nuri YAVUZ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.3. Alt Problemler	2
1.4. Sınırlılıklar.....	2
1.5. Araştırmanın Önemi.....	3
BÖLÜM II.....	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. İlgili Araştırmalar	5
BÖLÜM III	8

YÖNTEM.....	8
3.1. Araştırma Modeli.....	8
3.2 Çalışma Grubu.....	8
3.3. Veri Toplama Tekniği	8
3.4. Verilerin Analizi.....	9
BÖLÜM IV	10
BULGULAR ve YORUM.....	10
4.1. Genel Hatlarıyla Anadolu Beylikleri siyasi Tarihi	10
4.1.1. Osmanoğulları (1299-1453)	11
4.1.2. Karamanoğulları (1250-1487).....	12
4.1.3. Germiyanogulları (1260-1429)	14
4. 1. 4. Eşrefoğulları (1327-1380)	15
4. 1. 5. Hamitoğulları (1280-1391/1300-1423)	16
4. 1. 6. Tekeoğulları.....	17
4. 1. 7. Menteseoğulları (1300-1426)	17
4. 1. 8. Candaroğulları (1291-1461)	19
4. 1. 9. Pervaneoğulları (1277-1322)	20
4. 1. 10. Aydınoğulları (1300-1425).....	20
4. 1. 11. İzmiroğulları.....	21
4. 1. 12. Saruhanoğulları (1300-1410).....	22
4. 1. 13. Karesioğulları (1303-1345)	23
4. 1. 14. Sahipataoğulları (1275-1341)	23
4. 1. 15. İnançoğulları (Lâdik) (1261-1403).....	24
4. 1. 16. Dulkadiroğulları (1337-1515).....	25
4. 1. 17. Ramazanoğulları (1352-1517)	27

4. 1. 18. Eretnaogulları (1327-1381).....	28
4. 1. 19. Kadı Burhaneddin Hükümeti (1380-1398)	29
4. 1. 20. Taceddinoğulları (Canikoğulları) (1347-1427).....	30
4. 1. 21. Alaiye Beyliği	32
4.2. Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi	32
4. 2. 1. 2006-2020 Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programında Anadolu Beylikleri Dönemi: Üniteler, Kazanımlar ve Açıklamalar.....	33
4. 2. 2. Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi.....	36
4. 2. 3. Onuncu Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi.....	37
BÖLÜM V	50
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	50
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	50
5.2. Öneriler	54
KAYNAKLAR.....	57
EKLER.....	61
EK 1: Anadolu Beylikleri (tarikhkursu.com internet adresinden alınmıştır).....	62
EK 2. 2005 Lise 2 Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri Haritası (s.3)	62
EK 3. 2009 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri Haritası (s.6)	63
EK 4. 2008 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 191-192).....	64
EK 5. 2009 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 6-9; 12-14; 18-23).....	65
EK 6. 2015 10. Sınıf Tarih Ders kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 13-15; 19; 21; 24-25; 48-49).....	74

EK 7. 2018 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Geçen	
Bölümler (s. 39-40; 49; 55; 64-65; 67-68).....	83

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2010, 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı.....	34
Tablo 2. 2018, 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı.....	35
Tablo 3. 2017 ve 2017, 9. ve 10. sınıftarih ders kitaplarında üniteler.....	35
Tablo 4. Köseadağ Savaşı'ndan Sonra Anadolu'da Kurulan Türk Beylikleri ve Kuruldukları Bölgeler.....	46

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Ülkemizde; okuma alışkanlığının gelişmiş ülkelere oranla yeterli düzeyde olmaması, kitap okuma ve kitapları değerlendirme sürecini olumsuz etkilemektedir. Tarih ders kitapları da bu olumsuzluktan payını almaktadır.

Öğrenciler ise belki de sadece sınava çalışmak için de olsa ders kitaplarından faydalanmaktadırlar. Tarih ders kitapları, tarih öğretimi için önemini yıllarca korumuş ve korumaya da devam etmektedir. Söz konusu ders kitapları, bir milletin geçmişini yeni nesillere aktarmada oldukça önemli bir role sahiptir. Tarih ders kitapları, öğrencileri bir geçmişte buluşturur ve bu geçmiş onları aynı hedef doğrultusunda çalışmaya sevk eder. Bu ders kitapları sadece öğrencileri değil aynı zamanda tüm toplumu geçmiş paydada buluşturur.

Tarih ders kitapları öğrencilere tarihi sevdirmek ve tarih bilinci oluşturma amacı çerçevesinde hazırlanmaktadır. Tarih öğretim programları özelinde bakıldığında, ülkemizde, pek çok değişikliğin yapıldığı görülür (Alaca, 2017a). Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır.(Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı (9, 10 ve 11. Sınıflar). MEB Yayınevi., 2018, s. 4)

Ortaöğretim tarih ders kitapları da bahsi geçen öğretim programı çerçevesinde hazırlanmıştır.

Tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemi açısından da birçok problem bulunmaktadır. Öyle ki Anadolu beylikleri dönemi, ortaöğretim ders kitaplarında oldukça az konu edinmiştir. Bu da başlı başına bir sorundur. Öğrenciler bu konuda yeteri düzeyde kazanımlar elde edememektedirler. Nitekim ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemi, beyliklerin Osmanlılar ile olan mücadeleleri ve Osmanlı egemenliğini ne zaman ve nasıl kabul ettiklerinden ibarettir.

Anadolu beylikleri arasında, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Eşrefoğulları, Hamitoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Karesioğulları gibi birçok beylik bulunmaktadır. Biz de çalışmamızda 2006-2020 ortaöğretim tarih ders kitaplarında Anadolu beylikleri dönemini inceleyeceğiz. Bu kapsamda Anadolu beylikleri dönemi ışığında tarih ders kitaplarında verilen bilgiler ortaya çıkarılarak, değerlendirme yapılacaktır.

1.2. Problem Cümlesi

Ortaöğretim tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikler Dönemi konuları işlenirken karşılaşılan sorunlar nelerdir?

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şunlardır:

- a) 2006-2020 arasında yazılan ortaöğretim tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemine ne kadar ve nasıl yer verilmiştir?
- b) Ders kitaplarında yer alan Anadolu Beylikleri Dönemi hangi yönleriyle ele alınmıştır?
- c) Anadolu Beylikler Dönemi ile ilgili siyasi tarih konularının incelenmesi nasıl olmalıdır?
- d) Bu çalışmalar tarih ders kitaplarına nasıl aktarılabilir?

1.4. Sınırlılıklar

Çalışmamız 2006-2020 yılları arasında yazılmış ortaöğretim tarih kitapları ve bu kitaplarda yer alan Anadolu beylikleri dönemi ile ilgili bilgilerle sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Anadolu Beylikleri tarihimize açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim bu beylikler, yaşadığımız topraklar üzerinde geçmişte yaşayan atalarımızı, bölgede yaşanan siyasi ve sosyo-kültürel gelişmeleri bizlere sunarlar. Son derece önemli olan bu konunun, tarih ders kitaplarında ne kadar yer tuttuğı ve nasıl işlendiğine dair bir çalışma tespit edilememiştir. Bu çalışmamız ile tarih ders kitaplarında Anadolu beylikleri döneminin incelenmesi eksikliğini giderileceğini düşünmekteyiz.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ülkemizde ortaöğretim tarih ders kitaplarının yeterli seviyede olup olmadığı ya da ders kitaplarının belli bir kesimin idaresi altında özel olarak hazırlandığı veya bu ders kitaplarının ezberci bir eğitime hizmet ettiği gibi birçok konuda sürekli bir tartışma yaşanmaktadır. Bu tartışmalar beraberinde ders müfredatlarında çeşitli değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Bu değişiklikler, kitap okumak bir yana, daha çok sınavlara hazırlanmak için tarih ders kitaplarını kullanan öğrencileri de doğrudan etkilemektedir. Nitekim aralarında 2-3 yaş bulunan öğrenciler arasında tarih dersinde edinilen bilgiler çok büyük değişiklik göstermektedir. Örneğin çalışmamız kapsamında düşündüğümüzde, 2006 yılı öncesinde ortaöğretimde eğitim görmüş öğrenciler ile 2006 sonrasında aynı ortaöğretimde eğitim görmüş öğrenciler arasında, Anadolu Beylikleri ile ilgili edindikleri bilgiler oldukça farklıdır. 2006 yılı sonrasında eğitim görmüş öğrencilerin Anadolu Beylikleri ile ilgili edindikleri bilgiler birkaç bilgidен ibarettir. Ancak 2006 yılı öncesinde eğitim almış öğrenciler Anadolu Beylikleri ile ilgili temel bilgilere sahiptirler. Bunun sebebi de değişen müfredattır. Öyle ki 2006 yılı öncesi tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri ile ilgili doğrudan bir bölüm bulunmaktayken; 2006 yılı sonrasında Anadolu Beylikleri ile ilgili bir bölüm bulunmamaktadır. 2006 yılı sonrasında Anadolu Beylikleri ile ilgili bilgiler sadece onların Osmanlılar ile olan ilişkilerinden ibarettir. Örneğin herhangi bir beyliğin Osmanlı Beyliği'ne bağlanması, Candaroğulları ya da Karamanoğulları'nın Osmanlılar ile mücadelesi veya Osmanlı Beyliği ile diğer beylikler arasında gerçekleşen evlilikler gibi. Ayrıca bu ders kitaplarında teorik bilgi açısından eksik olan Anadolu Beylikleri dönemi, görsel materyal açısından da eksiktir. Anadolu Beylikleri ile ilgili verilen haritalar yetersizdir.

Bu çalışmada da 2006-2020 yılları arasında ortaöğretim tarih ders kitaplarının Anadolu Beylikleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böyle bir çalışma eğitim bilimleri alanında yapılmadığı için bu araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur. Bu alışma yapılırken karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Anadolu Beylikleri siyasi tarihi ile ilgili bulgular verilerek, bu bulgular kapsamında ortaöğretim ders kitaplarında yer alan bilgiler karşılaştırılmıştır. Ortaöğretim ders kitaplarında yer alan Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili verilen bilgilerin, 2006 yılı öncesine nazaran çok sığ olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bu ders kitaplarında verilen bilgiler, Anadolu'nun Moğol istilasının ardından otorite boşluğundan yararlanarak ortaya çıkan beyliklerin, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İşlamlaşmasına etkisinden ibarettir. Bu bilginin ardından Osmanoğulları'nın devletleşme süreci ve bu süreçte beylikleri nasıl ilhak ettiği anlatılır. Ancak Osmanoğulları dışında kalan birçok beyliğin hangi tarihsel süreçten geçtiği; hatta nerede kuruldukları, hangi bölgeye yayıldıkları bile karanlık kalmaktadır. Bu sorun 2018 ders kitaplarında çeşitli tablo ve haritalarla giderilmeye çalışılmış olsa da hala yetersizdir. Bu araştırmanın yetkililerce dikkate alınmasını ve ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemine daha fazla yer verilmesini umuyoruz. Böylece ğrencilerin Anadolu Beylikleri ile ilgili temel bilgileri ve bu beyliklerin Anadolu Türk tarihi açısından ne kadar önemli olduklarını kavrayacaklarını düşünmekteyiz.

2.1. İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili eğitim bilimleri alanında yapılan bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak, Anadolu Beylikleri ile ilgili olarak sosyal bilimler alanında birçok çalışmayı görmekteyiz. Her ne kadar eğitim bilimleri alanında yapılmış bir araştırma bulunmasa da sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalardan kısaca bahsetmekte fayda vardır. Bu araştırmalar Anadolu Beylikleri ve bu dönemin dini hayatından, mimarisine; mimarisinden sosyo-ekonomik ve kültürel hayata kadar çeşitli konulardan oluşur. Ancak biz, konumuz kapsamında, siyasi tarih ile ilgili yapılan bazı araştırmalardan kısaca bahsedeceğiz.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Tekin (2019) tarafından hazırlanan "İlhanlıların Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Toplum ve Devlet yapısına etkileri" yüksek lisans tezinde, İlhanlıların beylikler üzerindeki etkisi araştırılmış ve İlhanlıların bu beylikler üzerindeki toplum yapısından devlet işleyişine kadar olan birçok

etkisi ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma Anadolu Beylikleri'nin özellikle devlet işleyişinde önemli bir İlhanlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Gündoğdu (2019) tarafından hazırlanan “Kösedağ Savaşı sonrasında kurulan beyliklerin Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına etkisi” isimli yüksek lisans çalışmasında, Moğol istilasından sonra Anadolu'nun bozulan siyasi ve sosyal yapısının beylikler tarafından yeniden nasıl düzeltilip kurumsal bir kimlik kazandırıldığı ve Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında kurdukları müesseselerin nasıl bir etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Alp (2012) tarafından hazırlanan “Veraset sistemi bakımından Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti: Bir karşılaştırma denemesi” yüksek lisans tezinde, Anadolu Beylikleri ile Osmanlı Devleti veraset sistemi açısından karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda Anadolu Beylikleri'nin Anadolu Selçuklu Devleti'nin veraset sistemini devam ettirdiği ve bu sistemden dolayı bu beyliklerde birçok taht kavgasının yaşandığı; Osmanlı Devleti'nin ise egemenliğin bölünmezliğini esas alan, merkeziyetçi bir devlet aklı oluşturduğu ve Osmanlı'da kurulan bu merkeziyetçi sistemden dolayı, taht kavgaları ve dağılmak bir yana, devletin imparatorluk seviyesine bile ulaştığı ortaya konmuştur. Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin yükselişinde sözü edilen veraset sisteminin payının oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Kalkan (2011) tarafından hazırlanan “Batı Anadolu Beylikleri'nin teşekkül devri” adlı yüksek lisans tezinde, Batı Anadolu Beylikleri'nden Germiyanogulları, Menteşeoğulları, İnançoğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları ve Karasioğulları araştırılmış ve sözü edilen bu beyliklerin Batı Anadolu'yu Türkleştirme ve İslamlaştırma süreci anlatılmıştır.

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Solak (2011) tarafından hazırlanan “Memluk devletinin Anadolu Beylikleri ile olan münasebetleri” isimli doktora tezinde, Memluklerin Anadolu Beylikleri olan siyasi, diplomatik, ticari vd. ilişkileri açığa çıkarılmıştır. Bu çalışmada, Memlukler ile Anadolu Beylikleri arasında iyi ilişkilerin bulunduğu ve bu iyi ilişkilerin siyaset ve ticarete olumlu yansıdığı vurgulanmaktadır.

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Erol (2004) tarafından hazırlanan “Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri döneminde Türk denizcilik faaliyetleri” başlıklı yüksek lisans çalışmasında ise Türkiye

Selçuklular ve Anadolu Beylikleri döneminde, özellikle askeri ve ticari açıdan Türk denizcilik faaliyetlerinin gelişim süreci, bu süreçte yaşananlar ve Bizans ile olan mücadeleler araştırılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin durum çalışmasından faydalanılmıştır. Durum çalışması, bilgi toplama, toplanan bilgileri organize etme, yorumlama ve araştırma bulgularına ulaşma gibi basamakları içeren sistematik desen türlerinden birisidir. Durum çalışmaları, gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yoludur. Ortaya çıkan ürün ise olayın niçin o şekilde olduğunun ve gelecek araştırmalar için daha detaylı olarak nelere odaklanmanın gerektiğinin keskin bir biçimde anlaşılmasıdır (Aytaçlı, 2012, s. 3).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2006-2020 eğitim öğretim yılları arasında liselerde okutulan tarih ders kitapları oluşturmuştur. Bu ders kitaplarında Anadolu Beylikleri siyasi tarihi hakkında verilen bilgiler temel alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmamızda Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili literatür taranarak, ilk önce beyliklerin siyasi tarihleri ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Akabinde ortaöğretim tarih ders kitapları incelenerek, Anadolu Beylikleri döneminin bu kitaplarda ne kadar ve nasıl yer aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte tarih öğretim programlarında bulunan Anadolu Beylikleri dönemi kazanımları incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde, Anadolu Beylikleri dönemi ile bu dönemin ortaöğretim tarih ders kitaplarındaki konumu karşılaştırılacaktır. Çalışmada öncelikle bilimsel veriler toplanmıştır. Bu bağlamda Anadolu Beylikleri ana hatlarıyla tek tek tanıtılarak, ders kitaplarında ne kadar ve nasıl yer verildiği ile bu ders kitaplarında yer alan bilgilerin bilimsel verilerle olan uyumluluğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

4.1. Genel Hatlarıyla Anadolu Beylikleri siyasi Tarihi

Selçuklu hükümdarı II. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde saltanat kavgalarının yaşandığı bir dönemde Moğol zulmünden kaçan göçebe Türkmenler, doğudan Anadolu'ya girmişler ve onlar çeşitli bölgelerde iskân edilmişlerdir. Bu sırada Türkmenlerden faydalanmak isteyen kötü insanlar ortaya çıkmış, peygamberlik iddiası ile ortaya çıkan Baba İshak, bazı cahil göçebe Türkmenleri etrafında toplamıştır. Babaîler olarak tanınan bu Türkmenler, isyan ederek birçok beldeyi tahrip etmişlerdir. 1240 senesinde ise Kırşehir'in Malya ovasında yapılan savaş sonucunda Babaîler mağlup edilip, isyan bastırılmıştır. Ancak Anadolu'da Babaî isyanından hemen sonra Moğol istilası başlamıştır. Sultan II. Gıyâseddin, bu istilayı durdurmak için harekete geçmiş ve Köseadağ mevkiinde Moğollarla karşılaşmıştır. Moğollar, Selçuklu öncü kuvvetlerini perişan edince, ordu geri çekilmiştir. Geri çekilme ile 1243 yılında Moğol bozgunu başlamıştır. Moğollar Kayseri'ye kadar gelmişler ve Kayseri şehri şiddetli hücumlar sonucunda teslim olmuştur. Moğollar, burada büyük bir katliam gerçekleştirmişlerdir. Moğol komutanı Baycu Noyan, senelik vergi karşılığında antlaşmaya ikna edilmiştir. Bu felaket, Türkiye Selçuklularını zayıflatıp, sonunu getirmiştir. 1246'da vefat eden Gıyâseddin'den sonra iktidara gelen Selçuklu sultanları fazla varlık gösterememişlerdir. Onlar Moğolların elinde bir oyuncak haline gelmişlerdir. 1308 senesinde kadar sözde sultanların ve şehzadelerin birbirleriyle mücadeleleri, devlet adamları ve beylerin ihtiras ve tahrikleri, suikastlar, Moğollara karşı isyanlar, Bizans'a ilticalar, iktisadi çöküntü ve suiistimaller, ülkeyi ve ahaliyi perişan etmiştir. Türkiye Selçuklularının bu sebeplerde çöküşü başlayınca, Moğol zorbalığının önüne geçmek için, çökmekte olan devletin yıkıntıları üzerinde çeşitli Oğuz boyları, Türkmen beyleri ve kumandanları beylik

kurmaya başlamışlardır. Böylece Anadolu Beylikleri dönemi başlamıştır (İslam Tarihi Ansiklopedisi, 10, s. 69-70). Bu beylikler çok geçmeden, Selçuklu Devleti'nin gelenek ve kurumlarını benimsemişlerdir. Eski Selçuklu sınır bölgelerinde bulunan Kastamonu ve Denizli gibi yerler birer Selçuklu uygarlık merkezi olmuşlardır (İnalcık, 2016, s. 13).

4.1.1. Osmanoğulları (1299-1453)

Moğol istilasının ardından batıya göç eden Kayı Türkmenlerinin devamı olan Osmanoğulları Beyliği, Bizans sınırında kurulmuştur (İnalcık, 2016, s. 12). Ancak Osmanoğulları Beyliği'nin kökeni hakkında çeşitli ve birbirine zıt birçok görüş bulunmaktadır. Nitekim Osman Bey'in babası Ertuğrul'un, Ertuğrul'un babası Gündüz Alp (=Süleyman Şah), Osman Bey'in kardeşlerinin ve yakın akrabalarının Türkçe isimler (Âşık Paşazade, 2003, s. 53) kullanmasına rağmen beyliğin kurucusu olan Osman Bey'in adının Türkçe olmaması üzerinde oldukça durulan bir konu olmuştur. Bazı araştırmacılar Osman Bey'in bir de Türkçe isminin olduğunu düşünürler. Bunun dışında Osmanoğulları'nın Kayı boyundan oldukları konusunda bile ortak bir görüş bulunmamaktadır. Hatta Osmanoğulları'nın kurucularının gayrimüslim olduklarını düşünenler bile vardır. Birçok bilinmezliğe rağmen gerçek olan şudur ki, beyliğin kurucuları Anadolu'ya girmeden önce Müslüman olmuşlardır. Osman Gazi de Müslüman Türk'tür. Bu beyliğin kuruluşunda ise Anadolu Selçuklu Devleti'nin, Bizans'tan ele geçirilen bölgelere Türkmenleri yerleştirme politikası olan “uç siyasi yapısı” ile birlikte Anadolu'da etkili olan *Gaziyân-ı Rum*, *Ahiyân-ı-Rum*, *Abdalân-ı Rum* ve *Bâciyân-ı Rum* etkili olmuştur (Özkan, 2019, s. 3-10). Ayrıca Osmanlı devletinin kuruluşu ve gelişiminde “gazâ” ülküsü de önemli bir etmendir. Gazâ dini bir ödevdi ve sınır toplumunda bütün toplumsal erdemler bu ülküyle uyumluydu (İnalcık, 2016, s. 12).

Osmanlı Beyliği'ni çağdaşı olan diğer beyliklerden ayıran en önemli özelliklerinden birisi ise, adını kurucusundan alan hanedanın, Türk ve İslam dünyasında eşi benzeri bulunmayacak şekilde asırlarca devam etmiş olmasıdır. Söğüt çevresinde küçük bir beylik olarak ortaya çıkan Osmanoğulları Beyliği, Osman Gazi döneminde oldukça kuvvetli bir beylik konumuna gelmiştir (Özkan, 2019, s. 10). Osman Gazi dış politikada Hristiyan komşularıyla iyi geçinmesine rağmen Germiyanogulları ile düşmanlık başlamıştır (Âşık Paşazade, 2003, s. 55).

Osman Bey'in ardından beyliğin başına geçen Orhan Gazi esaslı bir programla hareket ederek Rumeli ve Anadolu'da fetihlere devam etmiş, kazandığı yerlerde askeri, sivil, dini,

ilmi ve kültürel müesseseleri kurarak, babasından devraldığı “Beyliği”, “Devlet” haline getirmiştir (Göde, 1997, s. 112). Ayrıca Orhan Gazi, Pelekanon (Maltepe) savaşında Bizans ordusunu bozguna uğratmıştır (Özkan, 2019, s. 11). Aynı zamanda Orhan Gazi ilk defa “Sultan” unvanını kullanan beydir (Göde, 1997, s. 109). Diğer taraftan hem Osman Gazi hem de Orhan Gazi, Anadolu beyliklerinin birbirleriyle olan kısır çekişmelerinden uzak durmuşlar ve Bizans’ın içinde düştüğü sıkıntılardan faydalanarak, uçta bulunmanın avantajıyla daima Batıya doğru ilerlemişlerdir. Onlar mecbur kalmadıkça Anadolu beylikleri ile bir mücadeleye girmemişler; sadece kendilerine tâbi olmaları ile yetinmişlerdir. Ancak yeri geldiği zaman da ilhakı gerçekleştirmişlerdir (Karadeniz, 2011, s. 6).

I. Murad dönemi ise Osmanlı Beyliği’nin gelişim ve atılım dönemi olarak bilinmektedir. Dönemin en önemli olayları, Osmanlı Beyliği’nin Edirne’yi, Gümölcine’yi, Filibe’yi topraklarına katması ve Haçlı ordusunun Hacı İlbeyi komutasında Sırp Sındığı’nda mağlup edilmesidir. I. Kosova Savaşı olarak bilinen savaş, Haçlı ordusunun yenilgisiyle sonuçlanırken, I. Murad savaş alanını gezerken bir Sırp tarafından şehit edilmiştir. Bu olayın ardından tahta I. Bayezid geçmiştir. I. Bayezid de Balkanlar da fetihlere devam etse de Anadolu’da karışıklıklar başlamış ve 1389’da Anadolu Beylikleri ayaklanmıştır. Bu ayaklanmalara karşı büyük oranda başarı sağlayan Bayezid, 1402 yılında ise Anadolu’ya sefer düzenleyen Timur’a yenilmiş, esir düşmüş ve 1403 yılında ölmüştür. Ankara Savaşı olarak bilinen bu savaşın ardından Anadolu’da siyasi birlik bozulmuş, beylikler bağımsızlıklarını kazanmış ve Osmanlı Beyliği’nde taht kavgaları başlamıştır. Osmanlı Beyliği’nde bir süre “fetret devri” yaşanmış, II. Mehmed dönemi ile birlikte Osmanlı Beyliği artık bir imparatorluğa dönüşmüştür (Durukan, 2014, s. 440-444; 450).

4.1.2. Karamanoğulları (1250-1487)

Kendilerini Selçuklu devletinin mirasçısı ilan eden ve Osmanlılara karşı büyük bir güç oluşturan ve en büyük iki beylikten biri kabul edilen Karamanoğulları, Nure Sofi tarafından kurulmuştur (Durukan, 2014, s. 395). Ancak Oğuzların Salur boyunun Karaman şubesinden olan Karamanoğulları’nın ilk dönemleri ile ilgili bilgiler oldukça azdır. Bu dönemleriyle ilgili bilinen, Selçuk hükümdarı Alâeddin Keykubad zamanında Rum ve Ermeni sınırlarına muhafız olarak Türkmen aşiretlerinin yerleştirildiği sırada Karaman aşireti de Ermenek ve İçel taraflarına iskân edilmişlerdir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 3). Onlar bu bölgede hem Selçuklu topraklarını Ermeniler aleyhinde genişletmişler, hem de devletin sınırını ortaya

çıkabilecek her türlü tehdide ve tehlikeye karşı korumuşlardır. Ancak merkezi otoritenin zayıflamasını fırsat bilerek kendi başlarına hareket etmeye başlamışlardır (Yavuz, 2020, s. 7).

Karamanoğulları'nın ilk hükümet merkezi Ermenek olup, Ermenek'ten sonra uzun bir süre Larende'yi (Karaman) merkez edinmişler; Larende'nin ardından Konya'yı merkez edinmişlerdir. Ancak 1467 yılında Konya'yı Osmanlılara terk etmek zorunda kalınca tekrar Larende merkez olmuştur. Hükümetin geçici olarak ikiye ayrıldığı zamanda Niğde ve Silifke'de bir müddet beylik merkezi olmuştur. Karamanoğulları Ermenek'ten başlayarak Larende ve Silifke'yi elde ettikten sonra Konya, Aksaray, Niğde, Kırşehir, Kayseri, Ilgın, Akşehir, Beyşehir, Eğirdir çevresine kadar yayılmışlar ve bir dönem Alaiye'ye (Alanya) de sahip olmuşlardır (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 6). Karamanoğulları'nın ulaştığı bu idari yapı, yaklaşık 2700 yıl öncesinde Hitit döneminde aynı bölgede egemen olan Tarhuntaşsa eyaletinin idari yapısının neredeyse aynısıdır (Bardakcı, 2017, s. 42).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Karamanoğulları'nın siyasi ve ticari önemi, Karamanoğlu Beyliği'nin bulunduğu coğrafi konumundan dolayıdır. Nitekim bu beylik, İç Anadolu ve Akdeniz bölgesini içerisine alan bir bölgede bulunmaktadır. Toros geçitleri vasıtasıyla Anadolu ile ticari ilişkiler kuran Kıbrıs ve Cenevizli tüccarlar, bölgedeki ticaretleri Karamanoğulları'nın önemli gelir elde etmesine sebep oluyordu. Ayrıca Lamos, Silifke, Anamur, Manavgat gibi kendilerine bağlı limanlardan tahsil ettikleri gümrük vergileri de onların önemli bir gelir kaynağıydı (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 7-8).

Önemli bir stratejik konuma sahip olan bu beyliğin kurucusu olduğu düşünülen Nure Sofi'nin ardından beyliğe Kerimeddin Karaman Bey geçmiş, onun yerine geçen Mehmed Bey Moğollar tarafından öldürülünce, Karamanoğulları bir buhran dönemine girmiş ve bir süre suskun kalmıştır. Sonraki dönemde âlim olduğu belirtilen ve iki kez beylik yapan Musa Bey ve Alâeddin Halil Bey, Mirza Bey, Alâeddin Ali Bey, II. Mehmed Bey, İsa Bey ve II. İbrahim Bey, Karamanoğlu beyi olmuşlardır (Durukan, 2014, s. 395-399). Sözü edilen beyler Karamanoğulları ortadan kaldırılıncaya kadar, Osmanlılar ile askeri, siyasi ve hatta psikolojik mücadele içerisinde olmuştur. Özellikle Osmanlıların Karamanoğlu sınırında bulunan Hamitoğulları'na ait yerleri satın almasıyla ilişkiler bir daha hiç düzelmeyecek şekilde bozulmuştur (Karadeniz, 2011, s. 10-11). Öyle ki iki beylik de Selçuklu'nun mirasçısı olduklarını düşünüyor ve bu doğrultuda diğer beylikleri itaat altına almak istiyorlardı.

Karamanoğulları 1327'den 1417 yılına kadar müstakil bir beylik olarak varlıklarını sürdürmüşlerse de bu tarihten sonra zaman zaman Memluklerin, Timur'un ve Osmanlıların himayelerine girmişlerdir. Karamanoğulları'nın başlıca Larende (Karaman), Konya, Niğde, Aksaray, Ermenek, Anamur'daki eserleri kendilerinin Selçuk sanatının takipçisi olduklarını göstermektedir. Karamanoğlu I. Mehmed Bey'in Farsça ve Arapça yerine Türkçe'yi resmi dil ilan etmesi de Türk inkılap tarihinde önemli bir noktadır (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 6).

4.1.3. Germiyanogulları (1260-1429)

Germiyan, Türkmen boylarından birinin ismi iken sonradan bir aile ve beyliğin adı olmuştur. Germiyan aşiretinin 13. yüzyılın ilk yarısında, Anadolu Selçuklu Devleti'nin hizmetinde Malatya taraflarında yaşadıkları bilinmektedir (Yavuz, 2020, s. 16). Ancak Germiyanogulları'nın hangi tarihte Kütahya'ya yerleştikleri bilinmemektedir. Ancak 1283'ten itibaren Kütahya ve Denizli çevresinde kuvvetli nüfuzları oldukları bilinmektedir. Onların ilk hükümdarı önceden Selçuk beylerinden olan Alishir oğlu Yakup'tur (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 9).

Germiyan sultanı lakabını almış olan Yakup Bey, çağları olan diğer Anadolu beyleri arasında en kudretli beylerden birisidir. Germiyan toprakları onun zamanında genişlemiş; Bizanslılarla savaşmak için sevk ettiği ordular Ege ve Marmara sahillerine kadar inmişlerdir. Yakup Bey bizzat Tripolis kentini almış, 1305'te de Alaşehir'i kuşatsa da Bizans imparatorunun yardımına gelen Katalan kuvvetlerine yenilerek geri çekilmiştir. Bir süre sonra Katalanların ayrılması üzerine tekrar faaliyete geçen Yakup Bey, Ayasuluk, Manisa ve Balıkesir çevresini kuşatmıştır. I. Yakup Bey'in hüküm sürdüğü dönemler bilinmemekle birlikte en azından 1320'de görevde olduğu düşünülmektedir. Bu dönemlerde, yani 14. Yüzyılın ilk yarısında Bizans'ın, Germiyanogulları'na her sene yüz bin altın ile kıymetli hediyeler verdiği ve bütün Anadolu beyliklerinin Germiyan sultanından çekindikleri bildirilmektedir. Ancak Yakup Bey'den sonra, Mehmed Bey döneminde Germiyanogulları Beyliği zayıf düşmüş ve topraklarını kaybetmiştir. Sonraki Süleyman Şah döneminde ise Germiyanogulları, Karamanoğulları tehdidine karşı topraklarının geniş bir bölümünü kızının çeyizi olarak Osmanlılara bırakmış; kızını da Yıldırım Bayezid'e nikahlamıştır. Süleyman Şah dönemi daha çok, ilim ve fikir adamlarına verilen önemle bilinmektedir. Onun yerine geçen II. Yakup ise Osmanlı'ya verilen toprakları geri almayı amaçlamıştır. Bu amacında başarılı olsa da Bayezid, onu İpsala kalesine hapsetmiş; 1399'da buradan kaçarak Timur'a

sığınmış ve Ankara Savaşı'ndan sonra tüm Germiyan memleketine sahip olmuştur. Yakup Bey'de babası gibi ilim ve fikir adamlarını himaye ederek babasının yolundan gitmiştir. Yakup Bey'in ölümünün ardından ise 1428'de Germiyanogulları, Osmanlılara geçmiştir. Kütahya, Kula, Sandıklı, Denizli ve çevresinde Germiyanogulları'na ait eserler mevcuttur (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 10-12).

4. 1. 4. Eşrefogulları (1327-1380)

Eşrefogulları Beyliği, 13. Yüzyıl sonlarına doğru Beyşehir ve Seydişehir yöresinde kurulan bir Türk beyliğidir (Kofoğlu, 1995, s. 484). Merkezleri Gorgorum ve Beyşehir'dir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 13). Anadolu Selçukluları'nın uç beylerinden olan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından kurulmuştur. Süleyman Bey Karaman ve Menteşe Türkmenlerinin 1277 ve 1282 yıllarında Konya'ya saldırıları ve burayı ele geçirmelerinden faydalanarak nüfuzunu bulunduğu bölgede hissettirmeye başlamıştır. İlk hedefi Akşehir ve çevresi olmuş; bu bölgeye saldırılarda bulunmuştur. Toprakları bir dönem Germiyanogulları saldırısına uğrayan Süleyman Bey, bu işgalden İlhanlı ve Selçukluların yardımı sayesinde kurtulmuştur. Selçuklu-Moğol kuvvetleri, 1288 yılında Tarsus'u işgal eden Karamanoğulları üzerine yürüyünce, Karamanoğulları'nın müttefiki olan Süleyman Bey'de İlgin'a saldırmıştır. Ancak bir süre sonra Selçuklu Sultanı II. Mesud'a itaatini bildirmiş ve affedilmiştir. Ancak bir süre sonra II. Mesud, kardeşini Süleyman Bey'in kızı ile evlendirmek istemişse de kardeşi Geyumers, Eşrefoğlu tarafından hapsedilmiştir. Bunun üzerine II. Mesud ordusuyla Beyşehir'e yürümüş, muhtemel bir savaş Karamanoğulları'nın araya girmesiyle önlenmiş, Geyumers de serbest bırakılmıştır. Kısa süre sonra İlhanlı Devleti'ndeki hükümdar değişikliğinden faydalanmak isteyen Karamanoğulları, Eşrefogulları Beyliği'ne saldırmış ancak şiddetli bir direnişle karşılaşınca geri çekilmiştir. Yine de Anadolu'da karışıklıklar devam edince II. Mesud, İlhanlı hükümdarı Geyhatu'yu Anadolu'ya çağırarak zorunda kalmıştır. Kuvvetli bir orduyla Anadolu'ya gelen Geyhatu, Larende, Ereğli, Beyşehir yöresinde büyük bir katliam ve yağma hareketinde bulunmuş ve 7000 kişiyi esir olarak Konya'ya götürmüştür. Anadolu'da görevli Moğol Noyanlarının sık sık ayaklandığı ve Anadolu Selçuklularının son yıllarını yaşadığı bu dönemde, diğer Türk beyleri gibi Eşrefoğlu Süleyman da ölümünden kısa süre önce 1299 ya da 1300 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak 1302'de vefat etmiş ve Eşrefoğlu Camii'nin yanındaki türbesine defnedilmiştir (Kofoğlu, 1995, s. 484). Eşrefogulları'na ait Beyşehir'de bulunan

bu cami Selçukluları ilham ederek yapılmış en mükemmel eserlerdendir. Ayrıca Beyşehir’e daha önceleri “Süleyman Şehri” denildiği de sikkelerden ve bazı kayıtlardan anlaşılmaktadır (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 14).

Süleyman Bey’in vefatının ardından Mehmed Bey Eşrefoğlu beyi olmuştur. Mehmed Bey, Gelendost ve Yalvaç’ı alarak beyliğin topraklarını genişletmiş ancak buraları kısa süre sonra Hamitoğulları’na bırakmak zorunda kalmıştır. Bu sırada İlhanlı hükümdarı Olcaytu Han’ın Memluk seferinde başarısızlığa uğraması ve Anadolu’daki karışıklıklarla baş edilemeyince Türkmenler tekrar harekete geçmiştir. Karamanoğlu Mehmed Bey Konya’yı ele geçirirken, Eşrefoğlu Mehmed Bey de Akşehir yöresini topraklarına katmıştır (Kofoğlu, 1995, s. 484). Ancak Mehmed Bey’in ardından başa geçen II. Süleyman Bey döneminde İlhanlılar, 1325’te Beyşehir’i ele geçirmiş, Timurtaş da II. Süleyman Bey’i öldürtmüştür (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 13). Bu olaydan sonra Eşrefoğulları bir daha toparlanamamıştır. Eşrefoğulları Beyliği’ne ait Beyşehir, Seydişehir, Akşehir yöresi Hamitoğulları Beyliği tarafından ele geçirilirken, diğer toprakları Sahib Ataoğulları ve Karamanoğulları arasında paylaştırılmıştır (Kofoğlu, 1995, s. 485).

4. 1. 5. Hamitoğulları (1280-1391/1300-1423)

Hamitoğulları’nın kökenine dair kesin ifadeler kullanmak şu an için söz konusu değildir. Sadece Hamit Bey’in Selçuklularla birlikte Türkistan’dan gelen ve Anadolu’da göçebe olarak yaşayan Türkmen kabilelerden birinin önderi olduğu bilinmektedir. Hamit Bey, Selçukluların yıkılışı ardından zamanla diğer Türkmen kabilelerini idaresi altına almayı başarmıştır. Hamit Bey, hakkında daha fazla detaylı bilgi mevcut değildir. Onun ölümünün ardından İlyas Bey, ondan sonra da Dünder Bey Hamitoğulları’nın başına geçmiştir. Dünder Bey, Anadolu’daki karışıklıktan faydalanarak, Akdeniz’den Denizli ve Germiyan’a kadar sınırlarını genişletti; bir süre sonra kendisini sultan ilan etmiştir. Ancak Anadolu’ya vali olarak gönderilen Demirtaş, Dünder Bey’i Antalya’ya kadar kovalayıp orada öldürtmüştür. Onun ölümünün ardından, çeşitli tartışmalar olsa da Hamitoğulları’nın başına İshak Bey geçmiştir. İshak Bey, Eşrefoğulları’ndan boş kalan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir gibi yerleri topraklarına katmış ve sultan unvanını almıştır. İshak Bey’in ardından Hamitoğulları Beyliği’nin başına önce Muzafferüddin Mustafa Bey sonra da Hüsamüddin İlyas Bey geçmiştir. İlyas bey, Karamanoğulları topraklarına saldırmış; bu saldırdığı topraklardan kovulmuş olmasına rağmen Karamanoğulları’nın topraklarına saldırmaktan

vazgeçmemiştir. Onun ardından da Kemalüddin Hüseyin Bey başa geçmiştir. Hüseyin Bey de Karamanoğulları'na karşı Osmanlı hükümdarı I. Murad'tan yardım istemiştir. Ayrıca Hüseyin Bey, Osmanlılara büyük bir meblağ karşılığında, Beyşehir, Akşehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta kalelerini satmıştır. Böylece Hüseyin Bey elinde kalan topraklarla yetinmiştir. Onun ölümünden sonra topraklarının bir kısmı Osmanlılara, bir kısmı da Karamanoğulları'na geçmiş ve böylece Hamitoğulları Beyliği sona ermiştir (Üçok, 1955, s. 74-79).

4. 1. 6. Tekeoğulları

13. yüzyılda Hamitoğulları Beyliği'nin sınırları, Uluborlu, Yalvaç, Eğirdir çevresiyken sözü edilen tarihten sonra Antalya da beyliğin topraklarına katılmıştır (Üçok, 1955, s. 79). Hamitoğulları'nın bu Antalya kolu Tekeoğulları Beyliği olarak bilinmektedir (Durukan, 2014, s. 405). Antalya'da hüküm süren Hızır, Mahmud, Sinan ve Osman beyler Tekeoğulları silsilesi olarak bilinse de sonradan elde edilen kanıtlar onların ayrı bir aile değil Hamitoğulları'nın Antalya kolu beyleri olduklarını ortaya çıkarmıştır. Hamitoğulları ailesi de belki de Teke Türkmenlerindendir. Antalya ve çevresine Teke aşireti yerleştirilmiş olduğundan bu bölgeye Teke eli de denilmiştir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 18).

Bilindiği kadarıyla Tekeoğulları'nın dış politikası çoğu zaman Osmanlılara karşı bir tavır üzerineydi. II. Murad, saltanat davası güden kardeşi Küçük Mustafa ile zorlu bir mücadeleye girdiğinde Karamanoğlu II. Mehmed Bey ile Tekeoğlu Osman Bey, Antalya'yı ele geçirmek için anlaşmışlar, ancak Osmanlı kumandanı Hamza Bey bir gece baskını ile Osman Bey'i öldürmüştür. Bu olay Tekeoğulları Beyliği'nin yıkılmasına sebep olmuştur (Karadeniz, 2011, s. 26).

4. 1. 7. Menteşeoğulları (1300-1426)

Menteşe ili, Anadolu'nun güneybatı köşesinde bir memleket olup, ismini Anadolu Selçuklu Devleti'nin ortadan kalkmasından sonra, burada küçük bir devlet kuran Menteşeoğulları'ndan almıştır (Yavuz, 2020, s. 32). Batı Anadolu'nun en önemli beyliklerinden olan Menteşeoğulları Beyliği'nin kurucusu olan Menteşe Bey, Selçuklu uçbeyi olarak antik Karia bölgesinin fethi ile görevlendirilmiştir. Önce Muğla ve çevresini ele geçirmiş, buradan Menderes vadisine ilerlemiş; Güllübahçe ve Balat'ı fethederek sınırlarını genişletmiştir. 1282'de de Aydın ve Sultanhisar'ı topraklarına katmıştır. 1282'de

ölen Menteşe Bey'in ardından damadı Sasa Bey fetihleri sürdürmüştür. Menteşe Bey'in ardından onun yerine geçen Mesud Bey zamanında tüm Karia bölgesi beyliğin topraklarına katılmıştır. Böylece, Anadolu'nun güneybatısındaki Bizans egemenliği büyük oradan son bulmuştur. 1296 yılında bölgede tekrar Bizans egemenliği kurulmaya çalışılmışsa da başarı sağlanamamış ve Güneybatı Anadolu bölgesi tamamen Menteşeoğulları egemenliğine girmiştir. Beyliğin en önemli merkezleri Balat, Muğla, Fethiye, Çine, Milas ve Beçin'dir. Ayrıca Menteşeoğulları denizlerde etkinlik gösteren ilk beyliktir. 1300'de Rodos'u bir süre ellerinde tutmuşlardır. Mesud Bey'in yerine oğullarından Şücaeddin Orhan Bey geçmiştir. Bu dönemle birlikte Balat ticari anlamda büyük bir önem arz etmeye başlamıştır. Venedikli tüccarlar, Menteşeoğulları topraklarında ticaret yapmışlar, hatta buralara yerleşmişlerdir. Orhan Bey, bölgede camiler, hanlar, hamamlar, kaleler yaptırmıştır. Orhan Bey'in ardından Menteşeoğulları beyi İbrahim Bey olmuştur. Bu dönemin en önemli olaylarından biri, 1337 yılında İbrahim Bey ile Girit dükü Sanudo arasında imzalanan ve 1343 yılına kadar devam eden ticaret anlaşmasıdır. 1343 yılında İzmir'e karşı yapılan Haçlı Seferi'nde Venediklilerin de katılması üzerine anlaşma yürürlükten kaldırılmıştır. İbrahim Bey'in 1360 yılında ölümünün ardından beylik, onun oğulları Musa, Mehmed ve Ahmed Gazi arasında paylaştırılmıştır. 1365 yılından önce Menteşe Beyliği'nin Balat ve Beçin olmak üzere iki merkezden yönetildiği düşünülmektedir. Bu dönemde Türk dili önem kazanmış, resmi ve edebi dil olarak ön plana çıkmıştır. Beçin'in en parlak zamanı da Ahmed Gazi dönemidir. Ahmed Gazi burada hamamlar, medreseler, hanlar ve camiler yaptırmıştır. 1389 yılında I. Murad zamanında yapılan Kosova Savaşı'nda da Menteşe beyleri Osmanlı'nın yanına yer almışlardır. I. Murad'ın ölümünün ardından ise I. Bayezid döneminde Anadolu Beylikleri Osmanlılara karşı ayaklanmışlar; bunun üzerine Bayezid Anadolu'da sefere çıkmış ve Menteşe Beyliği'nin yönetimini de Milas valisi ve beylerbeyi Firuz Ağa'ya bırakmıştır. 1402'de Bayezid, Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilince beylik tekrar eski sahiplerine geçmiştir. Bu dönemde beyliğin başında Şücaeddin İlyas bulunmaktadır. 1405 yılında ise Osmanlılara karşı ayaklanan Menteşe Beyliği başarısız olunca Osmanlı egemenliğini tanımak zorunda kalmıştır. İlyas Bey'in ölümünün ardından da beylik çöküş sürecine girmiş ve 1426 yılında II. Murad, Menteşe Beyliği'ni ortadan kaldırmıştır (Durukan, 2014, s. 427-434).

4. 1. 8. Candaroğulları (1291-1461)

13. yüzyıl sonlarında, Kastamonu ve Sinop çevresinde kurulan Türkmen beyliği Candaroğulları Beyliği, İsfendiyaroğulları, Şemsiler veya Kızıl Ahmedliler de denilmiştir. Beyliğin ilk ismi bu beyliği kuran Şemsettin Yaman Candar'dan gelmektedir. Onun bağlı bulunduğu ailenin menşei hakkında açık bir kanıt yoktur. Şemsettin Yaman Candar'ın ardından oğlu Candaroğlu Süleyman Paşa başa geçmiş, Çobanoğulları'na son vererek Kastamonu'yu ele geçirmiş ve burayı merkez edinmiştir. 1322'de de Pervaneoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırarak Sinop'a kadar topraklarını genişletmiştir. Kastamonu merkez olmak üzere beyliğin en geniş sınırları Sinop, Samsun, Çankırı, Zonguldak illerinin tamamı ile Çorum ilinin Kızılırmak'ın batısına kalan parçasına; hatta Bolu içlerine kadar ulaşmıştır. Süleyman Paşa'nın oğlu Gıyaseddin İbrahim Bey kendisine isyan edip Kastamonu'yu ele geçirse de bir süre sonra vefat etmiştir. Kendisinden sonra da amcası Yakup Bey'in geçtiği düşünülmektedir. Yakup Bey ile ilgili bilgiler oldukça kıttır ve onun yerine de Adil Bey'in geçtiği bildirilmektedir. Adil Bey'in akabinde de oğlu Bayezid başa geçmiştir. Büyük ihtimalle 1361 yılında bey olan Celaleddin Kötürüm Beyazid zamanı, onun oğulları arasında yaşanan taht kavgaları nedeniyle beyliğin ikiye ayrıldığı dönemdir. Ayrıca Bayezid ömrünün büyük bir kısmını Osmanlılar ve Anadolu Beylikleriyle mücadeleyle geçirmiştir. Bayezid'in ardından, kardeşini öldüren II. Süleyman Paşa Osmanlı himayesi altında beyliğin başına geçmiştir. II. Süleyman Paşa, I. Murad'ın Karamanoğulları ve Kosova muharebelerine yardımcı kuvvet göndermiştir. Ancak iyi ilişkiler I. Bayezid döneminin ilk dönemlerinin ardından, çevre beylikler ile ittifak kurması neticesinde bozulmuş, Bayezid onu ortadan kaldırarak Candaroğlu Beyliği'nin Kastamonu şubesini Osmanlı'ya ilhak etmiştir. Kastamonu şubesinin ilhak edilmesinin ardından Sinop'ta tahtın tek varisi olarak kalan İsfendiyar Bey, Timur'un Anadolu'ya girmesi ve Ankara Savaşı'nda Osmanlı'nın mağlup olması üzerine beyliği eski topraklarına yeniden kavuşturmuştur. Nitekim bu savaşta İsfendiyar Bey, Timur'un yanında yer almıştır. 1439'da vefat eden İsfendiyar Bey yerine Taceddin İbrahim Bey geçmiştir. İbrahim Bey 1443'de ölünce yerine Fatih Sultan Mehmed'in eniştesi olan Kemaluddin İsmail Bey geçmiştir. Saltanatının ilk yıllarını kardeşi Kızıl Ahmed ile mücadeleyle geçirmiştir. Her ne kadar Kızıl Ahmed Osmanlıların desteğini alamasa da bir süre sonra beylik onun eline geçmiştir. Ama hemen akabinde Kızıl Ahmed, Mora Sancakbeyliğine atanmış ve Candaroğulları Beyliği ilhak edilmiştir. Kızıl Ahmed ise Mora'ya gitmemiş Uzun Hasan'a sığınmıştır. Kızıl Ahmed'in beyliği çok kısa sürmüştür ve

sadece şeklen Candaroğulları tahtında oturmuştur. Gerçek anlamda Candaroğulları Beyliği'nin sonu da İsmail Bey'in iktidardan uzaklaştırılması olarak kabul edilmektedir (Karakök, 2012, s. 1094-1096). 16. yüzyıl başlarında ise Candaroğulları Beyliği bütün unsurlarıyla birlikte tamamen Osmanlılara katılmıştır (Karadeniz, 2011, s. 132). Anlaşılabacağı üzere Candaroğulları, Karamanoğulları'ndan sonra, varlığını sürdürmüş en süreli beyliklerden birisidir (Yavuz, 2020, s. 71).

4. 1. 9. Pervaneoğulları (1277-1322)

Anadolu Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus tarafından fethedilen Sinop, daha sonra Trabzon Rum İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. Emir Muinüddin Süleyman Pervane, İlhanı hükümdarı Abaka'nın izniyle Sinop'u geri almak için hazırlıklara başlamıştır. Yaklaşık bir yıl süre karadan ve denizden kuşattığı Sinop'u 1266 yılında ele geçirmiştir. Bu başarısının ardından Pervane, IV. Kılıçarslan'dan Sinop'un kendisine verilmesini istemiştir. Sultan, Moğollardan destek gören Pervane'nin isteğini yerine getirmek zorunda kalmıştır. Pervane'nin ölümünün ardından ise kardeşi Mühezzebüddin Ali'nin oğlu Mühezzebüddin Mesud geçmiştir. Mesud Bey, İlhanlılar tarafından Anadolu'da görevlendirilen Mücirüddin Emirşah'ı damat edinmiş ve Moğollarla iyi geçinmiştir. Bafra ve Samsun'u ele geçirerek sınırlarını genişletmiştir. Ancak Cenevizliler tarafından esir alınmıştır. Mesud Bey, fidye ödemek suretiyle kurtulmuştur. 1300 yılında ölümünün ardından ise yerine oğlu Gazi Çelebi geçmiştir. Gazi Çelebi donanmaya önem vererek Kırım ve Kefe taraflarına sefer düzenlemiştir. 1322'de Cenevizlilerin saldırıların püskürtmüş ancak aynı yıl av sırasında bir ağaca çarparak ölmüştür. Erkek çocuğu olmadığı için yerine kızı geçtiyse de o dönemde Candaroğlu Süleyman Paşa, Trabzon Rum imparatorluğunun Sinop'u işgal edeceği düşüncesiyle Sinop'u kendi ülkesine katmıştır. Böylece Pervaneoğulları Beyliği sona ermiştir (Kesik, 2007, s. 245-246).

4. 1. 10. Aydınoğulları (1300-1425)

Aydınoğulları'nın menşei hakkında, bu hanedanın adını aldığı Aydın'ın bir şahıstan mı yoksa bir aşiretten mi geldiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak anlaşılan o ki, bu beylik adını Aydın adlı bir şahıstan almaktadır. Öyle ki Aydınoğulları Beyliği'ni kuran Mübariz-üd-din Gazi Mehmed Bey'in "Aydınoğlu Mehmed Bey" olarak anıldığı düşünülür ve beyliğin de Aydın adlı bir şahsa bağlanması gerektiğinin daha doğru olacağı

bildirilmektedir. Bu beyliğin Aydıneli'ne hükmetmesi ise Menteşeoğulları'ndan Sasa Bey'in bertaraf edilmesi ve katli ile olmuştur. Bu olay Aydınogulları Beyliği'nin kuruluşu sayılmaktadır. Nitekim Sasa Bey ile savaşları kazanarak, onu bertaraf eden Gazi Mehmed Bey döneminde Aydınogulları tamamen Aydıneli'ne hâkim olmuştur. Aydınoglu Mehmed Bey'in bizzat ilimle uğraştığı bilinmektedir. Bu dönem, cami, medrese gibi yapılar ile sanat ve fen alanlarında medeniyet seviyesinin oldukça yüksek olduğu bir dönemdir. Aydınoglu Mehmed Bey'in ardından Gazi Umur Bey beyliğin başına geçmiştir. Bu dönem Aydınogulları'nın deniz aşırı fetihler sebebiyle elde edilen zenginlik sebebiyle ekonomi, fikir, askerlik ve siyaset alanlarında yükselişe ulaştığı parlak bir devir olarak bilinmektedir. Gazi Umur Bey'in şehit edilmesinin ardından beyliğin başına büyük kardeşi, Ayasuluk Emiri Hızır Bey geçmiştir. Ancak o, Umur'un yerini doldurmak bir yana, 1348'de Latinlerle çok ağır şartları olan bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile birlikte Hızır Bey ve İsa Bey dönemleri beyliğin çöküş sürecine girdiği dönem olarak bilinir. Aydınogulları Osmanlılar karşısında oldukça aciz duruma düşmüş, topraklarını kaybetmiş ancak Ankara Savaşı'nın ardından Bayezid'in Timur'a yenilmesi sonucunda eski topraklarına yeniden kavuşmuştur. Öyle ki Timur, Aydınoglu Cüneyd Bey'e Aydıneli'ni geri vermiştir (Akın, 1947, s. 93-97). Cüneyd Bey, Aydınogulları ailesinden olmakla birlikte İzmiroğlu olarak da bilinmektedir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 53).

4. 1. 11. İzmiroğulları

Osmanlı hükümdarı I. Bayezid 1390 senesinde Aydınogulları'nın memleketini ilhak ettikten sonra Müslüman İzmir'ini Karasubaşı Hasan Ağa'ya vermiştir. Hasan Ağa, Ankara Savaşı'na kadar Osmanlılar adına burada bey olmuştur. Timur tarafından Anadolu Beyliklerinin toprakları sahiplerine geri verildiğinde Aydınoglu Musa Bey ve oğlu Umur Bey tekrar eski topraklarına kavuşmuşlardı. Anca bu defa II. Umur'a karşı yine Aydınoglu ailesinden olan İzmiroğlu Cüneyd Bey ortaya çıkmıştır. Timur'un beylere topraklarını geri verdiği sırada Cüneyd Bey, İzmir'i işgal etmiştir. Aydınoglu II. Umur, onunla başa çıkamayacağını anlamış ve Cüneyd Bey'i kendisine damat ve askerine de önder yaparak mücadeleye son vermiştir. Cüneyd Bey, II. Umur'un ölümünün ardından Aydınoglu memleketinin çoğunu elde etmiştir. Cüneyd Bey, I. Bayezid'in oğlu Süleyman Bey'e karşı Germiyanogulları ve Karamanogulları ile ittifak kurmuş istemişse de müttefiklerine güvenmeyerek Süleyman'a sığınmıştır. Süleyman'ın öldürülmesinden sonra ise Çelebi

Mehmed'e karşı çıkan ve kendisinden sığınma talebi isteyen İsa Çelebi'ye yardımda bulunmuş ancak mağlup olmuştur. Bu olaydan sonra İzmir ve çevresi dışında Aydıneli elinden alınmıştır. Bir süre sonra, 1410'da Musa Çelebi ile Çelebi Mehmed arasındaki mücadelelerden yararlanan Cüneyd Bey, eski topraklarını yeniden kazanmış olsa da buralar elinden geri alınmış ve bölgeden uzaklaştırılmıştır. Ancak sonraki dönemde II. Murad'ın veziri Hacı İvaz Paşa'yı ikna ederek tekrar İzmir civarına gelmiştir. Bu sırada Aydınoğlu Mustafa Bey ile de çarpışmıştır. Osmanlıların başına büyük bir bela olan Cüneyd Bey'i tamamen ortadan kaldırmak için II. Murad tarafından bir birlik gönderilse de Cüneyd Bey, Sisam adasının karşısındaki İspili kalesine sığınmış, ancak sonunda teslim olmuş ve öldürülmüştür (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 53-54; Akın, 1947, s. 98-99).

4. 1. 12. Saruhanoğulları (1300-1410)

Manisa, Menemen, Gördes, Demirci, Nif, Turgutlu gibi başlıca şehirlere sahip olan Saruhanoğulları Beyliği, Türkmenler tarafından kurulmuş olup, kurucusu Saruhan Bey, büyük ihtimale göre Germiyan beylerinden idi. Saruhan Bey kumandasındaki Türklerin, 1305 yılında Katalan kuvvetlerinin Danya'da kuşatıldığı ancak burayı zapt edemedikleri aktarılmaktadır. Saruhan Bey, 1313 yılında Manisa'yı alarak sınırlarını denize doğru genişletmiş ve denizciliğe büyük önem vermiştir. Foça ile bazı adalardaki Cenevizlileri vergiye bağlayarak hemen hemen eski Lydia bölgesine egemen olmuştur. 1346 yılında vefat eden Saruhan Bey yerine oğlu Fahrüddin İlyas, onun yerine de Muzafferüddin İshak beyler hüküm sürmüşlerse de onların dönemi ile ilgili bilgiler kısıtlıdır. İshak Bey'in ardından Hızırşah, Saruhan Beyi olmuş; kardeşi Urhan Bey ise Osmanlıların yanına kaçmıştır. Urhan Bey'in hüküm sürdüğü kestirdiği sikkelerden bilinse de ne zaman Saruhanoğulları beyi olduğu bilinmemektedir. 1389'da Karamanoğulları ile birlikte Osmanlılara saldıran Hızırşah'ın memleketi 1390 yılında elinden alınmış ve kendisi İsfendiyar Bey'in yanına kaçmıştır. Oradan da Timur Bey'e sığınan Hızırşah, Ankara Savaşı'ndan sonra memleketine tekrar sahip olmuştur. Hızırşah Bey, Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht kavgalarında İsa Çelebi'ye yardım etmiş ise de Şehzade Çelebi Mehmed tarafından mağlup edilerek öldürülmüş ve Saruhanoğulları Beyliği de Osmanlıların eline geçmiştir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 31-32). Kısa ömürlü bir beylik olan ve siyasi hayatı devamlı mücadeleler içinde geçen Saruhanoğulları'nın söz konusu sebepten dolayı yoğun bir imar faaliyetinde

bulunamadıkları anlaşılmaktadır. Yine de Manisa, Gördes, Demirci ve Menemen’de bazı mimari eserleri bulunmaktadır (Yavuz, 2020, s. 28).

4. 1. 13. Karesioğulları (1303-1345)

Karesi Bey ve ona bağlı Türkmenler, 14. yüzyıl başlarında Marmara Denizi’nin güneyindeki toprakları ele geçirerek burada bir beylik kurmuşlardır (Kayhan, 2017, s. 54). Beyliğin başkenti Balıkesir ve kökeni de Danişmendliler’e dayanmaktadır. Danişmend Beyliği ortadan kalktıktan sonra Bizans sınırında uç beyi olmuşlardır. Kısa sürede güçlenen Karesioğulları Beyliği, Bizans Devleti ile Marmara Denizi’nin kuzeybatı kıyısından Edremit Körfezi’ne kadar uzanan geniş bölgede egemen olmuş ve Çanakkale Boğazı’nın Asya kıyısını denetimi altına almıştır (Durukan, 2014, s. 412).

Karesioğulları’nın güçlü bir askeri yapıya sahip olması ve denizlerde büyük başarılar elde edebilen usta denizcileri ile güçlü gemileri sayesinde büyük zaferler elde etmişlerdir. Bu etkenlerle birlikte Aydınoğulları ve Saruhanoğulları ile yaptıkları ortaklaşa deniz seferleri de eklenince Ege ve Marmara’da zaferler kaçınılmaz olmuştur (Kayhan, 2017, s. 54). Osmanlıların Rumeli fethinde Karesioğulları donanmasından yararlandığının belirtilmesi de Karesioğulları’nın deniz gücünün somut bir kanıtıdır. Anadolu’daki sahil beyliklerinin güçlenmesinden tedirgin olan Venedikliler, Türklere karşı, Bizans ve batılı ülkelerle bir birlik oluşturmuşlardır. 1334 yılında da Papalık, Fransa, Rodos, Venedik ve Kıbrıs’a ait gemiler Edremit yakınlarında Karesioğlu donanmasını yakmışlardır. Bununla birlikte bu birlik daha fazla ilerlemeye cesaret edememişler ve geri dönmüşlerdir. Karesi Bey’in ölümünün ardından beylik, merkezi Bergama ve Balıkesir olmak üzere iki kola ayrılmış ve Osmanlılara katılmıştır (Durukan, 2014, s. 412-413). Osmanlılara katılan ilk beylik Karesioğulları Beyliği’dir (Karadeniz, 2011, s. 6).

4. 1. 14. Sahipataoğulları (1275-1341)

Sahipoğulları Beyliği, 13. yüzyılların sonlarında Selçuklu veziri Sahip Ata Fahrüddin Ali’nin torunları tarafından kurulmuştur. 1314 yılında İlhanlı veziri Emir Çoban Anadolu’ya geldiğinde kendisine itaat eden beyler arasında Esbatı Sahip Fahrettin denilen Sahip Ata torunları da bulunmaktaydı. Onların Afyonkarahisar’dan başka müstahkem bir şehirleri olmayıp, kendilerine tâbi yerler buranın çevresinde bulunan köylerinden ibaretti. Bunların dört bin askeri ve bin kadar köyü bulunuyordu. Karahisar beyinin arazisi çok küçük ve

kendisi de kuvvetsiz olduğundan ve o sıralarda Anadolu valisi Demirtaş'tan korktuğundan Germiyanogulları'nın himayesi altına girmiştir. Ancak Demirtaş, Germiyanogulları'na sefer düzenlemekten çekinmiştir. Bu olay yaklaşık 1324 senesinden sonradır. Germiyanogulları'na sığınan Karahisar beyinin kim olduğu da kesin olarak bilinmemektedir. Muhtemelen bu bey, Nusratüddin Ahmed olmalıdır. Germiyanogulları beyi de Karahisar'ı kendi topraklarına ilhak ederek Nusratüddin Ahmed'i orada bir vali gibi bırakmıştır (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 36-37).

4. 1. 15. İnançoğulları (Lâdik) (1261-1403)

Denizli, Köyceğiz ve Uşak çevresine yerleşen Türkmen topluluklarından biri olan ve başlarında Mehmed Bey, kardeşi İlyas, damadı Ali, akrabaları Sevinç ve Salur beyler bulunmaktaydı. Mehmed Bey, yerleştiği bölgede bir uç beyi olarak Bizans'a karşı Selçuklu Devleti'nin sınırlarının korumaya başlamıştır. Ancak Denizli'yi Bizans'a bırakma kararı alınca bölgedeki Türkmenler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Aynı zamanda Selçuklularda yaşanan kargaşalardan dolayı Moğol hükümdarı Hülagü'ye tâbiyetini bildirmiş ve kendisine bağlı bir uç beyliği olarak tanınmasını istemiştir. Hülagü de onu Denizli, Honaz ve Dalaman yörelerinin beyi olarak tanımıştır. Böylece Lâdik Beyliği, Anadolu Türk beyliklerinin ilki olarak Denizli ve yöresinde resmen kurulmuştur. Ancak bir süre sonra Mehmed Bey, Moğollara karşı isyan hareketine kalkışmıştır. Akabinde de Hülagü, Mehmed Bey'i yanına çağırtmış, ancak gelmeyince sinirlenip kendisine sefer düzenlenmesi emri verilmiştir. Mehmed Bey, Dalaman yakınlarında yapılan savaşta mağlup olmuş ve dağlara çekilmek zorunda kalmıştır. Bir süre sonra af dilemiş, bu isteği önce kabul edilmiş daha sonra fikir değiştirilerek İlyas Bey, Salur Bey ve diğer Türkmen beyleriyle idam edilmiştir. Ali Bey ise hizmetlerine karşılık olarak Lâdik beyi yapılmıştır. Ali Bey'in ardından ise 1278-1289 yıllarında beylik Germiyanogulları'na katılmıştır. Bu dönemin ardından beyliğin başına Şucaeddin İnanç Bey geçmiştir. İnanç Bey'in başında olduğu dönem Moğol egemenliği dönemi olarak vasıflandırılmaktadır. Nitekim bazı kaynaklarda bu beylik Türk beyliği olarak sayılmaz. Beyliğin başında uzun süre kalması sebebiyle bu beylik İnançoğulları olarak da adlandırılmaktadır. İnanç Bey'in ardından ise Murad Bey başa geçmiştir. Ancak onunla ilgili bilgiler kısıtlıdır. Beyliğin bilinen son yöneticisi ise Murad Bey'in oğlu İshak Bey'dir. Bu dönemde yaşanan siyasi olaylar kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Moğol egemenliğinin bittiği 1357 yılından 1381 yılına kadar geçen dönem

Germiyanogulları Beyliği'nin egemenliğinde geçmiştir. I. Bayezid döneminde ise beylik Osmanlılara bağlanmış, İşhak Bey burada görevine devam etmiştir. 20 yılı aşkın bir süre Osmanlılara tâbi olan Lâdik Beyliği, 1402'de Timur tarafından Germiyanoglu II. Yakup'a bırakılmıştır. Böylece beylik fiilen sona ermiştir. Bu tarihten itibaren 1429 yılında Osmanlı topraklarına katılınca kadar Germiyanogulları'nın hakimiyeti başlamış ve söz konusu tarihte Osmanlılara ilhak edilmiştir (Kayhan, 2002, s. 763-767). İnanogulları Beyliği dışında Denizli civarındaki Davaz Beyliği de Germiyanogulları'na tbiydi (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 39).

4. 1. 16. Dulkadiroğulları (1337-1515)

Oğuzların Bozok koluna mensup olan Dulkadiroğulları, 14. yüzyılda Kahramanmaraş merkezi bir beylik kurmuşlardır. Bu beylik, ukuroava'daki Ermeniler üzerinde akınlar düzenlemesiyle bilinen Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca Bey tarafından 1337 yılında kurulmuştur. Sonraki dönemde beyliğin sınırları genişleyerek, Adana, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Kayseri, Kırşehir, Yozgat ve Kars'ı da topraklarına katmıştır. İlhanlı hükümdarı Ebu Said'in ölümünün ardından Elbistan'ı ele geçirmiştir. Anadolu'da Moğol egemenliğinin çöküşü ardından, hakimiyet sahasını genişleterek Eretnaoğulları'ndan Darende'yi ele geçirmiştir. Karaca Bey, Mısır'da yaşanan karışıklıklardan faydalanmak istemiştir. 1351'de Suriye valilerinin ayaklanması üzerine onları desteklemiş, bunun üzerinde Mısır hkmeti Dulkadiroğulları zerine sefer düzenlemiştir. 1353 yazında gerçekleşen savaşta Kayseri taraflarına kaçan Karaca Bey, Eretnaoğlu Mehmed Bey tarafından yakalanarak Memluklere teslim edilmiş ve Kahire'de idam edilmiştir. Karaca Bey'in oğlu ve halefi Halil Bey, babasına yapılanların intikamını almak için Eretnaoğulları'ndan Harput'u alarak Malatya'yı tehdit etmeye başlamıştır. 1378 yılında Memluk sultanı Berkuk, Halep ordularını Dulkadiroğulları zerine gönderse de bu birlik mağlup olmuştur. 1379 yılında da Halep ordusu Maraş önlerine hezimete uğramıştır. Dulkadiroğulları bu zaferlerden sonra Halep civarını yağmalamaya başlamışlar, bunun zerine Memlukler 1381'de büyük bir orduyla Dulkadiroğulları Beyliği'ne sefer düzenlemiş, Maraş önlerine yapılan savaşta Halil Bey ve kardeşi Seveli Bey ağır bir yenilgiye uğrayarak Harput'a çekilmişlerdir. Bu yenilginin akabinde Halil Bey, Memluk sultanının emriyle, 1386'da ldrlmştir. Halil Bey'in ölümünün ardından yerine Seveli Bey geçmiştir. Dulkadiroğulları Beyliği'ni tamamen ele geçirmek isteyen Memluk sultanı

Berkuk, Sebli Bey üzerine 1387’de bir ordu göndermiş, ancak bu ordu mağlup olmuştur. Sebli Bey ile baş edemeyeceğini anlayan Berkuk, onu tanımak zorunda kalmıştır. Daha sonra ise Halil Bey’in oğlu Nasıreddin Mehmed Bey’i desteklemeye başlamıştır. 1389’da Nasıreddin Mehmed Bey ile yaptığı savaşta yenilen Sebli Bey, Berkuk’un tâbiyetini tanımak zorunda kalmıştır. 1395 yılında da Memlukler, Dulkadiroğullarını ağır bir yenilgiye uğratmışlardır. Akabinde de Sebli Bey, eşiyle çıktığı yaylada çadırında uyurken öldürülmüştür. Onun yerine oğlu Sadaka geçmiştir, ancak amca oğlu Nasıreddin bunu kabul etmeyerek, Osmanlılardan da yardım isteyerek mücadeleye başlamıştır. I. Bayezid duruma müdahale ederek Sadaka’yı sürmüş, beyliğin başına da Nasıreddin’i getirmiştir. Dulkadiroğlu Nasıreddin ile Osmanlılar arasında dostane ilişkiler gelişmiş; bu ilişkilerden çekinen Memlukler 1418’de sefere çıkarak Antep ve Darende’yi ele geçirmiştir. Ancak 1418’de Darende’yi geri alınmış, hatta Besni de ele geçirilmiştir. Diğer taraftan, Memluklerin kendilerine teslim ettiği Kayseri ise bir süre Karamanoğulları’nın eline geçmiştir. Nasıreddin Mehmed Bey’in ardından ise yerine oğlu Süleyman Bey geçmiştir. Süleyman Bey diğerlerine göre daha barışçıl bir siyaset izlemiştir. Komşu beylikler ile akrabalık münasebetlerini geliştirmiş; kız alıp kız vermiş ve böylece gelebilecek tehditlere karşı önlem almıştır. Ancak Süleyman Bey zevk ve sefaya düşkün, ata binemeyecek kadar şişman birisi olarak bilinmektedir. 1454 yılında ölümünün ardından oğlu Melik Arslan başa geçmiştir. Akkoyunlular ve Karakoyunlular ile mücadele eden Melik Arslan, 1465’de camide öldürülmüştür. Daha sonra Memluklerin onayıyla Şah Budak, Dulkadiroğulları Beyliği’nin başına geçmiştir. Ancak halk, kardeşinin katili olduğu için onu istememiş, onun yerine Osmanlılar tarafından Şahsuvar Bey getirilmiştir. O da 1472’de Memlukler tarafından Kahire’de asılmıştır (Altınöz, 1995, s. 9-13).

Sözü edilen olaylar yaşanırken Osmanlı, Karamanoğulları Beyliği’nin ilhakı ve Akkoyunlu meselesi nedeniyle, Dulkadiroğulları Beyliği ile ilgilenememiştir (Karadeniz, 2011, s. 34). Bu esnada Memlukler, tekrar Şah Budak’ı beyliğin başına geçirmişlerdir. Ancak 1480 yılında Fatih Sultan Mehmed’in desteğini alan Şahsuvar Bey’in kardeşi Alâüddevle Bey, Dulkadiroğulları Beyliği’nin başına geçmiştir. Ancak Alâüddevle yüzünden Osmanlı-Memluk ilişkileri bozulmuş ve Çukurova’da yapılan savaşlarda Osmanlı Alâüddevle Bey’den yardım istemesine rağmen, o çeşitli bahanelerde bulunarak yardım etmemiş ve Osmanlılar ağır mağlubiyetler almıştır. Savaşlar sona erdiğinde de iki devletle de iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Altınöz, 1995, s. 13-14). Alâüddevle Bey, Safevilerle ise mücadelelere girmiş ise de başarılı olamamıştır. Alâüddevle Bey’in Memluklerin teşvikiyle Osmanlılara

karşı cephe almasının ardından, 1515’de yapılan savaş sonucunda kellesi alınan Alâüddevle Bey’in ardından Dulkadiroğulları Beyliği, Osmanlıların eline geçmiştir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 44). Dulkadiroğulları Beyliği, Karamanoğulları’ndan sonra, Candaroğulları ile birlikte varlığını uzun süre korumuş iki beylikten birisidir (Yavuz, 2020, s. 71).

4. 1. 17. Ramazanoğulları (1352-1517)

Ramazanoğulları Beyliği, başlarında Üçok Türkmenlerinin bulunduğu ve Adana, Misis, Ayas (Yumurtalık), Sis (Kozan) civarında egemen olan bir beyliktir. Memluklerin Suriye’de bulunan Haçlı devletleri ve Ermenilere karşı giriştiği mücadelelerde yardımcı kuvvetler olarak katılan Türkmenler, ele geçirilen yerlere yerleştirilerek bölgenin Türkleşmesini sağlamışlardır. Özellikle Ayas’ın ele geçirilmesinde Üçok Türkmenlerinin rolü oldukça önemlidir. Bu mücadelelerde Memluklerin başında Sultan en-Nâsır Muhammed bulunuyordu. Sultan 1341 yılında vefat edince Memlukler yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemin sultanları çocuk yaşta tahta çıktıkları için emirler arasında mücadele ve çatışmalar yaşanmış, bunu fırsat bilen Dulkadiroğlu Karaca Bey, Memlukler aleyhine faaliyetlerde bulunmuştur. 1344 yılında Karaca Bey ile Memlukler arasında yapılan savaşlarda Memlukler mağlup olmuş ve Karaca Bey, Memluklerin çekindiği bir hasım olmuştur. Karaca Bey’in itaatsizlikleri üzerine 1352 yılında Türkmen emiri Ramazan Bey çağrıldı ve ona Karaca Bey’in emirliği verilmiştir. Böylece Ramazanoğulları Beyliği kurulmuş ve bölgedeki varlıkları da Memlukler tarafından resmen tanınmıştır. Ramazan Bey, beylik kurulduğunda Çukurova’da bulunuyordu. Onun buradaki faaliyetleri Ermenileri oldukça yıpratmış ve bölge tamamen Türkleşmiştir. Ramazan Bey’in ölümünden sonra yerine geçen İbrahim Bey döneminde Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ile ittifak yaparak Memluklere karşı isyan etmişlerdir. Memluklere karşı yapılan savaşlarda özellikle Dulkadiroğulları’nın galip gelmesi, Ramazanoğullarını da cesaretlendirmiştir. Ayrıca Memluklerde yaşanan taht kavgaları, Türkmenlerin daha da cesaretlenmesine neden olmuştur. Memlukler, Türkmenleri kontrol altında tutabilmek için Dulkadiroğlu Halil Bey ve Ramazanoğlu İbrahim Bey’in üzerine bir ordu göndermiştir. Savaş sonucunda galip gelen taraf Memlukler olunca, İbrahim Bey pişmanlığını bildirmek üzere Memluklerin Sis naibi Toruntay’ın yanına giderek özür dilemiştir. Toruntay bu durumu Emir en-Nevrûzî’ye mektupla bildirmiş, Memluk sultanı da İbrahim Bey’i affetmiştir. Ancak İbrahim Bey’in itaati çok uzun sürmemiştir. Anadolu hacılarını soymak, yol kesmek gibi şeylerden suçlanıyordu. Bu sebepten dolayı Halep

naibinin önderliğinde Türkmenler üzerine sefere çıkılmış, Ramazanoğlu İbrahim Bey, askerlerin geldiğini anlayınca Adana'yı terk etmiş ve sarp dağlara kaçmıştır. Ancak Sis naibi onu ele geçirmiş, Sis'e getirmiş ve burada İbrahim Bey öldürülmüştür. Ancak Memlukler, Üçok Türkmenlerini yine de itaat altına alınamamıştır (Akkuş-Yiğit, 2013, s. 210-229).

İbrahim Bey'in katlinden sonra kardeşi Şahabeddin Ahmed beyliğin başına geçmiş ve Memluklere karşı bazen başkaldırmış, bazen de muhalefet etmiştir. 1416'da vefat eden Ahmed Bey'in ardından oğlu ve yeğenleri arasında yaklaşık iki sene taht kavgası yaşanmıştır. Memluklerin himayesiyle Ahmed Bey'in oğlu İbrahim Bey, Adana valisi ve Türkmen emiri olduysa da aile arasında kanlı çatışmalar sona ermemiştir. İbrahim Bey, 1418'de Memluklere ait olan Tarsus şehrini ele geçirince görevinden azledilmiş ve yerine oğlu Hamza Bey geçmiştir. Hamza Bey de hüküm yıllarını babası ve amcalarıyla mücadeleyle geçirmiştir. Onun öldürülmesinin ardından beylik, kardeşi Mehmed Bey'e verilmiştir. Ancak Mehmed Bey ile de kardeşi Ali Bin Ahmed Bey mücadeleye kalkışmış ve Ali Bin Ahmed de bey olmuştur. Ali ve Mehmed Beyler de birbirlerine düşünce Adana çevresinde karışıklar başlamıştır. 15. yüzyılın sonlarında ise beyliğin başına Ömer Bey ve kardeşi Davud Bey geçmiştir. Davud Bey, 1480'de Diyarbakır taraflarında bir savaşta öldürülmüş ve yerine oğlu Halil Bey geçmiştir. Halil Bey, Osmanlılarla dostluk ilişkileri geliştirmiştir. Onun yerine geçen Mahmud Bey de aynı siyaseti benimsemiştir. Memluklere karşı yapılan Mısır seferinde, Yavuz Sultan Selim'in yanında savaşa katılan Mahmud Bey, Ridaniye'de 1517 yılında öldürülmüştür (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 46). Bu tarihten sonra Ramazanoğulları Beyliği Osmanlıların eline geçmiştir (Karadeniz, 2011, s. 37). Mahmud Bey'den sonra Piri Mehmed, Derviş ve İbrahim beyler de Osmanlı izniyle Adana'da beylik yapmışlardır (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 47).

4. 1. 18. Eretnaogulları (1327-1381)

Türkiye tarihinde yarım yüzyıl süren bir siyasi yapıya adını verecek olan emirlerden Eretna Noyan, Türkmen Beyliklerinden ayrı bir yapı ve özelliğe sahip olan Eretna Beyliği ile Beylikler Devri'ndeki seçkin yerini almıştır. İlhanlı valisi sıfatıyla önemli bir vazifeye sahip olan Emir Eretna ile ilgili detaylı bilgilere sahip değiliz. Ancak bilindiği kadarıyla, eniştesi Çobanoğlu Emir Timurtaş'ın sayesinde tanınarak, siyasi rol oynamaya başlamasıyla, çağdaş kaynaklarda açığı geçmeye başlamıştır. Eretna Beyliği'nin kurucusu, İlhanlı sarayında yetişmiş bir emir ve Noyan unvanıyla Anadolu'ya gelmiş, önce umumi vali sonra da sultan

sıfatıyla başarılı bir hizmet vererek, içerde ve dışarıda kendinden söz ettirmesini sağlamıştır (Göde, 2002, s. 797). Lakabı Alâeddin olan Uygur beyi Eretna, Arapçayı oldukça iyi bilen, adaletli bir hükümdar olarak tanıtılmaktadır (Erkiletlioğlu, 1993, s. 172).

Yaklaşık olarak 1352’de vefat eden Eretna Bey’in yerine iki oğlunda biri olan Mehmed geçmiş, diğer oğlu Cafer ise Mısır’a kaçmıştır. Mehmed Bey, özellikle Memlukler ile iyi geçinmiştir. Ancak bir isyan hareketi sonucunda öldürülmüş ve yerine oğlu Ali Bey getirilmiştir. Ali Bey, zevk ve sefaya düşkün ve hükümet işleriyle alakadar olmayan biri olarak tanıtılmaktadır. Onun döneminde Kayseri, Karamanoğulları tarafından ele geçirilmiştir. Amasya üzerine yaptığı bir seferde vefat eden Ali Bey’in yerine küçük oğlu II. Mehmed getirilmiştir. Bu dönem Eretna Beyliği’nin son dönemidir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 50). Eretnaoğulları Beyliği onların kadısı ve veziri olan Kadı Burhaneddin Ahmed tarafından yıkılmıştır (Durukan, 2014, s. 405).

4. 1. 19. Kadı Burhaneddin Hükümeti (1380-1398)

Kadı Burhaneddin Ahmed, Eretnaoğulları Beyliği’ni ilhak edip, kendisini Sivas’ta “sultan” unvanıyla tahta çıkmıştır. Arapça, Farsça ve özellikle de 1393-94 tarihli Divan’ı ile Türkçede büyük bir şair olan Kadı Burhaneddin, daha çok Oğuz lehçesinin Azeri şivesini kullanmıştır. İslam dünyasında Hanefi mezhebinin yüksek fakihleri arasında yer almaktadır. Din ve edebiyat dışında coğrafya, matematik ve astronomi ile de ilgilenmiştir (Durukan, 2014, s. 405).

Kadı Burhaneddin, Osmanlılarla büyük bir mücadele içerisine girmiştir. Osmanlılar ile Kadı Burhaneddin arasındaki mücadele Tokat-Bursa ticaret yolu ve Orta Karadeniz Bölgesi’nde yoğunlaşmıştır. Osmanlı ordusu ile Kadı Burhaneddin arasında Çorumlu sahrasında yapılan savaşta Osmanlılar mağlup olmuş ve şehzade Ertuğrul ölmüştür. I. Bayezid ise geri çekilmiştir. 1393 yılı da Osmanlılar ile Kadı Burhaneddin arasında Yeşilırmak havzası ve civarına hâkim olma mücadelesi ile geçmiştir. Osmanlı öncülerinin Kadı Burhaneddin’e yine yenilmesi, bölgedeki dengeleri değiştirmiş, bazı yerel beyler Kadı Burhaneddin’e meyletseler de I. Bayezid’in büyük bir ordu ile bölgeye gelmesi, dengelerin yeniden Osmanlılar lehine dönmesine sebep olmuştur. Bayezid, Merzifon’a gelince, burada tutunamayan Kadı Burhaneddin önce Tokat’a, sonra Sivas’a çekilmiştir. Böylece, I. Bayezid Amasya’yı ele geçirmiştir. Bu sırada Karamanoğulları ile Kadı Burhaneddin Osmanlılara karşı ittifak yapmak isteler de aksine bunlar birbirleriyle çatışmıştır (Karadeniz, 2011, s. 13-

14). Bir süre sonra da Kadı Burhaneddin, Osmanlı hükümdarı I. Bayezid'in emriyle öldürülmüştür (Durukan, 2014, s. 405). Burhaneddin dönemine ait Tokat ve Sivas'ta medrese ve çeşme gibi yapılar mevcuttur. Onun yerine oğlu Alâeddin başa geçmişse de küçük olduğundan ve Timur tehlikesine karşı Sivas'ın güçlü bir devletin elinde olması gerekliliğinden dolayı Osmanlılara teslim edilmiştir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 51-52).

4. 1. 20. Taceddinoğulları (Canikoğulları) (1347-1427)

14. yüzyılın ikinci yarısında Niksar-Kelkit yöresinde kurulan Taceddinoğulları Beyliği'nin ve hanedanın kurucusu Taceddin Bey'in Selçuklu soyuna mensup bulunduğu ileri sürülmüştür. Babasının Emir Doğanşah adlı bir Türkmen beyi olduğu, onun İlhanlı hakimiyetinin çöküşünün ardından kendi başına hareket etmeye başladığı, Emir Eretna'ya karşı gelerek Amasya'yı ele geçirdiği, 1341'de buradan çıkarılınca Niksar yöresine çekildiği ve 1346 veya 1348 yılında ölümünün ardından yerine oğlu Taceddin Bey'in geçtiği bildirilmektedir. Canikli olarak da anılan Taceddin Bey'in merkezi Niksar olup, sınırları bazen Amasya, Kelkit, Samsun, Ordu, Giresun ve Trabzon'a kadar genişlemiştir. Taceddin Bey önceleri Amasya emirine tâbi idi ve Eretna'ya vergi veriyordu. Bölgede Kadı Burhaneddin'in gücünü artırması Taceddin Bey'i de etkilemiştir. 1379'da Niksar'a saldıran Kadı Burhaneddin ile Eretna Beyi Alâeddin Ali Bey'in kuvvetlerini bozan Taceddin Bey, Eretna Devleti'ne vergi vermeyi kesmiş; 1379'dan itibaren bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Kadı Burhaneddin'in 1381'de Eretna Devleti'ne son vermesi üzerine ona karşı Tokat Emiri Seyyidi Hüsam ile birleşmiş ve Erzincan'a saldırarak burayı yağmalamıştır. Bu olaylar sırasında Trabzon Komnenosları onunla yakınlaşma çabası içerisine girmişler ve III. Alexios kızı Eudokia'yı Taceddin Bey ile evlendirmiştir. Ancak Kadı Burhaneddin'in komşu beyleri cezalandırmak için asker yollaması ve aşiret reislerini kendi safına almaya çalışması sebebiyle durumun kötüleştiğini anlayan Taceddin Bey ona dostluk teklif ettiyse de olumlu cevap alamamıştır. 1386 yılında Taceddin Bey'e karşı düzenlenen sefer, Kadı Burhaneddin'in zaferiyle sonuçlanmış, Taceddin Bey canını zor kurtarmıştır. Bunun üzerine Taceddin Bey, Kadı Burhaneddin'in yanına giderek ona bağlılığını bildirmiştir. Ancak Emir Ahmed ile buluşup, Kadı Burhaneddin'e karşı yeni tedbirler almaya çalışınca, Kadı Burhaneddin, Taceddin Bey'in topraklarına girmiş ve oğlu Alparslan'ın koruduğu Niksar'ı kuşatmıştır. Yapılan çatışmalar sonucunda Alparslan'ın kuvvetleri yenilmiş, Niksar yağmalanmıştır. Kadı Burhaneddin'in aleyhine topraklarını genişletemeyeceğini anlayan

Taceddin Bey, Süleyman Bey'in idaresindeki Ordu ve Ünye taraflarına yönelerek Süleyman Bey ile savaşmış, ancak 1386 yılındaki bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Taceddin Bey'in ölümünün ardından Niksar, Kadı Burhaneddin'e teslim olmuştur. Taceddin Bey'in ölümünün ardından oğulları Mahmud Çelebi ve Süleyman Bey ise Kadı Burhaneddin'e elçi yollayıp önceki faaliyetlerinden dolayı affedilmelerini; para ve asker gönderilmeleri karşılığında memleketlerinde bağımsız kalmalarına izin verilmesini istemişlerdir. Kadı Burhaneddin, bu isteği kabul etmiş ve Taceddin Bey'in egemenlik sahasını Mahmud Çelebi'ye vermiştir. Buna rağmen Mahmud Çelebi, Kadı Burhaneddin'e karşı diğer beylerle ittifak yapmaktan geri durmamıştır. 1393 yılında Kadı Burhaneddin, Fenariye'yi işgal ederek buraya bir kale yaptıınca Mahmud, Alparslan ve Kılıçarslan kardeşler, Yıldırım Bayezid'den yardım istemişlerdir. Kadı Burhaneddin bu sırada Amasya'yı da kuşatınca, Yıldırım Bayezid Merzifon'a gelmiş; Kadı Burhaneddin de önce Turhal'a ardından Sivas'a dönmüştür. Timur'un Anadolu'ya girdiği sıralarda ise Alparslan ağabeyi Mahmud Bey'e isyan edince, babalarından kalan topraklar ikiye bölünmüştür. Bu isyanın üzerine Mahmud Bey, diğer kardeşleri Süleyman Bey ve Kılıçarslan ile Alparslan'ın üzerine yürümüş; bunun üzerine Alparslan da Kadı Burhaneddin'den yardım istemiştir. Kadı Burhaneddin de bu bahaneyle Niksar bölgesine girmiştir. Kadı Burhaneddin'in huzuruna çıkan Alparslan onu tanısa da bir süre sonra ona suikast düzenlemeyi planlamıştır. 1394 yılında da Kadı Burhaneddin tarafından öldürülmüştür. Alparslan'ın ölümünün ardından oğulları Hasan ve Hüsameddin Mehmed Yavuz, Niksar'ın kuzeyine çekilerek Çarşamba, Terme ve Samsun yöresinin güneyinde hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Yıldırım Bayezid'in Canik bölgesine geldiği 1398 yılında, Taceddinoğlu Mahmud'un toprakları, Osmanlılara geçmiştir. Alparslan oğulları ise 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra da eski hakimiyet bölgesinde hüküm sürmeye devam etmiştir. Bu durum II. Murad dönemine kadar devam etmiştir. II. Murad'ın Amasya beylerbeyi yaptığı Yörgüç Paşa'nın kendisine tuzak kurduğunu anlayan Hasan Bey, padişaha bağlılığı bildirdi ve kendisinden istene toprakları teslim edeceğine dair haber göndermiştir. Daha sonra Hasan Bey, Bursa'da hapsedilmiş, ancak buradan kaçmıştır. Topraklarını ele geçiremeyeceğini anlayınca bizzat II. Murad'ın huzuruna çıkmış ve bağışlanma dilemiştir. II. Murad ise 1427'de Hasan Bey'e Rumeli'de bir sancağı tımar olarak vermiştir. Böylece Taceddinoğulları Beyliği ortadan kaldırılmıştır (Oğuz, 1948, s. 471-486; Kofoğlu, 2010, s. 343-345).

4. 1. 21. Alaiye Beyliği

Frank ve Bizans kaynaklarında Kandelor olarak bilinen Alaiye’de küçük bir beylik kuran bu ailenin Selçuk sultanının kızının oğullarından gelme olduğu ve bunlardan dört kişinin Alaiye’de beylik yaptığına dair bilgiler mevcuttur, ancak bu bilgilere dair kesin kanıt yoktur (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 56). Bu bilgilere göre Alaiye Beyi Kılıç Arslan, anne tarafından Sultan Alâeddin neslindendir (Karadeniz, 2011, s. 125).

Bilindiği üzere, Selçukluların son zamanlarında Alaiye, Karamanoğulları egemenliği altındaydı. Bir dönem burası Memluk hakimiyetine de girmiştir. 1427 veya 1428 yılında Karamanoğulları, burayı beş bin altın karşılığında Memluklere satmışlardır. 15. yüzyılın ortalarına doğru ise Karaman adında Osmanlıların himayesini kabul eden bir bey bulunmaktaydı. Ancak bu beyin ağabeyi Lütü Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey’in teşvikiyle ağabeyini öldürmüş ve Alaiye beyi olmuştur. Lütü Bey, Memluklerin müttefikiydi; 1444’de Kıbrıs krallığına bir sefer düzenlemeyi planlasa da Memluk donanmasının Rodos’ta mağlup olmasından dolayı bu isteğinden vazgeçmiştir. Beş altı yıl sonra da Kıbrıs krallığı ile barış yapmış, hatta Karamanoğulları’na karşı Kıbrıs kralından yardım almıştır. Lütü Bey’in vefat tarihi bilinmemekle birlikte, onun yerine Kılıç Arslan geçmiştir. Kılıç Arslan, Lütü Bey’in oğlu değildir; onun babası Ali Bey’dir. Kılıç Arslan, Karamanoğullarını ele geçirmekte olan Osmanlılar sayesinde Karamanoğulları tacizinden kurtulmuştur, ancak bu fetih hareketinin ucu kendisine de dokunmuştur (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 56). Öyle ki 1471 yılında Gedik Ahmed Paşa, Alaiye’yi Osmanlılara ilhak etmiştir (Karadeniz, 2011, s. 34). Kılıç Arslan’a Gümülcine sancağı tımar olarak verilmiş; ancak Alaiye gibi zengin bir yerden Gümülcine gibi geliri az olan bir yerin tımar olarak verilmesi zoruna gitmiş ve Memluk sultanına iltica etmiştir. Ancak Mısırdan İran tarafına gitmek üzereyken vefat etmiştir. Kılıç Arslan’ın oğlu da Mısır’da oturmaktaydı ve o da 1506 yılında vefat etmiştir (Uzunçarşılıoğlu, 1937, s. 56).

4.2. Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi

2006-2020 ortaöğretim tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemine dair verilen bilgiler oldukça azdır. Nitekim 9. sınıf ders kitaplarında son üniteye sadece bir haritada; 10. sınıf ders kitaplarında ise Osmanlı tarihi altında, dolaylı olarak yer verilmektedir.

4. 2. 1. 2006-2020 Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programında Anadolu Beylikleri Dönemi: Üniteler, Kazanımlar ve Açıklamalar

Geçmişten günümüze tarih programları, amaç, içerik, öğretim yaşantıları ile ölçe-değerlendirme gibi unsurların istenilen ölçüde yer almaması ve temel eğitim-öğretim yaklaşımının davranışçı olması nedeniyle eleştirilmektedir. Nitekim bu yaklaşım esas alınarak planlanan ve uygulanan öğretim süreçlerinin ortaya çıkardığı insan tipinin, 21. yüzyıl ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahip olmadığı düşünülmektedir. Bunun sonucunda da 2004 yılında ülkemizde yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle, öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece önce ilköğretim kademesinden başlamak üzere tüm kademelerde yapılandırmacılık temelli programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu yenilenme ile 2007’den itibaren lise tarih programları da tamamen değişmiştir. Yeni tarih programlarında “bilginin taşıdığı değer”, “öğrenci deneyimi”, “yaşama etkin katılım”, “doğru karar verme” ve “sorun çözme” gibi beceriler ve kavramlar ön plana çıkmıştır (Yıldırım, 2018, s. 996). 2018 yılında ise tespitler doğrultusunda öğretim programları gözden geçirilip güncellenmiş ve yenilenmiştir. Programların uygulanmasına 2018-2019 eğitim-öğretim yılı itibariyle geçilmiş ve sonrasında yapılacak izleme değerlendirme sonuçlarına göre yine gerekli güncellemelerin yapılacağı vurgulanmıştır. Böylelikle programların gelişmelerle ve bilimsel, sosyal, teknolojik vd. ihtiyaçlarla koşutluğunun sürekliliği sağlamak amaçlanmaktadır (mufredat.meb.gov.tr).

Şimşek’e (2016) göre tarih eğitiminin “öğretmen, öğretim programı, öğrenci, materyal gibi pek çok bileşeni vardır. Bu bileşenlerin içinde öğretmenden sonra geleni, biçimlendirici olanı, şüphesiz ki müfredat olarak tanımlanan öğretim programlarıdır.

Tarih dersi öğretim programında Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili bilgilerin 10. sınıf ders kitaplarında dolaylı olarak anlatıldığından ve 9. sınıf ders kitaplarında, son ünite de bir haritada beyliklerin gösterilmesi suretiyle yer aldığından bahsetmiştik. 2007 yılından önce ise 9. sınıf ders kitaplarında Anadolu Beylikleri ile ilgili çok daha geniş bilgiler mevcuttu (MEB, 2005). 10. sınıf için de 2007 ile birlikte getirilen yeni öğretim programında “Beylikten Devlete (1300-1453)” ünitesinde, ana konu Osmanlılar olmakla birlikte zaman zaman beyliklerden de bahsedildiği görüyoruz. Bu ünitenin kazanım sayısı 9, ders süresi 12, oranı da %17’dir. 10. sınıf 2017 öğretim programında ise bir değişikliğe gidilmiş ve yine Osmanlı tarihi ve medeniyeti ana konu olsa da Anadolu Beylikleri dönemine daha fazla yer

ayrılmıştır. Öyle ki “Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye’si” ünitesinde, Köseadağ Savaşı’ndan sonra Anadolu’da beyliklerin ortaya çıkmasının sosyolojik ve politik sebep ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Karamanoğlu Mehmed Bey’in Türkçeyi resmi dil ilan etmesinden de bahsedilmektedir. Bu ünitenin kazanım sayısı 6, ders süresi 12, oranı da %16,6’dır. “Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302-1453)” ünitesinde ise Osmanlı Beyliği’nin kuruluşu hakkında iddia edilen çeşitli görüşler analiz edilmektedir. Burada Wittek, İnalcık ve Köprülü’nün görüşleri karşılaştırılır. Daha sonra Osmanlı Beyliği’nin devletleşme süreci, beyliğin sınırlarının genişlemesinin aşamalı olarak ve farklı fetih yöntemleri izlenerek uzun sürede gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Osmanlı Beyliği’nde Ahiyân-ı Rum ve Bâcıyân-ı Rum gibi demografik güçlerden bahsedilir. Daha sonra Osmanlı Devleti’nin Anadolu’da siyasi birliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerini analiz edilir ve Osmanlıların beyliklere yönelik politikalarında değişimden bahsedilir. Ayrıca, Timur ile I. Bayezid arasındaki mücadele ve bu mücadelenin beylikler üzerindeki etkilerine kısaca değinilir. Bu ünitenin kazanım sayısı da 6, ders süresi 14, oranı %19,4’dür. “Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler” ünitesinde çok az olsa da Osmanlıları dışında diğer beyliklerden de bahsedilir. Bu ünitenin kazanım sayısı 3, ders süresi 8, oranı %11,1’dir. “Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti” ünitesinde ise Osmanlıların medeniyeti analiz edilmektedir. Bu ünitenin kazanım sayısı 4, ders süresi 10, oranı %13,8’dir (mufredat.meb.gov.tr). Bu öğretim programında da anlaşılabileceği üzere Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili bilgiler, diğer beyliklere oranla, daha çok Osmanlı Beyliği’ni, bu beyliğin devletleşme sürecini kapsamaktadır.

Tablo 1.

2010, 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre/ders saati	Oranı (%)
Beylikten Devlete (1300-1453)	9	12	17
Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)	16	18	25
Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)	11	12	15
Diplomasi ve Değişim (XVIII. Yüzyıl)	11	11	15
En Uzun Yüzyıl (1800-1922)	17	11	28
Toplam	64	72	100

Not: Aktekin, S. (2009). Türkiye’de tarih eğitimi, *Çok kültürlü bir Avrupa için Tarih ve Sosyal Bilgiler Eğitimi*, içinde, s. 39.

Tablo 2.

2018, 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre/ders saati	Oranı (%)
1. Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si	6	12	16,6
2. Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302-1453)	6	14	19,4
3. Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler	3	8	11,1
4. Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti	4	10	13,8
5. Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)	7	20	27,9
6. Sultan ve Osmanlı Merkez Teşkilatı	2	2	2,8
7. Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni	5	6	8,4
Toplam	33	72	100

Not: mufredat.meb.gov.tr adresinden alınmıştır.

Tablo 3.

2017 ve 2017, 9. ve 10. sınıf tarih ders kitaplarında üniteler

	2007	2017
9. Sınıflar	- Tarih Bilimi	- Tarih ve Tarih Yazıcılığı
	- Uygarlığın Doğuşu ve İlk Uygarlıklar	- Kadim Dünyada İnsan
	- İlk Türk Devletleri	- İlk ve Orta Çağlarda Avrasya
	- İslam Tarihi ve Uygarlığı (13. Yüzyıla Kadar)	- İslam Medeniyetinin Doğuşu
	- Türk-İslam Devletleri (10-13. Yüzyıllar)	- Türklerin İslamiyeti Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi
	- Türkiye Tarihi (11-13. Yüzyıllar)	---
10. Sınıflar	- Beylikten Devlete (1300-1453)	- Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si
	- Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)	- Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1300-1453)
	- Arayış Yılları (XII. Yüzyıl)	- Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler
	- Avrupa ve Osmanlı Devleti (XIII. Yüzyıl)	- Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti
	- En Uzun Yüzyıl (1800-1922)	- Dünya Gücü Osmanlı (1453-1600)
	---	- Sultan ve Kapu Halkı
	---	- Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni

Not: Yıldırım, T. (2018), 2007 ve 2017 Tarih Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 19(1), s. 1004.

Bütün bu bilgiler ve tablolardan da anlaşılacağı üzere, tarih dersi öğretim programlarında, üniversitelerin lisans bölümleriyle yarışan bir ayrıntıcılığa girilmiş olduğu görülmektedir. Nitekim Osmanlı Tarihi konuları, dünyadaki ekonomik ve toplumsal dönüşümler ile karşılaştırmalı olarak işlenmekte, doğrudan Türk kültür tarihine yönelik konular yer

almamaktadır. 2017 yılı itibariyle 10. ve 11. sınıflarda 11 olan ünite sayısı 15'e çıkarılmış ve bu da yeni programın merkezine Osmanlı Tarihi'nin yerleştirildiğini göstermektedir.

Bu durum en başta da değindiğimiz üzere Anadolu Beylikleri dönemi konusunu da etkilemiştir. Anadolu Beylikleri konusu Osmanlıların bu beyliklerle olan ilişkisinden ve/veya mücadelelerinden ibarettir.

4. 2. 2. Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi

2007 yılından önce 9. sınıf tarih ders kitaplarının “Türkiye Tarihi (11-14. Yüzyıllar)” başlığı altında verilen üniteye Anadolu Beylikleri hakkında kısa ve öz bilgiler bulunmaktaydı. Nitekim Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış dönemi ardından “Uclarda Hayat ve Beylikler” ve “Türkiye’de Kurulan Diğer Devletler” başlıklı bölümlerde Moğol istilasından kaçan Türkmenlerin Anadolu’ya girişleri ve uc beylerine sığınmalarına değinilerek, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasını takiben bu beyliklerin bağımsızlıklarını ilan ettiklerinden söz edilir ve söz konusu beyliklerin hemen hepsi birer birer anlatılır (MEB, 2005).

Ancak 2007 yılında yapılan değişiklikler ile birlikte, ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlı olarak verilmektedir. Öyle ki, 2007 yılının ardından Anadolu Beylikleri dönemi, “Türkiye Tarihi (11-13. Yüzyıllar) ünitesinde, Türkiye Selçuklu Devleti'nin dağılmasına ve Anadolu Beyliklerinin ortaya çıkmasına sebep olan Baba İshak isyanı, Moğollar ve Köseadağ Savaşı'ndan kısaca bahsedildikten sonra Anadolu Beylikleri sadece “XIII-XIV. yüzyılda Anadolu’da kurulan beylikler ve devletler” haritasıyla gösterilmektedir. Bu haritanın ardından konumuzu ilgililerinden kısımda, Türkiye Selçuklu Devleti'nin otoritesi zayıfladıkça, Türk beylerinin Türkiye Selçuklularından ayrılarak bağımsız devletler kurduklarına değinilir. Bu harita Anadolu Beylikleri dönemi konusuna bir giriş niteliğindedir. Bu haritada gösterilen beylikler, Osmanoğulları, Karamanoğulları, Candaroğulları, Germiyanogulları, Hamitoğulları, Meteşeoğulları, Karesioğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Eretna Devleti, Ramazanoğulları ve Dulkadiroğullarıdır (MEB, 2008, s. 190-192). Ancak bu beylikler nedir? kimdir? sorusunu öğrenci bulamaz. Bununla birlikte haritada gösterilen beylikler de eksiktir. Nitekim söz konusu haritada Eşrefoğulları, Alaiye Beyliği, Tekeoğulları, Pervaneoğulları, Taceddinoğulları İzmiroğulları, Sahipoğulları, İnançoğulları, Kadı Burhanettin beylikleri haritada gösterilmemiştir.

4. 2. 3. Onuncu Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Beylikleri Dönemi

2009 yılından 2015 yılına kadar aynı ders kitabında okutulan 10. sınıf tarih ders kitabında, 2009 yılı öncesinin ders kitaplarında olduğu gibi, 1. ünite “Beylikten Devlete (1300-1453)”; bu ünitenin 1. konusu da “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu (1300-1453)”dur. Burada konumuz kapsamında, genel hatlarıyla, Osmanlıların ataları Kayıların Anadolu’ya gelişlerinden bahsedildikten sonra “Beylikten Devlete” bölümüne geçilir. Bu bölüme geçmeden önce de “XIV. yüzyılın başında Anadolu” haritasıyla Anadolu Beylikleri gösterilmektedir. Bu harita 2008 yılı 9. sınıf ders kitabında verilen haritanın aynısıdır. Yani bu haritada da bütün beylikler gösterilmemiş; Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde daha çok söz sahibi ve kuvvetli olan Osmanlılar, Karamanlılar, Ramazanlılar, Germiyanlılar gibi beylikler gösterilmiştir (MEB, 2009, s. 6). Halbuki daha önceki yılların 10. sınıf ders kitaplarında Anadolu Beyliklerini gösteren haritada, beylikler neredeyse tam olarak gösterilmiştir (MEB, 2005, s. 3).

“XIV. yüzyılın başında Anadolu” haritasının ardından gelen “Beylikten Devlete” bölümünde öncelikle Türkiye Selçukluların siyasi otoritesini kaybetmesinden bahsedilir. Söz konusu bölümde şu ifadeler yer almaktadır:

“1243 Köse Dağı Savaşı’ndan sonra Anadolu Türk birliği bozuldu, bu durum Anadolu’da siyasi boşluk meydana getirdi. Türkiye Selçuklu Devleti’nin siyasi otoritesini kaybetmesinden sonra, Anadolu’da kurulan Türk Beylikleri, özellikle Karamanlılar Beyliği, Türkiye Selçuklularının bıraktığı boşluğu doldurma mücadelesi vermişlerdir. Osmanlı Beyliği ise Türk Beylikleri arasındaki mücadeleye karışmayarak yönünü Bizans’a çevirmişti. Böylece Osmanlı Beyliği de Türkiye Selçukluları gibi Bizans’a karşı mücadele etti.” (MEB, 2009, s. 6).

Burada verilen bilgiler, konunun sadece Osmanlılara odaklanmasından dolayı oldukça sığdır. Burada bahsedilen Osmanlıların beylikler arasındaki mücadelelere karışmadığına yönelik bilgi doğrudur ancak eksiktir. Nitekim Osmanlılar yeri geldiği zaman bu beylikleri ilhak etmiştir. Bu eksik bilgi öğrencilerin de kafalarını karışmasına sebep olur. Öyle ki, eğer Osmanlılar sadece Bizans’a karşı mücadele ettilerse, neden sonraki bölümlerde bahsedildiği üzere, Anadolu siyasi birliğini sağlamaya çalışmışlardır. Anadolu’daki beyliklerle, özellikle Karamanlılar ve Candaroğulları ile neden araları kötüdür ve zamanı gelince bu beylikleri ve diğer beylikleri niçin ilhak etmişlerdir?

Ayrıca, “Anadolu’da kurulan Türk Beylikleri, özellikle Karamanoğulları Beyliği, Türkiye Selçukluları’nın bıraktığı boşluğu doldurma mücadelesi vermişlerdir. Osmanlı Beyliği ise Türk Beylikleri arasındaki mücadeleye karışmayarak yönünü Bizans’a çevirmişti” ifadelerinde geçen beylikler kimlerdir? Sadece harita üzerinden beylikleri gösterilmesi ne kadar doğrudur? Burada Osmanlı odaklı bir konu olduğu için bu beyliklerden bahsedilmemiş olabilir. Ancak en azından küçük puntolarda, kutular içerisinde bu beyliklerin kuruluş ve ilhak tarihlerinin, kurucularının ve yayıldıkları bölgelerin belirtilmesi faydalı olurdu.

Söz konusu bilgilerin akabinde Osmanlı Beyliği’nin politikasında Gaziyân-Rum ve Ahilerin destekleri vurgulanmakta, Ahilerin de Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda önemli rol oynadıkları belirtilir. Beyliğin kurucusu Osman Bey’in ilk yıllarında Karacahisar’ı alarak burayı merkez edindiğinden ve uçlardaki Türkmenler üzerinde önemli bir nüfuz sahibi olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca Osman Bey ile ilgili detaylı bilgiler de aynı sayfada bulunmaktadır (MEB, 2009, s. 7).

Bu bilgilerin ardından Osmanlıların ilk fetihleri anlatılmaktadır. Ayrıca Karesioğulları Beyliği’nin Osmanlı topraklarına katılmasından bahsedilmektedir:

“Orhan Bey, 1345 yılında karışıklıklar içerisinde bulunan Karesioğulları Beyliği üzerine yürüyerek topraklarını ve donanmasını Osmanlı Devleti’ne kattı. Böylece Osmanlı Devleti’ne katılan ilk beylik Karesioğulları Beyliği oldu ve Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanması yolunda ilk adım atıldı. Osmanlılar, Karesioğulları’nın denizcilik alanındaki deneyimlerinden ve donanmalarından da yararlanarak Rumeli’ye geçtiler.” (MEB, 2009, s. 9).

Bu bilgiler yine Osmanlılar odaklı olduğu için Karesioğulları’nın kim oldukları, nerede yaşadıkları, Osmanlılardan önce ne yaptıkları, siyasi tarihleri hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Kısa da olsa Karesioğulları ile ilgili bilgilerin bulunması oldukça faydalı olurdu. Böylece öğrenciler ezber yöntemine başvurmazlardı.

Bahsi geçen bilgilerin ardından Osman Bey’in ardından başa geçen Orhan Bey’den bahsedilmektedir. Akabinde ise Orhan Bey’in fetihleri ile ilgili bilgiler bulunur (MEB, 2009, s. 10-11). Ancak “Sultan” unvanı aldığına dair ve artık beyliğin devletleşiyor olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca Orhan Bey’in Osman Bey gibi Anadolu Beyliklerinin birbirleriyle olan kısır çekişmelerinden uzak durduğuna dair bilgi de bulunmamaktadır.

Orhan Bey ile ilgili verilen bilgilerden sonra, Orhan Bey'in ardından Osmanlı tahtına geçen I. Murad ile ilgili detaylı bilgiler ile gerçekleştirdiği fetihlerden bahsedilmektedir. I. Kosova Savaşı özelinde nihayet birkaç beyliğin yerleri ve beylerinden söz açılmaktadır. Hoca Saadettin Efendi'nin *Tacü't-Tevarih* eserinden yapılan aktarmada, “*I. Kosova Savaşı'nda Türk Birliği*” adı altında yer alan kutucukta şu ifadeler geçer:

“Kastamonu hâkimi İsfendiyar Bey'e Germiyan hâkimi Yakup Bey'e, Saruhan, Menteşeli, Hamidili hakimlerine, Haçlıların saldırıya geçtiğini bildirmek ve gazaya çağırarak, İslam padişahına yardımın başta gelen farzlardan olduğunu bir kere daha hatırlatmak üzere mektuplar yazıldı. İslam'ın dayanışması, insanların efendisinin dininin yüceliği gereği, çevredeki beyler el birliği ederek gaza yolunda yardımda bulunmak üzere, askerlerini gönderdiler.”

Bu kutucuğun altında da öğrencilere şu soru sorulur: “*Osmanlı Devleti'nin Türk beyliklerine karşı izlemiş olduğu politikanın bu beylikleri I. Kosova Savaşı'ndaki tutumu üzerine etkileri neler olmuştur?*” (MEB, 2009, s. 12).

Ancak söz konusu metin aktarılıp bir de beylikler ile ilgili soru sorulunca, Anadolu Beylikleri konusunda problemler net bir şekilde gün yüzüne çıkar. Öyle ki öğrencinin bahsi geçen soruyu yanıtlaması için beylikler konusunda oldukça az, hatta neredeyse hiç bilgisi bulunmamaktadır. Osmanlı Devleti, Türk beyliklerine karşı izlediği politika nedir? Öğrenci ders kitabında bu sorunun cevabını bulamaz. Bunun dışında aktarılan metinde geçen “Kastamonu hâkimi İsfendiyar Bey” kimdir? Öğrenci verilen haritaya baktığında Kastamonu'da Candaroğulları Beyliği'ni görür ve “Kastamonu hâkimi Candar Bey” olması gerekir düşüncesiyle kafası iyice karışır. Halbuki daha önce de bahsettiğimiz üzere beylikler hakkında kısa bilgiler verilmiş olsaydı öğrenci Candaroğulları ile İsfendiyaroğulları'nın aynı beylik olduğunu bilirdi.

I. Murad dönemi siyasi gelişmelerinin ardından I. Bayezid dönemine geçilir. Onunla ilgili detaylı bilgiler ile birlikte seferleri ve fetihlerinden bahsedilmektedir. Bayezid döneminde Anadolu Türk siyasi birliğini kurmanın kolaylaştığı ve Balkanlarda güvenliği sağladıktan sonra Anadolu'ya yöneldiği bildirilmektedir (MEB, 2009, s. 14).

I. Bayezid döneminin ardından “Anadolu'da Siyasi Birliği Sağlama Faaliyetleri” bölümüne geçilir. Burada Orhan Bey döneminde Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katıldığı; I. Murad'ın beyliklere karşı barışçı bir politika izlediğinden bahsedilir. Ayrıca

Karamanoğulları'na karşı güç kazanmak isteyen Germiyanoglu Süleyman Şah'ın kızını I. Murad'ın oğlu Bayezid ile evlendirdiğinden ve böylece Kütahya, Simav civarının çeyiz olarak Osmanlılara geçtiğinden söz edilir. Bununla birlikte yine I. Murad'ın Hamitoğulları'ndan Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir ve Isparta'yı aldığından bahsedilmektedir. I. Bayezid döneminde ise Türk siyasi birliğinin savaş yoluyla sağlanmaya çalışıldığı ve bu dönemde Saruhanogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Germiyanogulları, Karamanoğulları, Hamitoğulları, Eretna Beyliği ve Candaroğulları'nın Kastamonu kolunun Osmanlılara katıldığı ve büyük ölçüde Anadolu siyasi birliğinin sağlandığı bilgisine yer verilir. Ayrıca I. Bayezid'in Dulkadiroğulları Beyliği'nden Malatya, Besni, Darende ve Elbistan'ı alarak Osmanlı sınırlarını Orta Fırat'a kadar genişlettiğini ancak bu sırada Timur tehdidinden başladığına yer verilmiştir. Aynı sayfada "Ankara Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin sınırları" başlığı altında bir harita da verilmiştir (MEB, 2009, s. 18).

Bu verilen bilgiler Anadolu Beylikleri döneminin öğrenciler üzerinde kazanımları açısından oldukça önemlidir. Ancak sözü geçen beyliklere öğrenciler yabancıdır. Örneğin "Eretna Devleti" nedir? Zira bu beyliklerin çoğunun adıyla öğrenciler ilk defa karşılaşır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu bilgilere yer verilmeden önce beylikler ile ilgili genel bilgilerin verilmesi ders öğrenimi açısından daha yararlı olurdu.

Bu haritayı takip eden sayfada, dolaylı da olsa konumuz kapsamında yer alan Ankara Savaşı'ndan bahsedilmektedir. Timur ile I. Bayezid arasındaki mektuplaşma ile birlikte özellikle Timur Devleti'nden bahsedilmesi faydalıdır. Zira Ankara Savaşı'nın muhataplarından birisi Timur'dur ve onun kim olduğu hakkında öğrencilerin bilgilendirmesi önemlidir. Ancak bu, az ama öz bilgiyi, daha önce de belirttiğimiz gibi beylikler için göremiyoruz. Söz konusu savaşı Timur'un kazandığı ve I. Bayezid'in esir düştüğü; savaşın sonuçları arasında da Anadolu Türk siyasi birliğinin bozulduğuna ve Osmanlılarda 11 yıl süren Fetret Devri'nin sonlandığına değinilir (MEB, 2009, s. 19-20). Ancak, Anadolu Türk siyasi birliğinin bozulmasından kastedilenin ne olduğuna dair tek bir bilgi yoktur. Nitekim bu savaşın ardından beyliklerin çoğu yeniden eski topraklarına kavuşmuş ve Osmanlılardan ayrılmışlardır. Ders kitabının Ankara Savaşı'nın sonuçları kısmında, en azından savaştan sonra Menteşeoğulları, Candaroğulları başta olmak üzere birçok beyliğin yeniden eski topraklarına kavuşarak, Osmanlılardan ayrıldıkları kısa bir cümleyle belirtilmeliydi.

Fetret Devri'nin ardından gelen “Anadolu’da Siyasi Birliğin Yeniden Sağlanması” bölümünde Mehmed Çelebi'nin Anadolu’da Türk siyasi birliğini yeniden sağlama düşüncesinde olduğu ve en büyük rakibin Karamanoğlu Mehmed Bey'in olduğu; onun Fetret Devri'nde yaşanan karışıklıktan faydalanarak Osmanlı topraklarından bir kısmını ele geçirdiğinden bahsedilir (MEB, 2009, s. 21). Az önce değindiğimiz problem, burada çok kısıtlı olsa da giderilmiştir. Nitekim Ankara Savaşı'ndan sonra birçok beyliğin eski topraklarına kavuştuğu, sadece Karamanoğulları özelinde belirtilmiştir. Aynı paragrafın devamında Mehmed Çelebi'nin önce Aydınoğulları'ndan İzmir'i, sonra da Karamanoğulları'ndan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir'i aldığı söylenir (MEB, 2009, s. 21). Ancak sayfa 18'de Akşehir, Beyşehir, Seydişehir'in I. Murad tarafından Hamitoğulları'ndan alındığı yazılır. Bizim bile kafamızın karıştığı yerde öğrencilerin kafalarının karışması gayet normaldir. Bu, öğrencilerin suçu değildir. Nitekim burada Mehmed Çelebi'nin Karamanoğulları'ndan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir'i aldığı söylenmeden önce bu şehirlerin Ankara Savaşı'nın ardından Karamanoğulları Beyliği tarafından ele geçirildiği belirtilmelidir. Hatta öğrenci daha önceki sayfalara dönüp verilen haritaya baktığında söz konusu şehirleri Hamitoğulları sınırları içerisinde görecektir.

Çelebi Mehmed'in Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir'i aldığı bilgisinden sonra, onun Menteşeoğulları ve Tekeoğulları beyliklerinin de Osmanlılara bağlılık bildirdiklerinden; Saruhanoğulları Beyliği'nin ortadan kaldırıldığı ve Candaroğulları'ndan Samsun'un alındığından bahsedilir (MEB, 2009, s. 21). Ancak üzerinde çok sık durduğumuz üzere, örneğin “Tekeoğulları Beyliği nerededir?”, “Saruhanoğulları Beyliği ne zaman, nerede kuruldu?” ya da “Menteşeoğulları'nın bu dönemde beyi kimdi” gibi birçok soruya maalesef ders kitabı cevap verememektedir. Hatta kitapta yer alan haritada Tekeoğulları da bulunmamaktadır. Ne yazık ki öğrenci ezberlemeye devam eder.

Çelebi Mehmed döneminin ardından II. Murad ve Balkan fetihleri bölümü başlar. Burada konumuz kapsamında, II. Murad'ın Balkan seferi sırasında, Balkan devletleriyle ittifak yapan Karamanoğulları'nın isyanının bastırıldığı bilgisi mevcuttur. II. Murad'ın Karamanoğulları isyanını bastırdıktan sonra tekrar Balkanlara geçtiği ancak Erdel voyvadası Hünyadi'ye yenildiği, buradan cesaret alan Avrupalıların Haçlı ordusu kurdukları, Haçlılarla yapılan savaşın kaybedildiği ve aynı anda Karamanoğulları sorunuyla uğraşıldığından dolayı Macarlarla bir antlaşma imzalandığı belirtilir. Aynı metnin devamında II. Murad'ın Balkanlarda güvenliği sağladıktan sonra Karamanoğulları üzerinde dönemin âlimlerinden

fetvalar alarak bir sefer daha düzenlediği ve seferden çekinen Karamanoğlu İbrahim Bey'in Osmanlılarla anlaşma imzaladığı bilgisi verilir. Bu konu ile ilgili olarak da öğrencilere “II. Murad'ın Karamanoğulları üzerine sefer düzenlerken devrin âlimlerinden fetva almasının nedenleri neler olabilir?” şeklinde gayet güzel bir soru sorulur. Böylece öğrenciler ezber yöntemini değil yorum yapma yetenekleri sınanır (MEB, 2009, s. 22-23). Ancak Karamanoğulları'nın isyanında başka beylikler de bulunuyordu ve ayrıca Karamanoğulları'nın neden isyan ettikleri ve amaçlarının ne olduğu konusunda da kısa bilgiler verilmesi faydalı olurdu.

Bahsi geçen bilgilerden sonra Varna Savaşı ve II. Kosova Savaşı ile ilgili bilgiler verildikten sonra “Tarih şeridinden faydalanarak Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da ve Balkanlar'da hakimiyetini sağlayan faaliyetlerini tablodaki yerlerine yazının” başlığı altında bir çalışma gelmektedir. Söz konusu tarih şeridinde, konumuz kapsamında, Karesioğulları, Germiyanogulları, Saruhanogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Hamitoğulları beyliklerinin alındıkları tarihleri görmekteyiz.

30 Kasım 2015 ve 92 sayılı kararla 2016-2017 yılından itibaren beş yıl süreyle tarih ders kitabı olarak kabul edilen ders kitabında 1. ünite “Beylikten Devlete (1300-1453)”dir. Bu ünite de konumuz kapsamında, “Uç Beyliğinden Devlete (1300-1453)” başlığı, “14. Yüzyıl Başlarından Yakın Doğu, Anadolu ve Avrupa” alt başlığı ve “Türkiye Selçukluları” bölümü altında Türkiye Selçuklularının 1243 yılında yapılan Köse dağ Savaşı'nda Moğollara yenilmesi ve Moğol istilasından kaçan Türk boylarının sınır boylarına doğru göç etmek zorunda kaldıkları, Selçukluların Moğol egemenliğine girmesi üzerine de sınırlarda bulunan uç beylerinin bağımsız birer devlet gibi davranmaya başladıklarından bahsedilmektedir. Bu bilgilere atıf olarak “14. yüzyıl başlarında Anadolu” adı altında bir de harita verilir (MEB, 2015, s. 13). Söz konusu harita önceki yılların tarih ders kitaplarıyla hemen hemen aynıdır. Yani, bu haritada Eşrefoğulları, Alaiye Beyliği, Tekeoğulları, Pervaneoğulları, Taceddinoğulları, İzmiroğulları, Sahipoğulları, İnançoğulları, Kadı Burhanettin beylikleri haritada bulunmamaktadır. Daha öncede belirttiğimiz üzere bu haritada önemli beylikler ve bu beyliklerde bulunan önemli şehirler gösterilmiştir.

“Bir Devlet Doğuyor” alt başlığı altında ise konumuz kapsamında, Kayı boyu ve bu boyun Köse dağ Savaşı'ndan Karacadağ civarından batıya yönelerek Söğüt ve Domaniç'i yurt edindiklerinden ve asıl merkezleri olan Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i ise yaylak olarak kullandıklarına değinilir. Sonraki bölümde Kayıların başına Ertuğrul Bey'in yerine oğlu

Osman Bey'in geçtiğine değinilirken, onun fetihleri ve Anadolu'daki otorite boşluğundan yararlanarak 1299 yılında bağımsızlığını elde ettiği anlatılır (MEB, 2015, s. 14). Bu bilgilerin ardından "Uç Beyliğinden Devlete" bölümünde Osman Bey'in fetihleri anlatılmaya devam edilmekle birlikte Orhan Bey'in fetihleri ve onun Palekanon Savaşı'nda Bizanslıları yendiğinden bahsedilir. Ayrıca burada, konumuz kapsamında, Karesioğulları Beyliği'ne dair bilgiler verilerek, bu beyliğin ve yöneticilerinin Osmanlılara katıldığından söz edilir. Osmanlı Devleti'nin Karesioğulları Beyliği'ni topraklarına katmasıyla Anadolu Türk siyasi birliğini sağlama yolunda ilk önemli adımın atıldığı bilgisi verilir. Aynı bölümde "14. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti" haritası verilir ve bu haritada Osmanlıların, Karesioğulları Beyliği de dahil, yayıldıkları alan ile birlikte çevresinde bulunan beylikler gösterilmektedir. Ayrıca bölümün sonunda öğrencilere "Sizce Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne katılmasının en önemli sonucu nedir? Neden?" sorusu sorulur (MEB, 2015, s. 15).

Bu bölümün ardından "Balkanlarda Osmanlı Fetihleri" başlığı altında Osmanlıların Balkanlardaki fetihleri hakkında bilgiler verilir. Konumuz kapsamında ise I. Murad döneminde meydana gelen I. Kosova Savaşı'nda, Anadolu Beyliklerinin ilk defa asker göndererek Osmanlılara yardım ettiklerine değinilir. Ayrıca I. Bayezid döneminde gerçekleşen Osmanlıların Niğbolu Zaferi'yle Anadolu'da bulunan beylikler üzerinde etkisini ve saygınlığını artırdığı bilgisi verilir. Aynı bölümde "1389 yılında Osmanlı Devleti" haritası verilir ve bu harita da Hamitoğulları Beyliği ve Germiyanogulları'na ait birçok şehir ile Eretna şehri Ankara'nın Osmanlı toprağı olduğu görülmektedir (MEB, 2015, s. 19).

"Anadolu Siyasi Birliği Sağlama Çabaları" konusu, çalışmamız kapsamında daha çok bilgi verir. Bu başlık altında şu bilgilere yer verilmektedir:

"Osmanlı Devleti, Anadolu Türk siyasi birliğini kurma yolundaki ilk adımlarını Orhan Bey döneminde attı. Orhan Bey, Karesioğulları Beyliği ile Ankara'daki Ahi Beyliğini Osmanlılara kattı. I. Murad ise oğlu I. Bayezid'i Germiyanogulları beyinin kızıyla evlendirerek bu beyliğe ait Kütahya, Simav, Tavşanlı ve Emet'i çeyiz olarak Osmanlılara bağladı. Hamitoğulları Beyliği'nden ise 80 bin altın karşılığında Akşehir, Seydişehir, Beyşehir, Yalvaç ve Isparta'yı aldı. Osmanlı Devleti, Germiyanogulları ve Hamitoğulları Beyliklerine ait toprakları kendisine bağladıktan sonra Karamanoğulları Beyliği ile komşu oldu. Selçukluların mirasçısı olduklarını iddia eden Karamanoğulları ile Osmanlılar, Anadolu birliğini sağlama konusunda rekabet halindeydi. Bu sebeple I. Murad döneminde

başlayan mücadeleler I. Bayezid döneminde de devam etti. Yıldırım Bayezid, Karamanoğullarının diğer bazı beyliklerle birlikte Osmanlı topraklarına saldırması üzerine 1390'da Anadolu Seferi'ne çıktı. Bu seferleri sırasında padişah, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Hamitoğulları ile Germiyanoğulları Beyliklerine son verdi. Ardından da Konya'yı kuşatarak Karamanoğulları beyini batış istemek zorunda bıraktı. Yapılan antlaşmayla Çarşamba Suyu'nun batısında kalan topraklar Osmanlı topraklarına katıldı. Yıldırım Bayezid ertesi yıl Candaroğulları Beyliği üzerine sefer çıktı ve Sinop dışındaki topraklarını alarak bu beyliğe son verdi. Ayrıca Amasya ve Merzifon'u da topraklarına kattı. Osmanlıların Balkanlarda Haçlılarla uğraşması fırsat bilen Karamanoğulları yeniden saldırıya geçtiler. Bunun üzerine 1397 yılında Anadolu Seferi'ne çıkan Yıldırım Bayezid, Konya'yı alarak Karamanoğulları Beyliği'ne son verdi. Ardından da Sivas, Kayseri, Divriği, Niksar, Elbistan ve Malatya'yı ele geçirerek sınırlarını doğuda Fırat Nehri'ne kadar genişletti. Böylece Anadolu Türk siyasi birliğini büyük ölçüde sağlayan ilk Osmanlı padişahı oldu.” (MEB, 2015, s. 21).

Verilen bu bilgiler “1402 Ankara Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti” haritası ile pekiştirilmektedir (MEB, 2015, s. 21). Bu haritada Sinop, Samsun civarındaki Candaroğulları ile Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları dışında bütün beyliklerin Osmanlılara bağlandığı görülmektedir.

Bu konunun ardından ise “Ankara Savaşı ve Sonuçları” başlığı altında Ankara Savaşı ve sonuçları, Timur ve Fetret Devri ile ilgili bilgiler verilmektedir. Burada Anadolu Beylikleri kapsamında, Timur'un Anadolu beyliklerinin eski beylerine topraklarını geri verdiğinden ve böylece beyliklerin yeniden kurulduğundan bahsedilir (MEB, 2015, s. 24).

Bu konudan sonra “Anadolu'da ve Balkanlarda Sarsılan Hakimiyetin Yeniden Kurulması” başlığı altında “Anadolu'daki Gelişmeler” bölümünde, Anadolu beylikleri ile ilgili bilgiler mevcuttur. Bu bölümde Mehmed Çelebi'nin Saruhanoğulları, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beyliklerini yeniden Osmanlı Devleti'ne bağladığı, sınırlarının Bursa'ya kadar genişletmiş olan Karamanoğulları'ndan Konya'yı aldığı ve Karamanoğlu beyinin af dilemesi üzerine yapılan antlaşmayla, Konya'nın Karamanoğulları'na bırakıldığı; Beypazarı, Sivrihisar, Beyşehir, Akşehir, Yalvaç ve Seydişehir'in ise Osmanlılara kaldığı anlatılır (MEB, 2015, s. 24).

Bu bilgilerin ardından II. Murad dönemi ile ilgili bilgiler verilir. Burada da konumuz kapsamında, II. Murad'ın beylikler üzerine sefere çıktığından, Karamanoğulları ve Candaroğulları beyliklerini yeniden itaat altına aldığından, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beyliklerinin topraklarını ise doğrudan Osmanlılara kattığından, Germiyanoglu Yakup Bey'in vasiyeti üzerine de Germiyanogulları Beyliği'nin Osmanlılara bağlandığından bahsedilir. Bu bölüm, Anadolu siyasi birliğinin büyük ölçüde yeniden kurulduğu bilgisiyle son bulur (MEB, 2015, s. 25).

“Balkanlardaki Gelişmeler” bölümünde ise konumuz kapsamında Osmanlıların Macaristan üzerine yaptıkları sefer sırasında Karamanoğulları'nın Haçlılarla ittifak yaptıklarına; bu olayın ardından II. Murad'ın tekrar Anadolu Seferi'ne çıkarak Karamanoğullarını bir kez daha itaat altına aldığından söz edilir (MEB, 2015, s. 26).

Bu bölümün ardından Fatih Sultan Mehmed dönemine geçilir. Burada konumuz açısından Fatih'in 1461 yılında İsfendiyaroğulları Beyliği'ni ortadan kaldırdığı; bu beyliğe bağlı olan Kastamonu ve Sinop'u aldığı bilgisi verilir. Bu dönemle ilgili “Fatih Döneminde Osmanlı Devleti” haritasında da Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları dışında bütün beylikler Osmanlılara katılmıştır (MEB, 2015, s. 48). Ayrıca yine Fatih döneminde “Osmanlı-Karamanoğlu Mücadelesi (1466)” başlığı altında şu bilgiler verilir:

“İstanbul'un kuşatılması sırasında Karamanoğulları ile mücadelesine ara veren Fatih, beylik içerisinde taht kavgaları başlaması üzerine yeniden harekete geçti. Fatih, 1466 yılında çıktığı seferler Karamanoğlu topraklarının büyük bölümünü ele geçirerek, buraların yönetimini oğlu Şehzade Mustafa'ya bıraktı. Karamanoğullarının kalan toprakları ise 1483 yılında II. Bayezid tarafından alındı. Böylece bu beylik kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanarak Anadolu Türk birliği sağlama yolundaki en büyük engel ortadan kaldırıldı.” (MEB, 2015, s. 49).

28 Mayıs 2018 tarihli ve 78 sayılı kararla 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen tarih 10. sınıf ders kitabının 1. ünitesi “Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si”dir. Bu ünitenin sonlarında yer alan “Moğol İstilas ve Sonuçları” bölümünde, konumuz kapsamında, Köseadağ Savaşı'nın ardından Anadolu'da birçok beyliğin ortaya çıktığı ve Moğol tehlikesinden kurtulmak isteyen birçok Türkmen boyunun Batı Anadolu'ya göç ettikleri ve buraları Türkleştirdiklerine değinilir. Aynı zamanda “etkinlik” kutucuğunda Yılmaz Öztuna'nın “Büyük Selçuklu Tarihi”

eserinden verilen bilgilerde de Batı Anadolu, Kastamonu, Isparta ve Mersin’de çeşitli Türkmen beylerinin kurulduğu ancak İlhanlı Devleti’ne vergi verdiklerinden, bu beylikler arasında Karamanoğulları’nın en güçlü beylik olarak görüldüğünden bahsedilmektedir (MEB, 2018, s. 39).

Bu bilgilerden sonra “Moğol İstilasası Sonrası Anadolu’nun Siyasi ve Toplumsal Yapısı” başlığı altında, Türkiye Selçuklularının, Moğollara yenilerek dağılma sürecine girmesiyle uçlardaki Türkmenlerin bağımsız hareket ettikleri ve batıya doğru göç etmeye başladıklarına, bunun sonucunda da uçlarda aşırı nüfus artışı, sosyo-ekonomik buhranların ortaya çıktığına değinilir. Söz konusu Türkmen beylerinin bir süre İlhanlılara biat etmek zorunda kaldıkları, ancak İlhanlı Devleti’nin 1336 yılında yıkılmasıyla tamamen bağımsız oldukları ve böylece Anadolu’da ikinci Türk beylikleri döneminin başladığı bilgisi verilerek, bu beylikler “XIV. yüzyıl Başlarında Anadolu’da Kurulan Türk Beylikleri (İkinci Beylikler Dönemi)” haritasında gösterilmiştir (MEB, 2018, s. 40). Bu harita, önceki yılların ders kitaplarında verilen haritaların aynısıdır. Yani bu haritada, haritada gösterilmeyen beyliklere nazaran Anadolu’da söz sahibi olan, kuvvetli beylikler ve bu beyliklerin önemli şehirleri gösterilmiştir. Yine de bu haritayı takip eden sayfada, daha önceki ders kitaplarında eksiliğinden bahsettiğimiz, beyliklerin nerede kurulduklarına dair kısa bilgiler bir tablo halinde verilmiştir (MEB, 2018, s. 41).

Tablo 4.

Kösedağ Savaşı’ndan Sonra Anadolu’da Kurulan Türk Beylikleri ve Kuruldukları Bölgeler

Karamanoğulları	Konya civarında kuruldu. Dönemin en güçlü beyliği idi.	Osmanoğulları	Söğüt ve Domaniç civarında kuruldu.
Germiyoğulları	Kütahya civarında kuruldu.	Hamitoğulları	Isparta ve Burdur civarında kuruldu.
Aydinoğulları	Aydın civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundular.	Candaroğulları	Kastamonu ve Sinop civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundu.
Menteşeoğulları	Muğla civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundular.	Ramazanoğulları	Adana ve Tarsus civarında kuruldu.
Saruhanogulları	İzmir ve Manisa civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundular.	Dulkadiroğulları	Maraş civarında kuruldu.
Karesioğulları	Balıkesir ve Çanakkale civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundular.	Eretna Devleti	Ankara, Tokat, Sivas civarında kuruldu.

Not: MEB, 2018. s. 41.

Bu ünitenin ardından “Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302-1453)” ünitesi gelmektedir. Bu ünite “Osmanlı Beyliği’nin Kuruluş Süreci” konu başlığı altında, konumuz ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Nitekim bu bölümde Osmanlı Beyliği’nin kökeni, kurucusu ve kuruldukları bölge ile ilgili bilgiler mevcuttur. Burada Osmanlı Beyliği’nin Koyunhisar Savaşı’ndan sonra 1302’de bağımsız olduğundan bahsedilir (MEB, 2018, s. 49). Önceki yılların tarih ders kitaplarında beyliğin kuruluşu 1302 yerine daha çok 1299 yıllarını görüyorduk. Bu eleştiri ders kitabında da mevcuttur ve önceki ders kitaplarından farklı olarak Osmanlı Beyliği’nin kuruluşu hakkında Halil İnalcık, Paul Wittek ve Fuad Köprülü tarafından öne sürülen nazariyelerden bahsedilmekte ve bu bilgiler ışığında öğrencilerin yorumlaması için bir de soru sorulmaktadır (MEB, 2018, s. 50-51).

Osmanlı Devleti’nin kuruluş süreci bölümünün ardından “Beylikten Devlete” bölümüne geçilir. Bu bölümde konumuz kapsamında, Osmanlı Beyliği’nin fetihleri ve beyliğin sınırlarının yayıldığı alan konusunda bilgiler verilir. Ayrıca önceki ders kitaplarında da yer alan, Osman Bey’in beylikler arasındaki mücadelelerden uzak kalmaya çalıştığına ve Gaziyân-ı Rum ve Bâciyân-ı Rum’dan destek gördüğüne değinilir. Bunun yanı sıra Osman Bey ile ilgili detaylı bilgiler mevcuttur (MEB, 2018, s. 52-53). Osman Bey döneminin ardından Orhan Bey dönemi hakkında bilgilere geçilir ve kendisi kısa ve öz olarak tanıtılır. Bu dönemle ilgili olarak “1345’te Osmanlı Devleti sınırları” haritasında Osmanlı Beyliği’nin sınırları ve komşu beylikler gösterilir (MEB, 2018, s. 54-55).

Bu konunun ardından “Rumeli’de Genişleme” bölümüne geçilir. Bu bölümde konumuzla ilgili bir bilgi mevcut değildir. Konumuz kapsamında, daha geniş bilgiler “Anadolu’da Türk Birliği Sağlanıyor” bölümünde geçmektedir. Bu bölümde ilk olarak Osmanlı Beyliği’nin Türkmen beyliklerini karşlarına almak istemediklerinden ve mecbur kalmadıkça mücadeleye girmekten kaçındıklarına, ancak fırsat bulduklarında Anadolu siyasi birliğini sağlamaya çalıştıklarına değinilir. Osmanlı Devleti’nin Anadolu’da Türk siyasi birliğini kurma çalışmalarının Orhan Bey döneminde ilk kez başladığı ve Karesioğulları’nın Osmanlı egemenliğine girdiğinden bahsedilir:

“Karesioğulları Beyliği’nin Alınması (1345): Osmanlılar Bizans yönünde ilerlerken Balıkesir ve Çanakkale civarında kurulmuş olan Karesioğulları Beyliği iç mücadelelerle uğraşıyordu. Bu durumdan faydalanan Orhan Bey, Karesioğulları topraklarını savaştan ele geçirdi. Osmanlı egemenliğine giren ilk Anadolu Beyliği olan Karesioğullarının donanması da Osmanlı hizmetine girdi. Böylece Osmanlı Devleti’nde denizciliğin temeli

atılmış oldu. Bu durum Osmanlıların Rumeli'ye geçişini kolaylaştırdı. Ayrıca Karesioğullarının önemli akıncı beylerinden Hacı İlbey, Ece Halil ve Evrenos Bey Osmanlı hizmetine girerek Rumeli'nin fethinde görev aldılar. Karesioğullarının alınmasından sonra Orhan Bey, Anadolu'daki gelişmeleri de yakından takip etmeye başladı. Eretna Beyliği'nin iç karışıklıklarından yararlanmak istedi. Ankara'daki Ahilerin de desteği ile Ankara ve Sivrihisar'ı savaştan aldı. Her iki olay Osmanlı Devleti'nin diğer Müslüman beyliklere karşı strateji değiştirdiği anlamına geliyordu". (MEB, 2018, s. 64).

Bu bilgilerin ardından Osmanlı'nın Balkanlarda üstünlük kurmasına rağmen Anadolu'da siyasi birliği tam olarak sağlayamadığından, beyliklerin kendi aralarında mücadele içerisinde olduklarından, I. Murad bu beyliklerle mücadelesinde barış yolunu seçtiğinden söz edilir. Karamanoğulları'na karşı güç kazanmak isteyen Germiyanoglu Süleyman Şah'ın kızını I. Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid ile evlendirdiğinden ve bu evlilikle Kütahya, Emet, Simav ve Tavşanlı'nın çeyiz olarak Osmanlılara geçtiğinden; I. Murad'ın para karşılığında Hamitoğulları'ndan da Yalvaç, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir ve Isparta'yı aldığından bahsedilmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki en güçlü rakibi Karamanoğulları'nın her fırsatta Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandığına, Osmanlı aleyhine Bizans ile ittifak kurduğuna değinilir (MEB, 2018, s. 64). Bu bilginin devamında Yıldırım Bayezid'in Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak için harekete geçtiğinden; Anadolu beylikleri ile yapılan savaşlar sonucu Karamanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanogulları, Candaroğulları (Kastamonu kolu) ve Eretna beylikleri topraklarının Osmanlı Devleti'ne katıldığı; Yıldırım Bayezid'in, ele geçirilen bu bölgelerin idaresini kolaylaştırmak amacıyla Kütahya merkez olmak üzere "Anadolu Beylerbeyliği"ni kurduğu ve böylece Anadolu'da Türk siyasi birliği büyük ölçüde sağlandığı anlatılmaktadır. Ayrıca Memluklere bağlı olan Dulkadiroğulları'na ait Malatya, Elbistan, Darende ve Besni'nin de alındığı belirtilmektedir. Bu bilgiler "Yıldırım Bayezid Dönemi'nde, Osmanlı Devleti'nin Anadolu Sınırları" haritasında gösterilmektedir (MEB, 2018, s. 64-65).

"Anadolu'da Türk Birliği Sağlanıyor" bölümünün ardından "Ankara Savaşı ve Fetret Dönemi (1402-1413)" bölümü gelmektedir. Burada konumuz kapsamında, Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan ve Timur'un kazandığı Ankara Savaşı'nın sonuçları arasında "Timur, Anadolu Beyliklerini yeniden kurdurarak (Karesioğulları ve Eşrefoğulları hariç) -Osmanlı Devleti de dahil- hepsini kendine bağladı. Anadolu'da Türk siyasi birliği bozuldu" maddesini görmekteyiz (MEB, 2018, s. 67). Bu bilgi önceki yılların tarih ders

kitaplarında görülmemektedir ve bu bilgi oldukça gerekli bir bilgidir. Önceki ders kitaplarında sadece “Timur’un beyliklere eski topraklarını” verdiğinden söz edilir ve burada özellikle Osmanlıların ne olduğu konusunda bilgi verilmemektedir. Ayrıca yine daha önceki ders kitaplarında bulunmayan “Ankara Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti’nin Sınırları” haritasıyla verilen bilgi pekiştirilmekte ve hangi beyliklerin yeniden kurulduğu anlaşılmaktadır (MEB, 2018, s. 67).

Ankara Savaşı ve sonuçları ile ilgili verilen bilgilerin ardından “Fetret Dönemi (1402-1413)” hakkında bilgiler verildikten sonra “Ülke Bütünlüğünün Yeniden Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler” bölümüne geçilmektedir. Burada konumuz kapsamında I. Mehmed’in Anadolu siyasi birliğini yeniden sağlamak istediğine değinilir: “I. Mehmed ilk olarak Aydınoğulları’ndan İzmir’i, Karamanoğulları’ndan Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir ile Hamitoğulları’na ait toprakları ele geçirdi. Bu arada Candaroğulları, Saruhanogulları ve Menteşeoğulları da Osmanlı Devleti’ne bağlılıklarını bildirdi”. (MEB, 2018, s. 68).

I. Mehmed’in ardından tahta geçen II. Murad döneminde Anadolu Beylikleri ile ilgili geçen bilgiler de şöyledir:

“II. Murad ise, Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyetlerde bulunan Bizans’ı cezalandırmak amacıyla İstanbul’u kuşattı. Bu arada Osmanlı Devleti’nin yaşadığı karışıklıklardan faydalanmaya çalışan Karamanoğulları, Germiyanogulları, Menteşeoğulları ve Candaroğulları Osmanlı topraklarına saldırdılar. Bu durum karşısında İstanbul kuşatmasını kaldıran II. Murad, Türk beyliklerinin üzerine yürüdü. İlk olarak Menteşeoğullarına son verdi (1425). Karamanoğulları ile yapılan savaşı kazandı. Karamanoğullarının af dilemesi üzerine siyasi varlıklarının devamına izin verdi. Diğer yandan Germiyanoglu Yakup Bey’in vasiyeti gereği ölümünden sonra toprakları Osmanlı Devleti’ne katıldı.” (MEB, 2018, s. 68).

Bu verilen bilgiler, Anadolu Beylikleri hakkında verilen son bilgidir. Bundan sonraki ünitelerde Osmanlı kültürü, medeniyeti, ekonomisi, ordusu, âlimleri, bilginleri, sanat eserleri ve günlük yaşam gibi birçok konu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır; artık Osmanlılar derinlemesine işlenmektedir. Bu konular içerisinde Osmanlı siyasi tarihi de bulunmakla birlikte, Osmanlıların Anadolu Beylikleri ile ilgili ilişkilerine değinilmemiştir. Halbuki 2018 yılı öncesi ders kitaplarında bu bilgilere de yer veriliyordu. Örneğin 2018 yılı ders kitabında Fatih Sultan Mehmed’in Karamanoğulları ve İsfendiyoğulları ile ilişkilerine dair bilgilere değinilmemiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

2006-2020 ortaöğretim tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri hakkında verilen bilgiler, Osmanlı tarihi konusu içerisinde dolaylı olarak anlatılmaktadır. 2007 yılı öncesinde her beylikler hakkında kısa ve öz bilgiler verilirken; 2007 sonrasında, 2017 yılına kadar, 10. Sınıf ders kitaplarında, beyliklere özgü ayrı bir konu bulunmamaktadır ve değindiğimiz üzere Osmanlı tarihi ile ilgili anlatılarda bahsedilir. 2007’den 2017 yılına kadar olan dönem kıyasla, 2017 yılı ile birlikte Osmanlı tarihi ile ilgili verilen bilgilerin artmasına bağlı olarak, beylikler ile ilgili verilen bilgilerin de kısmen arttığı; en azından daha anlaşılır olarak anlatıldığı görülür. 2007 yılından bu yana uygulanan tarih öğretim programlarının sorunlarına ilişkin yayımlanan birçok akademik çalışmada farklı çözüm önerileri sunulmuş olmasına rağmen; akabinde alan uzmanları, yazarlar, sivil toplum kuruluşları gibi oldukça geniş kesimlerden taslak programlara yapılan eleştirilerin dikkate alınmadığı görülmektedir. (Yazıcı, 2017)

2007 yılı ile birlikte ortaöğretim tarih programları tamamen değişmiştir. 2007 yılı öncesinin 9. sınıf ders kitaplarında, beyliklerden birer birer kısa ve öz bir şekilde bahsedildiğini görmekteyiz. 2007 yılı ile birlikte yenilenen öğretim programı ile birlikte 9. sınıf tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri, son ünite olan “Türkiye Tarihi (11-13. Yüzyıllar)” ünitesinde, sadece bir haritayla gösterilmektedir. Bu haritada gösterilen beylikler de kuvvetli olan ve bölgelerinde söz sahibi olan beyliklerden ibarettir.

10. sınıf tarih ders kitaplarında ise beylikler, 2018 yılına kadar, ilk ünite olan “Beylikten Devlete (1300-1453)” ünitesinde, ayrı başlıklar halinde değil, Osmanlı tarihi içerisinde zaman zaman bahsedilmektedir. Burada Osmanlı’nın kökeni olan Kayıların

Anadolu'ya gelişinden bahsedilmekle birlikte, Anadolu Beylikleri ile ilgili olarak bir harita bulunmaktadır. Bu haritada önceki ders kitaplarında bulunan haritanın aynısıdır. Yani bu haritada bütün beylikler gösterilmemiş, Karamanoğulları, Osmanlı, Candaroğulları, Aydınoğulları gibi bölgelerinde söz sahibi olan beylikler gösterilmiştir. Bu haritanın akabinde, 1243 yılında Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu siyasi birliğin bozulduğu, Türkiye Selçuklu Devleti'nin otoritesini kaybetmesinden sonra Anadolu'da kurulan Türk beyliklerin, özellikle Karamanoğulları Beyliği'nin, Türkiye Selçuklularının bıraktığı boşluğu doldurma mücadelesine giriştikleri; Osmanlı Beyliği'nin ise beylikler arasındaki mücadelelerden uzak durduğu bilgisi verilmektedir. Bu bilgi doğru olmakla birlikte, eksiktir. Nitekim Osmanlı, fırsat bulduğunda yeri geldiği zaman bu beylikleri ilhak etmiştir. Bu bilgi ancak 2017 yılında yapılan değişiklik ile ders kitaplarına girmiştir.

Bu bilgilerin dışında, Osmanlı Osmanlı Beyliği'nin Gaziyân-Rum ve Ahilerin destek aldıklarına; Ahilerin de Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynadıklarına değinilir. Beyliğin kurucusu Osman Bey'in vefatının ardından beyliğin başına geçen Orhan Bey döneminde, onun Anadolu siyasi birliğini kurmak için ilk adımı attığından ve Karesioğulları Beyliği'ni Osmanlı egemenliği altına aldığından bahsedilmektedir. Ancak diğer beylikler için de geçerli olduğu gibi, Karesioğulları'nın kim oldukları, nerede hüküm sürdükleri gibi bilgiler mevcut değildir.

Orhan Bey'in ardından Osmanlı tahtına geçen I. Murad döneminde, konumuz kapsamında yer alan bilgilerde, I. Murad'ın Anadolu siyasi birliğini sağlamak için, Germiyanlı, Saruhanlı, Menteşeli, Hamitoğulları'na mektuplar yazdığı ve bu beyliklerin I. Murad'a I. Kosa Savaşı'nda askerlerini gönderdiklerinden söz edilir. Ancak öğrenci bu metni okuduğunda, Germiyanlı, Saruhanlı, Menteşeli ve Hamitoğulları'nın kim oldukları, egemenlik yerleri gibi bilgileri yok denecek kadar azdır. Nitekim bu dönemin ders kitaplarında bu beylikler sadece bir haritada eksik bir şekilde gösterilmiştir.

I. Murad döneminin ardından I. Bayezid döneminde, onun Anadolu'da siyasi birliği sağlama yolundaki faaliyetlerine değinilir. Burada bu faaliyetlerin Orhan Bey döneminde Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasıyla başladığından; I. Murad'ın beyliklere karşı barışçı bir politika izlediğinden; Germiyanlı Süleyman Şah'ın kızı ile Bayezid evlenince Kütahya, Simav civarının çeyiz olarak Osmanlılara geçtiğinden; I. Murad'ın Hamitoğulları'ndan para karşılığında Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir ve

Isparta'yı aldığı; I. Bayezid döneminde ise Saruhanogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Germiyanogulları, Karamanoğulları, Hamitoğulları, Eretna Beyliği, Candaroğulları'nın Kastamonu kolunun ve Dulkadiroğulları Beyliği'nden Malatya, Besni, Darende ve Elbistan'ın Osmanlılara katıldığından, böylece büyük ölçüde Anadolu siyasi birliğinin sağlandığından bahsedilmektedir.

Ancak bir süre sonra I. Bayezid ile Timur arasında çıkan Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu siyasi birliğinin bozulduğu ve eski beyliklerin yeniden kurulduğundan söz edilmektedir. Fetret Devri'nin ardından ise I. Mehmed'in bozulan birliğin yeniden sağlanması yönünde faaliyetlerde bulunduğu; onun önce Aydınoğulları'ndan İzmir'i, sonra da Karamanoğulları'ndan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir'i aldığı, Menteşeoğulları ve Tekeoğulları beyliklerinin de Osmanlılara bağlılık bildirdiklerinden; Saruhanogulları Beyliği'nin ortadan kaldırıldığı ve Candaroğulları'ndan Samsun'un alındığından söz edilmektedir.

I. Mehmed döneminin ardından II. Murad döneminde Karamanoğulları'nın isyan ettiği ve sonunda II. Murad'ın seferinden çekinen Karamanoğlu İbrahim Bey'in Osmanlılarla anlaşma imzaladığı bilgisi verilir. Bu bilgiler, Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili yaşanan siyasi olaylarla ilgili verilen hemen hemen son bilgidir.

30 Kasım 2015 ve 92 sayılı kararla 2016-2017 yılından itibaren beş yıl süreyle tarih ders kitabı olarak kabul edilen ders kitabında da 1. ünite "Beylikten Devlete (1300-1453)"dir. Burada Anadolu Beylikleri ile ilgili verilen bilgiler önceki ders kitaplarından farksızdır. Konu ile ilgili verilen haritalar da aynıdır. Bu ders kitabında, önceki ders kitaplarından farklı olarak, I. Mehmed döneminde, onun Karamanoğulları'ndan Konya'yı aldığı ancak Karamanoğlu beyinin af dilemesi üzerine yapılan antlaşmayla, Konya'nın Karamanoğulları'na bırakıldığı; Beypazarı, Sivrihisar, Beyşehir, Akşehir, Yalvaç ve Seydişehir'in ise Osmanlılara kaldığı bilgisi verilmektedir. II. Murad döneminde de konumuzla ilgili olarak, onun Karamanoğulları ve Candaroğulları beyliklerini yeniden itaat altına aldığından, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beyliklerinin topraklarını ise doğrudan Osmanlılara kattığından, Germiyanoglu Yakup Bey'in vasiyeti üzerine de Germiyanogulları Beyliği'nin Osmanlılara bağlandığından bahsedilmektedir. Yine aynı dönemde, önceki yılların ders kitaplarında bulunmayan, Osmanlıların Macaristan üzerine yaptıkları sefer sırasında Karamanoğulları'nın Haçlılarla ittifak yaptıkları; bu olayın ardından II. Murad'ın

tekrar Anadolu Seferi'ne çıkarak Karamanoğullarını bir kez daha itaat altına aldığı bilgisi mevcuttur.

Diğer taraftan 2015 önceki ders kitaplarında II. Murad dönemi ile sonlanan Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili bilgiler, söz konusu senenin ders kitaplarında devam etmektedir. Öyle ki Fatih'in 1461 yılında İsfendiyarogulları Beyliği'ni ortadan kaldırdığı; bu beyliğe bağlı olan Kastamonu ve Sinop'u aldığı bilgisi verilirken, bu döneme atıf yapan haritada da Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları dışında bütün beylikler Osmanlılara katıldığı gösterilmektedir. Ayrıca Fatih'in, 1466 yılında çıktığı seferde Karamanoğlu topraklarının büyük bölümünü ele geçirip, buraların yönetimini oğlu Şehzade Mustafa'ya bıraktığı Karamanoğulları'nın kalan toprakları ise 1483 yılında II. Bayezid tarafından alındığı, böylece bu beylik kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanarak Anadolu Türk birliği sağlama yolundaki en büyük engelin ortadan kaldırıldığı bilgisi de önceki yılların ders kitaplarında geçmemektedir.

28 Mayıs 2018 tarihli ve 78 sayılı kararla 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen tarih 10. sınıf ders kitabının 1. ünitesi, önceki senelerden farklı olarak, “Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si”dir. Konumuz açısından bu ünitenin sonlarında, beyliklerin kurulmasının kökeni olan Köseadağ Savaşı, Moğol istilası ve bu istiladan kaçan Türkmenlerin Batı Anadolu'ya göç ettiklerinden bahsedilmektedir. Burada, önceki ders kitaplarında bulunmayan bir bilgi mevcuttur. Bu bilgi, Türkmen beyliklerinin kurulduğu ancak beylerin İlhanlı Devleti'ne vergi verdiklerinden dolayı bağımsız olmadıkları, ancak İlhanlı Devleti'nin 1336 yılında yıkılmasıyla tamamen bağımsız oldukları ile en güçlü beyliğin Karamanoğulları olduğu bilgisidir. Ayrıca daha önceki ders kitaplarında bulunmayan, beyliklerin nerede kurulduklarına dair kısa bilgiler bir tablo halinde gösterilmektedir. Diğer taraftan Osmanlı Beyliği'nin kuruluş tarihi olarak önceki sayfalarda 1299 tarihi verilirken, artık 1302 tarihi verilmeye başlanmıştır. Anadolu Beylikleri ve Osmanlıların bu beylikleri egemenlikleri altına aldıkları siyasi olaylar ise önceki dönemlerdeki ders kitaplarında anlatılanlar ile aynıdır. Burada farklı olarak Yıldırım Bayezid'in Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak için harekete geçtiği; Anadolu beylikleri ile yapılan savaşlar sonucu Karamanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanoğulları, Candaroğulları (Kastamonu kolu) ve Eretna beylikleri topraklarının Osmanlı Devleti'ne kattığı; Yıldırım Bayezid'in, ele geçirilen bu bölgelerin idaresini kolaylaştırmak amacıyla Kütahya merkez olmak üzere “Anadolu Beylerbeyliği”ni kurduğu

bilgisi verilmektedir. Yine Dulkadiroğulları Beyliği'nin Memluklere bağı olduğu bilgisi de önceki ders kitaplarında görmediğimiz bir bilgidir.

Bütün bunlarla birlikte, önceki yılların ders kitaplarında görülemeyen başka bir bilgi de Ankara Savaşı'ndan sonra Timur'un Karesioğulları ve Eşrefoğulları hariç, Osmanlı Devleti de dahil olmak üzere Anadolu beyliklerini yeniden kurdurarak hepsini kendine bağladığı bilgisidir. Önceki ders kitaplarında sadece “Timur'un beyliklere eski topraklarını” verdiğinden söz edildiğini biliyoruz. Ayrıca yine daha önceki ders kitaplarında bulunmayan bir haritayla verilen bilgi pekiştirilmekte ve hangi beyliklerin yeniden kurulduğu anlaşılmaktadır.

Ancak bu ders kitabında da II. Murad dönemi ile birlikte Anadolu Beylikleri hakkında verilen siyasi bilgiler son bulmaktadır. Halbuki 2015 yılından 2017 yılına kadar okutulan ders kitabında, Fatih döneminde beylikler ile ilgili yaşanan gelişmelerden de bahsedilmekteydi. Nitekim söz konusu yılların ders kitabında, Fatih'in Karamanoğulları ve İsfendiyoğulları ile olan münasebetleri de bulunmaktaydı.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, tarih ders kitaplarında verilen Anadolu Beylikleri ile ilgili bilgileri yetersiz görmekteyiz.

5.2. Öneriler

İnsanın geçmişle kurduğu ilişkiye biz tarih diyoruz. İlişkinin kâh resmi, kâh hayali, kâh fırtınalı ya da huzurlu oluşu, geçmişten değil, kendimize ve geleceğimize ilişkin karşılaştığımız problemlerden yahut yaptığımız tasarımlardan kaynaklanıyor. Ne de olsa bugün var olan ve yaşayanlar bizleriz. Bununla birlikte varlığımız ve geçmişimiz arasındaki bu ilişkinin etkiye çok da açık olduğunu söylemek kolay değildir. Çünkü bizlerin tanım ve tasarımlarımızın tarihe yüklediği gerilim ile onun bir sosyal bilim olarak metodolojik güvenceleri arasında sürekli bir didişme mevcuttur. Bu didişme, zannedildiği üzere tarihin aleyhine sonuçlanmaz. (Safran, 2011)

Türkiye'de tarih öğretimi, üzerinde yeterince ilgi gösterilen bir alan haline uzun yıllar gel(e)memiş ve bu alanda 1990'lara kadar sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. ABD ve bazı Avrupa ülkeleri ile kıyasladığımızda oldukça geç kalınmış olmasına rağmen özellikle 1990'lı yılların başından itibaren ülkemizde tarih eğitimiyle ilgili ciddi çalışmalar başlamış, yurtiçi ve yurtdışında araştırmalarda bulunan akademisyenler, Türkiye'de tarih eğitiminin yerleşmesi, gelişmesi ve özümsemesi amacıyla ciddi çaba sarf etmişlerdir. (Demircioğlu, 2008)

Tarih eğitimi ulusal ve evrensel ilkeler açısından değerlendirilmelidir. Dünya vatandaşları haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde terbiye edilmelidir. Bu fikirden yola çıkılarak farklı ülkeler, dinler ve görüşler arasında denge kurulmalıdır (Safran, 2008)

Türk tarihinde devamlılık esastır. Türk tarihinin bir bütün olduğunu ve sadece bir bölümünün ön plana çıkarılma durumu tarih eğitimi için uygun bir tutum değildir. Çalışmamızın konusu olan Anadolu Beylikler dönemi de Türk Tarihi içerisinde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki Anadolu Beylikleri; Anadolu’yu Türkleştirmek, Anadolu’yu Türk Yurdu haline getirmek için bir çok faaliyette bulunmuş ve Anadolu’yu imar ederek bayındır hale getirmişlerdir. Buna rağmen; lise tarih ders kitaplarında Anadolu Beyliklerine yeterince yer verilmemiştir.

Tarih ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemine daha fazla yer verilmelidir. Anadolu Beylikleri dönemi ile ilgili olarak beylikleri tanıttak bir konunun ders kitaplarında bulunması gereklidir. 2007 yılı öncesi beylikleri tanıtan bilgiler verilirken, artık bu bilgiler verilmemektedir. 2007 yılı öncesinde olduğu gibi en azından kısa ve öz şeklinde beyliklerden bahsedilmesini uygun görüyoruz. Örneğin öğrencilerin “Orhan Bey, Karesioğulları Beyliği’ni topraklarına kattı” ya da “Hamitoğulları’ndan para karşılığında Akşehir, Yalvaç gibi şehirler alındı” cümlelerinde, Karesioğulları ve Hamitoğulları boylarını, beylerini, egemenlik sahaları, kuruldukları, yıkıldıkları tarihleri bilmeleri haktır. Bu kısa ve öz bilgileri öğrendikleri taktirde hem ezberci öğretimden kaçınmış olurlar hem de Osmanlı tarihini daha iyi anlayacak duruma gelirler. Nitekim Osmanlı tarihini daha iyi anlamak için de beylikleri bilmek gereklidir. Konuyla ilgili haritalar verilse de bu haritalar eksik ve yetersizdir. Bu haritalarda sadece bölgelerinde kuvvetli olan Osmanoğulları, Karamanoğulları, Candaroğulları, Germiyanogulları, Hamitoğulları, Meteşoğulları, Karesioğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Eretna Devleti, Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları gösterilirken; Eşrefoğulları, Alaiye Beyliği, Tekeoğulları, Pervaneoğulları, Taceddinoğulları, İzmiroğulları, Sahipoğulları, İnançoğulları, Kadı Burhanettin beylikleri gösterilmemektedir. Halbuki bu beylikler de Anadolu siyasi tarihinde oldukça önemli olaylara yön vermişlerdir.

10. sınıf tarih ders kitapları illa sadece Osmanlı tarihine odaklanacaksa bile ilk ünitenin en azından bir bölümü “Anadolu Beylikleri Dönemi” başlığı olmalıdır. Bu bölümün ardından “Osmanlı Beyliği: Beylikten Devlete” bölümü gelmelidir. Böylece öğrenciler “Hamitoğulları’ndan Akşehir, Yalvaç gibi şehirler” alındı cümlesinden Hamitoğulları’nın egemenlik alanlarını bileceklerdir. 10. sınıf müfredatında böyle bir değişiklik yapılamayacağı düşünülürse de 2007 öncesinde olduğu gibi 9. sınıfın son ünitesinde kısa ve

öz bilgiler veren bir konu eklenmelidir. Ayrıca Anadolu Beylikleri siyasi olayları II. Murad dönemiyle bitmemelidir. Fatih döneminde de Fatih'in Karamanoğulları ve İsfendiyaroğulları beyliklerini ele geçirdiği bilinmektedir. Bu yanlış da tarih ders kitaplarında düzeltilmelidir.

Bu önerilerin dikkate alınarak, ders kitaplarında Anadolu Beylikleri dönemine daha çok yer verilmesinin daha faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akın, H. (1947). Aydınoğulları tarihi hakkında bir araştırma, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5(1), 91-108.
- Akkuş-Yiğit, F. (2013), Ramazan Beyliği'nin kuruluşu, *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), 209-232.
- Aktekin, S. (2009), Türkiye’de tarih eğitimi, *Çok kültürlü bir Avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 27-44).
- Alaca, E. (2017a). Tarih eğitimine giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altınöz, İ. (1995). *Dulkadir Beylerbeyiliğinin teşekkülü ve gelişmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aşık Paşazade (2003), *Osmanoğulları'nın tarihi*, Çev. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Koç Kültür Sanat.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Bardakcı, K. (2017). *Hellenistik ve Roma dönemlerinde Kilikia bölgesi ile Lykaonia bölgesi arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Cazgır V., Yavuz S., Ceyhun N. (2005), *Lise tarih 2*, Ankara: İmaj.
- Cazgır V., Genç İ., Çelik M., Genç C. ve Türedi Ş. (2009), *Ortaöğretim tarih 10. sınıf*, İstanbul: Bediralp.
- Demircioğlu, İ. H. (2008) “Türkiye’de tarih eğitiminin tarihi” Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.6, s.12, İstanbul 2008, s.438-439
- Durukan, A. (2014). Beylikler dönemi kültür ortamından bir kesit, *Turkish Studies*, 9(10), 391-502.

- Erkiletlioğlu, H. (1993). *Kayseri tarihi (en eski zamanlardan osmanlılara kadar)*, Kayseri: Kayseri İl Kültür Müdürlüğü.
- Göde, K. (1997). *Türk-İslam kültür ve medeniyet tarihi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Göde, K. (2002). Eretnalı devleti tarihine genel bir bakış (1327-1381), *Türkler VI*, 797-808.
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlı İmparatorluğu klasik çağ (1300-1600)*, (Ruşen Sezer, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi.
- İslam Tarihi ansiklopedisi, c. 10, Ankara: Türkiye Gazetesi.
- Karadeniz, H. B. (2011). *Osmanlılar ile Anadolu beylikleri arasında psikolojik mücadele*, İstanbul: Yeditepe.
- Karakök, T. (2012). Candaroğulları beyliği döneminde sosyal-kültürel hayata dair bir değerlendirme, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 1091,1106.
- Kayhan, H. (2012), Ladik Beyliği (1261-1403), *Türkler VI*, 763-770.
- Kayhan, H. (2017). Karesioğulları Beyliği ekonomisi, *Çanakkale araştırmaları Türk yılı* 22, 53-62.
- Kesik, M. (2007), Pervaneoğulları, *TDV İslam ansiklopedisi* içinde (c. 34, ss. 245-246). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kofoğlu, S. (1995), Eşrefoğulları, *TDV İslam ansiklopedisi* (c. 11, ss. 484-485). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kofoğlu, S. (2010), Taceddinoğulları, *TDV İslam ansiklopedisi* içinde (c. 39, ss. 343-345). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Maden M., Kablan M. ve Sever A., (2005), *Lise tarih I*, Ankara: İmaj.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2007). Ortaöğretim 9. sınıf tarih dersi programı. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_9.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2008). Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi programı. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_10.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). Ortaöğretim 11. sınıf tarih dersi öğretim programı. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_11.pdf

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2011). Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi öğretim programı.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=142>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2017). Ortaöğretim tarih dersi 9-11 öğretim pogramı.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=181>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). Ortaöğretim tarih dersi öğretim programı 9, 10 ve 11
öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344>
- Oğuz, M. (1948), Taceddin Oğulları, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6(5), 469-487.
- Okur Y., Genç İ., Özcan T., Yurtbay M. ve Sever A. (2008), *Ortaöğretim tarih 9. sınıf*, İstanbul: Feza.
- Özkan, S. H. (2019), Giriş yerine: Osmanlı kuruluş meselesi ve Osmanlı kimliği. S. Hilmi Özkan (Ed.), *Osmanlı tarihi I (1299-1774)* içinde (s. 3-13), İstanbul: İdeal.
- Safran, M. (2008). “Türkiye’de tarih eğitimi ve öğretimi”, 21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi (Editör: Mustafa Safran ve Dursun Dilek), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 13-20.
- Safran, M. (2011). “Tarih nedir? Tarih nasıl öğretilir?”, (s. 19), İstanbul
- Şimşek, A. (2016). Taslak tarih öğretim programı (eleştiriler-öneriler). *Turkish History Education Journal*, 5(1), 316-331.
- Tüysüz S., (2015), *Ortaöğretim tarih 10. sınıf*, Ankara: Tuna.
- Uzunçarşılıoğlu, İ. H. (1937). *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu devletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Üçok, B. (1955). Hamitoğulları Beyliği, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1-2), 73-80.
- Yavuz, N. (2020). *Anadolu’da beylikler dönemi*, Ankara: Nobel.
- Yazıcı, F. (2017). 2000’lerde tarih eğitimi (2000-2017). A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye’de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 369-384). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2018), *Ortaöğretim tarih 10. sınıf ders kitabı*, Ankara: İlke.

Yıldırım, T. (2018), 2007 ve 2017 tarih dersi öğretim programlarının karşılaştırılması, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 19(1), 994-1019.

EKLER

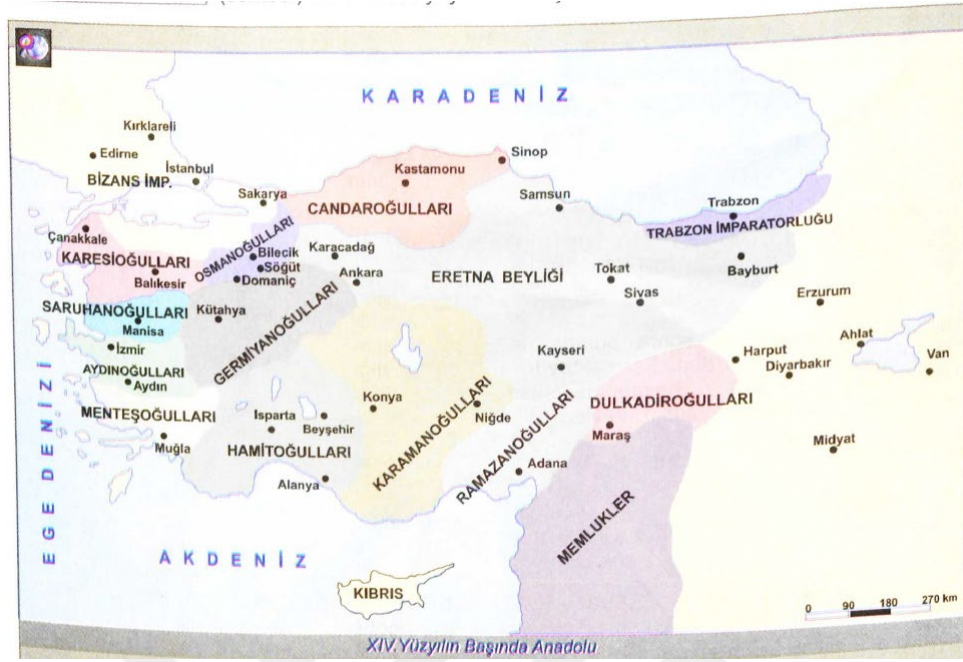
EK 1: Anadolu Beylikleri (tarihkursu.com internet adresinden alınmıştır)

EK 2. 2005 Lise 2 Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri Haritası (s.3)

EK 3. 2009 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri Haritası (s.6)

EK 4. 2008 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 191-192)

yorumlayalım

MOĞOLLAR ANADOLU'DA

Baycu Noyan, Köseadağ Savaşı'ndan sonra Selçuklu ordusunu takip amacıyla Sivas'a doğru ilerledi. Sivas kadısı Moğollara karşı koyulamayacağı düşüncesiyle şehrin ileri gelenlerini teslim olmaya razı etti. Yapılan anlaşmaya göre Sivaslılar hayatlarını, mallarını ve paralarını kurtaracaklardı. Baycu Noyan şehri teslim alınca Erzincan kapısı hariç bütün kapıların kapatılarak üç gün yağma edilmesine izin verdi. Selçukluların önemli bir askeri üssü olan Sivas'taki bütün savaş aletlerini, makineleri ve silahları yakıtarak surların bir kısmını tahrip ettirdi.

Moğollar, Sivas'tan sonra Kayseri üzerine de yürüdüler. Şehir halkı, surları ve burçları tamir ederek Moğolları beklemeye başladı. Moğollar Kayseri'ye gelince varoşları işgal edip yağmadılar. Şehrin kapılarını ve kilitlerini gürzle kıran Moğol askerleri şehrin içine dalarak kaleyi ele geçirdiler. Moğollar, şehrin bütün servet ve hazinelerini yağmaladılar. Şehrin saray, köşk ve güzel evleri, surları yıkılıp yıkıldı. Şehir, harabeye çevrildikten sonra binlerce insan öldürüldü.

Köseadağ yenilgisinden sonra Türkiye Selçuklu Devleti Moğollara yıllık vergi vermek şartıyla barış antlaşması imzaladı. Böylece Türkiye Selçukluları Moğol hâkimiyetine resmen girmiş oldu. Selçuklulara bağlı olan Çukurova Ermenileri ve Trabzon İmparatorluğu da Moğollara bağlandılar. Moğolların Anadolu'yu tahrip etmeleri ve ağır vergiler nedeniyle ticaret geriledi. Birçok Türk şehrindeki bilim ve kültür faaliyetleri durdu. Türkmenler, Moğol baskısından uzak olan Türkiye'nin batı bölgelerine göç ettiler. Buraların Türkleşmesini sağladılar. Türkiye Selçuklu Devleti'nin otoritesi zayıfladıkça Türk beyleri, Türkiye Selçuklularından ayrılarak bağımsız devletler kurdular.

EK 5. 2009 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 6-9; 12-14; 18-23)

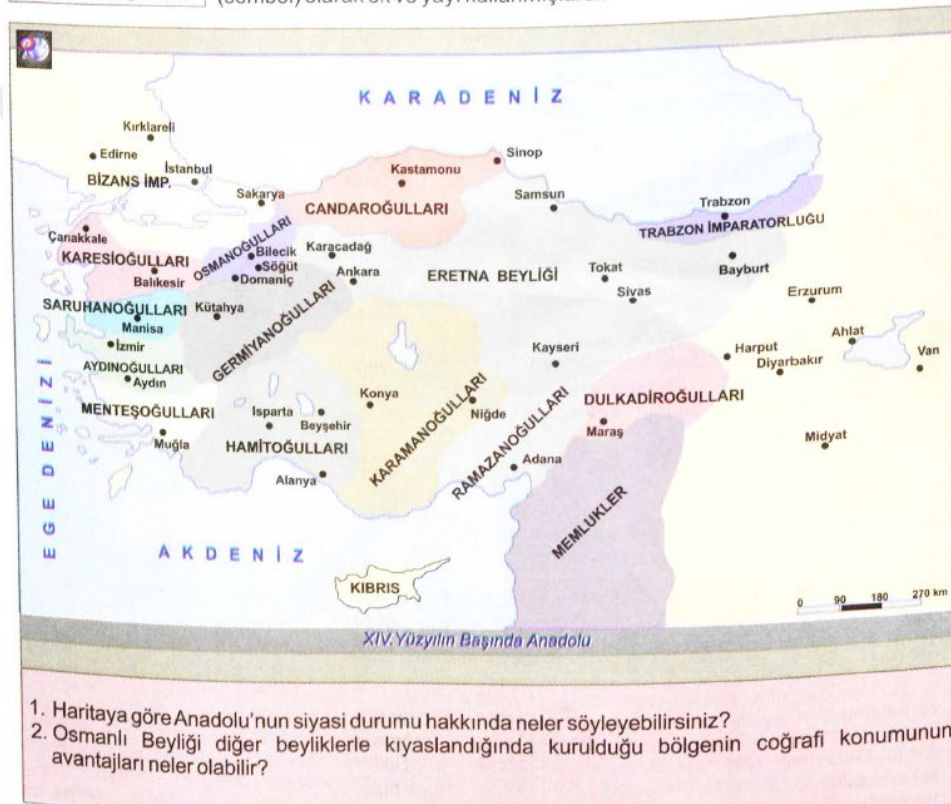
2. KAYILARIN ANADOLU'YA GELİŞİ VE YERLEŞMESİ

a. Kayılar Anadolu'da

a. **Kayılar Anadolu'da**
Osmanlı Devleti'ni kuran **Kayı** boyu, Oğuzların **Bozok** kolundandır. Kayı sağlam, güçlü ve kuvvetli anlamına gelmektedir. Moğolların Orta Asya'yı istilası üzerine buradan Anadolu'ya doğru büyük bir Türk göçü başladı ve özellikle Anadolu'nun batısında Moğol etkisinden uzak, Bizans sınırında yoğun bir Türk iskânı yaşandı.

Anadolu'ya gelen boylardan biri olan Kayılar, önce Ahlat yöresine yerleştiler. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat bu sırada göçebe hayatı yaşayan Kayıları Ankara yakınlarındaki Karacadağ yöresine yerleştirdi. Daha sonra ise Bizans üzerindeki baskıyı artırmak ve sınır güvenliğini sağlamak amacıyla Bizans sınırındaki Söğüt ve Domaniç yörelerine yerleştirildiler. Bu sırada Kayıların başında Ertuğrul Bey bulunmaktaydı. Söğüt'ü **kışlak**, Domaniç'i de **yaylak** olarak kullandılar. Kayılar damga (sembol) olarak ok ve yayı kullanmışlardır.

b. Beylikten Devlete

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra **Anadolu Türk birliği** bozuldu, bu durum Anadolu'da siyasi boşluk meydana getirdi. Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi otoritesini kaybetmesinden sonra, Anadolu'da kurulan Türk Beylikleri, özellikle Karamanoğulları Beyliği, Türkiye Selçukluları'nın bıraktığı boşluğu doldurma mücadelesi vermişlerdir.

Osmanlı Beyliği ise Türk Beylikleri arasındaki mücadeleye karışmayarak yönünü Bizans'a çevirmişti. Böylece Osmanlı Beyliği de Türkiye Selçukluları gibi Bizans'a karşı mücadele etti.

Osmanlı Beyliği, uyguladığı bu politikayla Anadolu'da esnaf teşkilatı olan Ahilerin ve Anadolu'ya gaza yapmak için gelen **Gaziyanırum** adı verilen Türkmen topluluklarının desteğini alıyordu.

Bizans'a karşı yapılan bu mücadelede Bizans'ın içinde bulunduğu durum da Osmanlı Devleti'nin işini kolaylaştırıyordu. Bizans, Anadolu ve Balkanlardaki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmişti ve elinde kalan toprakları da idare etmekte zorlanıyordu. Bizans imparatorları ve şehirlerin başında bulunan **tekmur** adı verilen yöneticiler halka aşırı baskı uyguluyorlardı. Bundan dolayı ülkenin nüfusunu oluşturan Rum, Ermeni ve Yahudiler Bizans yönetiminden hoşnut değildi.

? Bizans'ın içinde bulunduğu hangi durumlar Osmanlı Devleti'nin gelişmesini nasıl kolaylaştırmıştır?

1281 yılında Ertuğrul Bey'in ölümü üzerine oğlu Osman Bey, Kayı Boyu'nun başına geçti. Osman Bey ilk yıllarında Eskişehir yakınlarındaki Karacahisar'ı alarak burayı beyliğin merkezi yaptı. Ayrıca Osman Bey, uçlardaki Türkmenler üzerinde büyük nüfuza sahip olan Ahi liderlerinden Şeyh Edebalı'nın kızı Bala Hatun ile evlendi. Osman Bey bu suretle Ahilerin gücünden yararlandığı gibi Ahiler de Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynadı.

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLERİN ETKİSİ

Ahlak ile zanaatı birleştirmiş bir meslek örgütü olan Ahiler, Osman Bey'in manevî destekleyicisi oldular. Osman Bey bir bölgeyi ele geçirdikten sonra burada nasıl bir yönetim uygulayacağını Ahilerden sormaktaydı. Ahiler; beyliği teşkilatlandırma, sosyal hayatı düzenleme ve beylere danışmanlık yapma gibi önemli görevleri üstlendiler.

Prof. Dr. Halil İNALCIK, Osmanlı Ansiklopedisi, C 1'deki Osmanlı Uç'undaki Ahiler ve Fakılar Adlı Makale, s.56'dan özetlenmiştir.

Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki katkıları neler olabilir?

ŞEYH EDEBALI'NIN OSMAN BEY'E NASİHATİ

Yıllardır kendisini yetiştiren ve bir devlet kurmaya doğru adeta adım adım ilerleyen Osman Bey'e Şeyh Edebalı, tarihe geçen şu çarpıcı nasihatleri yaptı:

"Ey oğul!

Beysin. Bundan sonra öfke bize, uysallık sana. Güceniklik bize, katlanmak sana. Acizlik bize, yanılğı bize; hoş görmek sana. Geçimsizlikler bize, çatışmalar bize, anlaşmazlıklar bize; adalet sana. Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana...

Ey oğul!

Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana. Üşengeçlik bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana.

Ey oğul sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma: İnsanı yaşat ki devlet yaşasın. Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı, Allahuteâlâ yardımcın olsun..."

www.bilecik.gov.tr'den düzenlenmiştir.

Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e yaptığı nasihatten yola çıkarak Osman Bey'i nasıl bir yönetim anlayışına yönlendirmektedir? Tartışınız.

OSMAN BEY

Babası: Ertuğrul Gazi

Annesi: Hayme Hatun

Doğumu: 1258

Vefatı: 1326

Saltanatı: 1299 – 1326

Yirmi üç yaşında Osmanlı Beyliği'nin başına geçen Osman Bey, iyi yönetimi, ileri görüşlülüğü, duruma göre sakin oluşu, yüksek yeteneği, rakiplerine kendini sevdirmesi, mücadelesinde planlı hareketi, sabırlı ve hoşgörülü olması ile diğer oymakları da yönetimi altına almıştır.

Tarihçi Gibbons (Gibins), Osman Bey hakkında şunları söylemiştir: "Şüphesiz ki Osman Bey bir padişah oğlu değildir. Hayatında ancak küçük bir malikâneye sahip olmuştur. Osman Bey'in hükûmeti seneden seneye büyümüştür. Devletin büyümesi özellikle onun devamına ve geleceğinin büyüklüğüne olan önemden ileri geliyordu. Bu da devleti kuran adamın büyüklüğünü gösterir.

Fransız yazar Lamartin ise Osman Bey hakkında şunları söylemiştir: "Osman Bey yavaş yavaş ilerledi. Fakat hiçbir zaman geri dönmedi. Büyük devletlerin kurucularının özelliklerine sahipti."

Fahrüddin lakabıyla anılan Osman Bey, 1326'da Bursa'da öldü. Vefat ettiği geride sadece bir at zırhı, bir çift çizme, birkaç tane sancak, bir kılıç, bir mızrak, bir tirkeş (sadak), birkaç at, üç koyun sürüsü, tuzluk ve kaşıklık bırakmıştı.

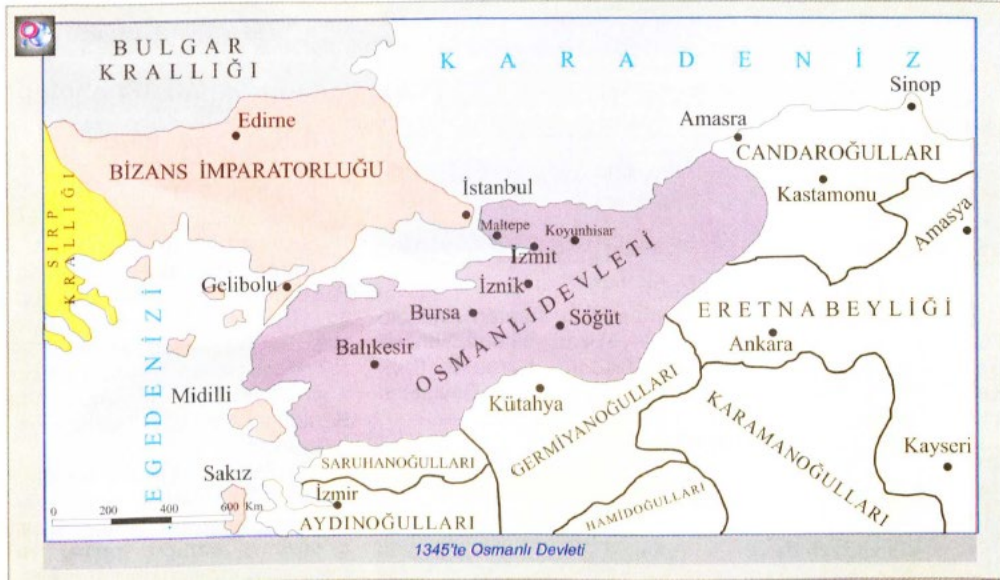
www.ttk.gov.tr

c. İlk Osmanlı Fetihleri

Osman Bey'in giderek güçlenmesi Bizans tekfurlarını rahatsız etmeye başladı. Tekfurlar Osman Bey'i ortadan kaldırmak için plan yapıyorlardı. Durumu öğrenen Osman Bey, 1298'de Yarhisar ve Bilecik'i fethettikten sonra beyliğin merkezini Bilecik'e taşıdı. Bilecik'in fethedilmesi önemliydi. Osmanlı Devleti sonraki dönemlerde buradaki demir madenini işleyerek ordunun silah ihtiyacını karşılamıştır.

? XIV. yüzyılın başında Anadolu haritasını inceleyerek Bilecik'in fethedilmesinin önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Bu fetihlerin gerçekleştiği dönemde Osmanlı Beyliği, Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı bir uç beyliğiydi. Türkiye Selçuklu sultanı III. Alâeddin Keykubat'ın İlhanlı hükümdarı tarafından tahttan indirilerek İran'a götürülmesi üzerine Anadolu'da iktidar boşluğu oluştu. Bu boşluktan yararlanarak güçlenen Osman Bey, Anadolu Selçuklu yöneticilerinden bazılarının kendi hizmetine girmeleri üzerine 1299'da bağımsızlığını ilan etti. Yundhisar ve Yenişehir topraklarını da fethedip İzmit'e kadar yaklaştı.

Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Topraklarına Katılması (1345): Orhan Bey, 1345 yılında karışıklıklar içerisinde bulunan Karesioğulları Beyliği üzerine yürüyerek topraklarını ve donanmasını Osmanlı Devleti'ne kattı. Böylece Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beylik Karesioğulları Beyliği oldu ve Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanması yolunda ilk adım atıldı. Osmanlılar Karesioğulları'nın denizcilik alanındaki deneyimlerinden ve donanmalarından da yararlanarak Rumeli'ye geçtiler.

I. KOSOVA SAVAŞI'NDA TÜRK BİRLİĞİ

Kastamonu hâkimi İsfendiyar Bey'e Germiyan hâkimi Yakup Bey'e, Saruhan, Menteşeli, Hamidili hâkimlerine, Haçlıların saldırıya geçtiğini bildirmek ve gazaya çağırmak, İslam padişahına yardımın başta gelen farzlardan olduğunu bir kere daha hatırlatmak üzere mektuplar yazıldı. İslam'ın dayanışması, insanların efendisinin dininin yüceliği gereği, çevredeki beyler el birliği ederek gaza yolunda yardımda bulunmak üzere, askerlerini gönderdiler.

Hoca Saadettin Efendi, Tacü't-Tevarih, C 1, s. 176-177'den sadeleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Türk Beyliklerine karşı izlemiş olduğu politikanın bu beyliklerin I. Kosova Savaşı'ndaki tutumu üzerine etkileri neler olmuştur?

Niğbolu Zaferi sonucunda:

• Halife, Niğbolu Savaşı'nı kazandığı için Yıldırım Bayezit'e **Sultaniklimirum** (Anadolu'nun Sultanı) unvanını verdi. Böylece Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki etkinliği ve saygınlığı arttı. Osmanlı Devleti'nin Türk Beylikleri üzerindeki etkinliği artarak Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanması kolaylaştı.

• Balkanlarda güvenliği sağlayan Yıldırım Bayezit, Türk birliğini sağlamak için Anadolu'ya yöneldi.

4. ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİ SAĞLAMA FAALİYETLERİ

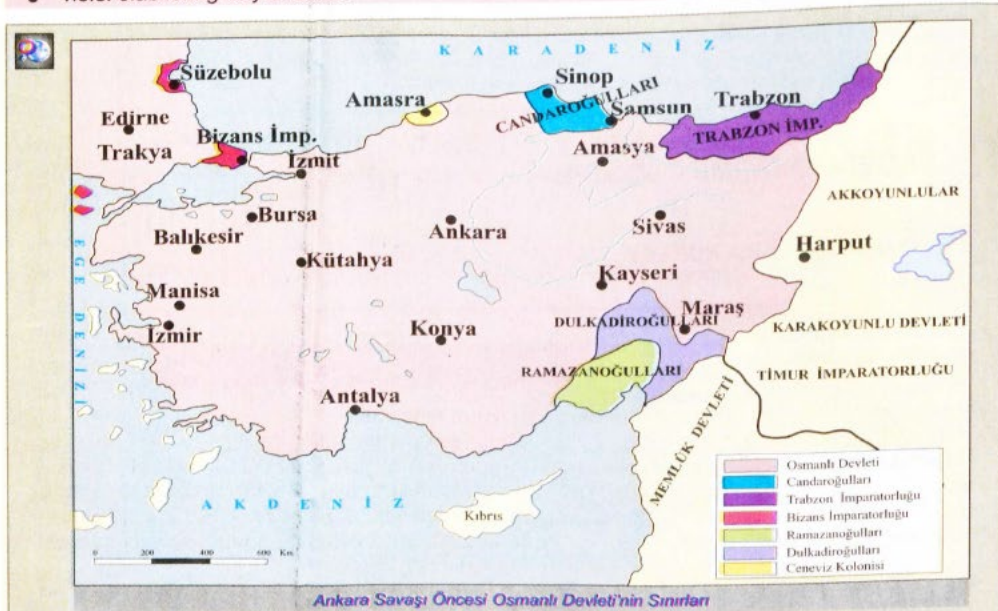
Anadolu Türk siyasi birliğini kurma çalışmaları Orhan Bey döneminde başladı. Bu amaçla ilk olarak Karesioğulları Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı. Osmanlılar, I. Murat döneminde, Anadolu Türk birliğini sağlamada barışçı bir politika izledi. Karamanoğullarına karşı güç kazanmak isteyen Germiyanoglu Süleyman Şah, kızını I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezit ile evlendirdi. Bu evlilikle Kütahya, Emet, Simav, Tavşanlı çeyiz olarak Osmanlılara geçti. I. Murat Hamitoğulları'ndan da para karşılığı Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir ve Isparta'yı aldı.

Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak için yapılan faaliyetler, Yıldırım Bayezit döneminde daha da hızlandı. Yıldırım Bayezit döneminde Türk birliği savaş yoluyla sağlanmaya çalışıldı. Bu amaçla, Saruhanogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Germiyanogulları, Karamanoğulları, Hamitoğulları, Eretna Beyliği ve Candaroğulları'nın Kastamonu kolu Osmanlı topraklarına katıldı. Böylece Anadolu Türk birliği büyük ölçüde sağlanmış oldu.

? Orhan Bey ve I. Murat dönemlerinde Anadolu Türk birliğini sağlamak için nasıl bir politika izlenmiştir?

Yıldırım Bayezit, 1399'da Memluklere bağlı olan Dulkadiroğulları Beyliği'nden Malatya, Besni, Darende ve Elbistan'ı alarak sınırlarını Orta Fırat'a kadar genişletti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'yle Memluklerin arası açıldı. Anadolu'da Timur tehdidinin başladığı sırada yaşanan bu gerginlik Osmanlı Devleti'nin aleyhine oldu. Bu sebeple Memlukler, Ankara Savaşı'nda Timur'a karşı Osmanlı Devleti'ne destek vermedi.

? Haritadan da faydalanarak Osmanlı Devleti'nin Memluklerle arasının açılmasının nedenlerinin neler olabileceği söylenebilir?

Haritaya göre Yıldırım Bayezit'in Anadolu Türk birliğini sağlama çabasının sonuçları hakkında neler söylenebilir?

5. ANKARA SAVAŞI VE FETRET DEVRİ (1402-1413)

a. Ankara Savaşı (1402)

Yıldırım Bayezit'in Anadolu'daki fetihleri sonucunda Osmanlı Devleti ile Timur devleti sınır komşusu hâline geldi. Çin üzerine sefer düzenlemek isteyen Timur, arkasında güçlü bir devletin olmasını

ANKARA SAVAŞI ÖNCESİ YILDIRIM BAYEZİT-TİMUR MEKTUPLAŞMASI

TİMUR'UN YILDIRIM'DAN İSTEKLERİ

Bizden kaçarak devletinize sığınan Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf ile Celayıroğlu hükümdarı Ahmet Celayir'in, aileleriyle birlikte ülkeme gönderilmesi,

Devletimize sığınan Anadolu beylerinden alınan yerlerin yine kendilerine verilmesi,

Şehzadelerinizden birisinin bizim yanımıza gönderilmesi,

Üstünlüğümüzü gösteren size gönderdiğimiz kûlah ile kemerin kabul edilmesi.

YILDIRIM BAYEZİT'İN CEVABI

Devletimiz diğer devletlere benzemez. Bu nedenle kendisine sığınanları asla geri vermeyecektir.

Mektuplarınızda sertlik, kabalık, kibir ve gururdan başka bir nesne yoktur. Âl-i Osman (Osmanlılar), hile ile ülkeleri kendisine mülk edinmemiştir. Mektuplarımız da akıllı devlet adamlarımızla yapılan görüş alışverişi sonrası yazılmıştır.

Şerefemiz, istiklalimiz ve karşı koyacak gücümüz vardır. Sizin bu isteklerinize tabi olamayız ve istiklalsiz yaşayamayız.

Yıldırım Bayezit ve Timur arasında yapılan mektuplaşmalar sürecinde Timur, Sivas üzerine sefer düzenledi. Hiç kimsenin hayatına dokunulmayacağı sözü verilmesine rağmen şehir yakılıp yıkıldı. Sivas halkının büyük bir kısmını Timur, ülkesine götürdü. Timur, yazdığı mektuplardaki küçük düşürücü ifadeler ve Anadolu'da yaptığı tahribatlarla Yıldırım Bayezit'i tahrik etmeye çalışmıştır. Sivas halkına yapılan zulüm ise iki tarafın savaşmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir.

Ord. Prof. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, Osmanlı Tarihi, C I, s. 303-307'den özetlenmiştir.

İki hükümdarın birbirlerine karşı üstünlük kurmak istemelerinin temel nedeni ne olabilir?

İki hükümdar arasındaki mektuplaşmaların sonuç vermemesi ve Timur'un yenilgiye uğrattığı Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf ile Bağdat hükümdarı Ahmet Celayir'in, Yıldırım'ı; Yıldırım'ın Anadolu Türk birliğini sağlamaya çalışırken beyliklerine son verdiği Anadolu Türk Beylerinin de Timur'u kışkırtmaları sonucunda savaş kaçınılmaz hâle geldi.

Sivas'tan ayrılan Timur, daha sonra Ankara'yı kuşattı. Bunun üzerine Yıldırım Bayezit de Ankara'ya geldi. Sonuçta iki ordu Ankara'nın Çubuk Ovası'nda karşılaştı (1402). Osmanlı ordusundaki Anadolu Türk Beyliklerinden oluşan bazı birliklerin ve Karatatarların Timur tarafına geçmesi, Timur'un ordusunda asker sayısının fazla olması, zırhlı süvarilerin ve fillerin olması Osmanlı ordusunun yenilmesine yol açtı.

Yıldırım Bayezit, Timur'a esir düştü. Sekiz ay Anadolu'da kalan Timur, gittiği her yere Yıldırım'ı da götürdü. Akşehir'e geldiklerinde Yıldırım Bayezit hastalanarak öldü (1403). Timur ise ülkesine döndükten sonra çıktığı Çin seferinde hastalandı ve Otrar kentinde öldü (1405).

Ankara Savaşı sonucunda:

- Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu.
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleri durdu.
- Anadolu'da sosyal ve ekonomik düzen bozuldu.
- Uzun süredir kuşatma altında olan İstanbul'un fethi gecikti.
- Yıldırım Bayezit'in oğulları arasında 11 yıl süren ve **Fetret Devri** adı verilen taht mücadeleleri başladı.
- Timur'un çekilmesiyle Anadolu'nun doğusunda güçlenen Akkoyunlu Devleti Osmanlıları tehdit etmeye başladı.

? Timur'un Türk devletleri üzerine düzenlediği seferlerin Türk dünyasına etkilerini tartışınız.

b. Fetret Devri (1402-1413)

Yıldırım Bayezit'in Ankara Savaşı'nda Timur'a esir düşüp bir süre sonra da ölmesi üzerine Anadolu'da taht kavgaları yaşanmaya başladı. Timur, Yıldırım Bayezit tarafından Osmanlı Devleti'ne bağlanan Anadolu beyliklerini tekrar eski beylerine vererek önemli ölçüde gerçekleştirmiş olan Anadolu Türk birliğini bozdu. Ayrıca Osmanlı Devleti'ni parçalama siyaseti güderek Osmanlı topraklarını Yıldırım'ın oğulları Süleyman Çelebi, İsa Çelebi, Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi arasında paylaştırdı.

TİMUR DEVLETİ (1369–1507)

Devletin kurucusu olan Timur, 1369–1405 yılları arasında yaptığı seferlerle, Harezm, Doğu Türkistan, İran, Azerbaycan, Hindistan Delhi sultanlığı, Irak, Suriye ve Altın Orda Devleti ile Osmanlı Devleti'nin topraklarının bir kısmına hâkim olmuştur. Onun fetihleri, sonuçları açısından, Türk tarihini olumsuz etkilemiştir. Altın Orda Devleti üzerine düzenlediği seferler (1391) bu devletin Kırım, Kazan, Küçüm, Ejderhan, Kasım ve Nogay Hanlıkları olarak parçalanmasına neden olurken Moskova Knezleri'nin güçlenmesini de beraberinde getirmiştir. Böylece, XVI. yüzyıldan itibaren Rusya'nın Kafkaslar ve Kıpçak Bozkırları'na doğru yayılması söz konusu olacaktır.

Ankara Savaşı'ndan sonra ülkesindeki karışıklıklar sebebiyle Anadolu'da fazla kalamayan Timur, ülkesine döndü. 1405'te ölümünden hemen sonra devlet, Timur'un oğlu ve torunları arasında paylaşılmıştır. Zamanla daha da güç kaybeden bu devlet 1507'de yıkılmıştır.

İslam Ansiklopedisi, C 17, s. 202-204'ten özetlenmiştir.

6. ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİN YENİDEN SAĞLANMASI

Mehmet Çelebi, Anadolu'da Türk birliğini yeniden sağlamak düşüncesindeydi. Bu konuda en büyük rakibi Karamanoğlu Mehmet Bey'di. Aralarında aynı zamanda akrabalık bağları da vardı. Mehmet Çelebi'nin halasının oğlu olan Karamanoğlu Mehmet Bey, Fetret Devrinde yaşanan yönetim boşluğundan yararlanarak Osmanlı topraklarından bir kısmını ele geçirmişti. Bunun üzerine sefere çıkan Mehmet Çelebi, önce Aydınogulları'ndan İzmir'i; sonra Karamanoğulları'ndan Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir'i aldı. Daha sonra Menteşeoğulları ve Tekeoğulları da Osmanlı'ya bağlılıklarını bildirdiler. Saruhanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldıran Mehmet Çelebi, Candaroğulları'ndan da Samsun'u aldı. Osmanlı Devleti böylece doğudaki Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleriyle komşu oldu.

Mehmet Çelebi döneminde Anadolu'da meydana gelen olaylardan biri de Şeyh Bedrettin İsyanı'dır. Şeyh Bedrettin, Fetret Devrinin getirdiği karışıklıklardan faydalanarak kendi düşüncelerini yaymaya başladı. Şeyh Bedrettin'in düşünceleri Osmanlı Devleti'ndeki İslam anlayışına tersti. Müritlerinin İzmir ve Manisa'da çıkardığı ayaklanmalar bastırıldı. Daha sonra Rumeli'ye geçerek başlattığı ayaklanma da bastırıldı. Şeyh Bedrettin yakalandı ve yargılandıktan sonra idam edildi (1420).

Mehmet Çelebi döneminde, içte yaşanan karışıklıklardan biri de kardeşi Mustafa Çelebi İsyanı'dır. Mustafa Çelebi Bizans İmparatorluğundan aldığı destekle tahtı ele geçirmek için isyan etti. Mehmet Çelebi, Rumeli'ye gelerek Mustafa Çelebi'yi yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Mustafa Çelebi Bizans'a sığındı. Mustafa Çelebi, Mehmet Çelebi öldükten sonra II. Murat döneminde Bizans'ın kışkırtmasıyla tekrar ayaklandıysa da bu ayaklanma II. Murat tarafından bastırıldı.

II. Murat'ın uğraştığı diğer bir ayaklanma ise kardeşi Şehzade Mustafa İsyanı'ydı. II. Murat'ın İstanbul'u kuşattığı sırada Bizans, Şehzade Mustafa'yı kışkırtarak ayaklanmasına neden oldu. İstanbul kuşatmasını kaldıran II. Murat, Şehzade Mustafa'yı yakalayarak ayaklanmaya son verdi.

Mehmet Çelebi'den sonra Osmanlı tahtına oğlu II. Murat geçti. II. Murat döneminde tehlike oluşturan ülkelerden biri de Venedik'ti. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kalıcı olabilmesi için Venediklilerin egemenliğindeki Selanik ile Makedonya'nın tamamını alması gerekiyordu. Bu durum Osmanlı Devleti ile Venedikliler arasında 1430 yılına kadar süren savaşların başlamasına neden oldu. Bu savaşlar sonucunda Selanik, Yanya ve Serez Osmanlı topraklarına katıldı. Orta ve Güney Arnavutluk'ta Osmanlı yönetimi oluşturuldu ve Venedik'le barış yapıldı.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerlemesinden rahatsız olan Bosna Krallığı, Sırp Krallığı, Macar Krallığı ve Eflak Prensligi Osmanlı'ya karşı birlik oluşturdular. Macar kralının ölmesi üzerine karışıklık yaşayan Macaristan'a sefer düzenleyen II. Murat, bazı kaleleri ele geçirdi. Bu kalelerden biri de Sırlara ait olan Semendire Kalesi'ydi. Daha sonra II. Murat Anadolu'ya dönerek Balkan devletleriyle ittifak yapan Karamanoğulları isyanını bastırdı.

a. Edirne - Segedin Antlaşması (1444)

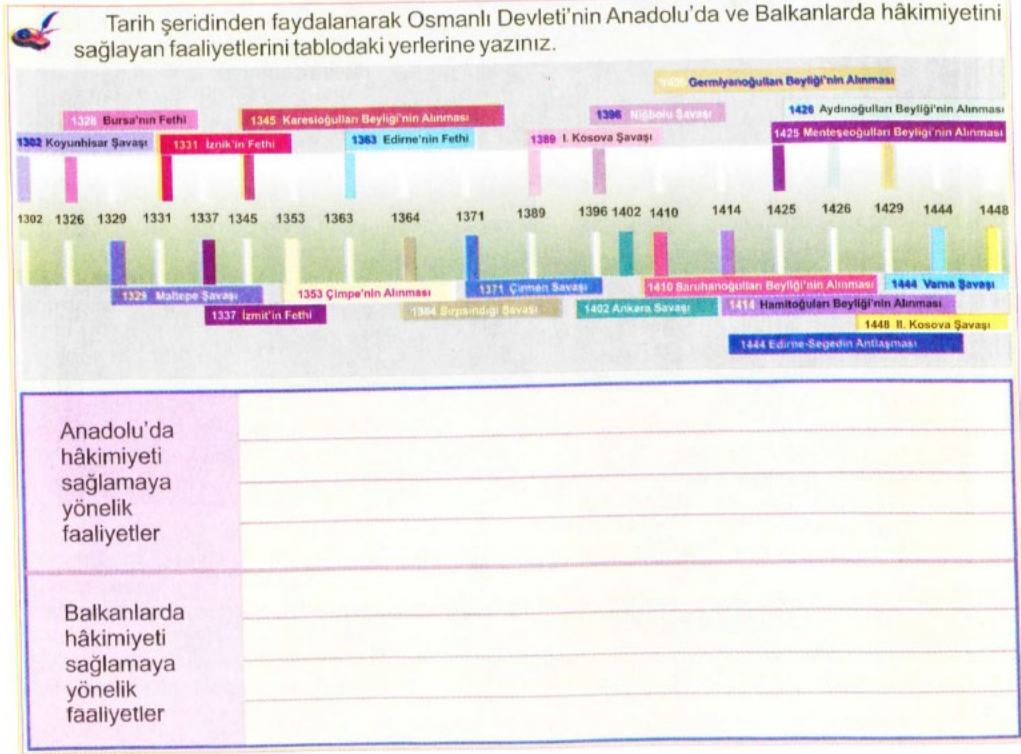
Karamanoğulları isyanını bastırdıktan sonra tekrar Balkanlara geçen II. Murat Sırların üzerine yürüdü. Belgrad hariç Sırbistan ele geçirildi. Bu sefer sırasında Erdel'e giren Osmanlı akıncıları Erdel voyvodası Hünyadi Yanoş'a yenildi.

Osmanlı ordusunun yenilmesiyle cesaretlenen Avrupalılar bir Haçlı ordusu kurdular. II. Murat, Haçlılarla yapılan savaşın kaybedilmesi ve aynı anda Karamanoğulları sorunuyla uğraşılmasından dolayı barış isteginde bulundu ve 1444'te Macarlarla Edirne-Segedin Antlaşması'nı imzaladı.

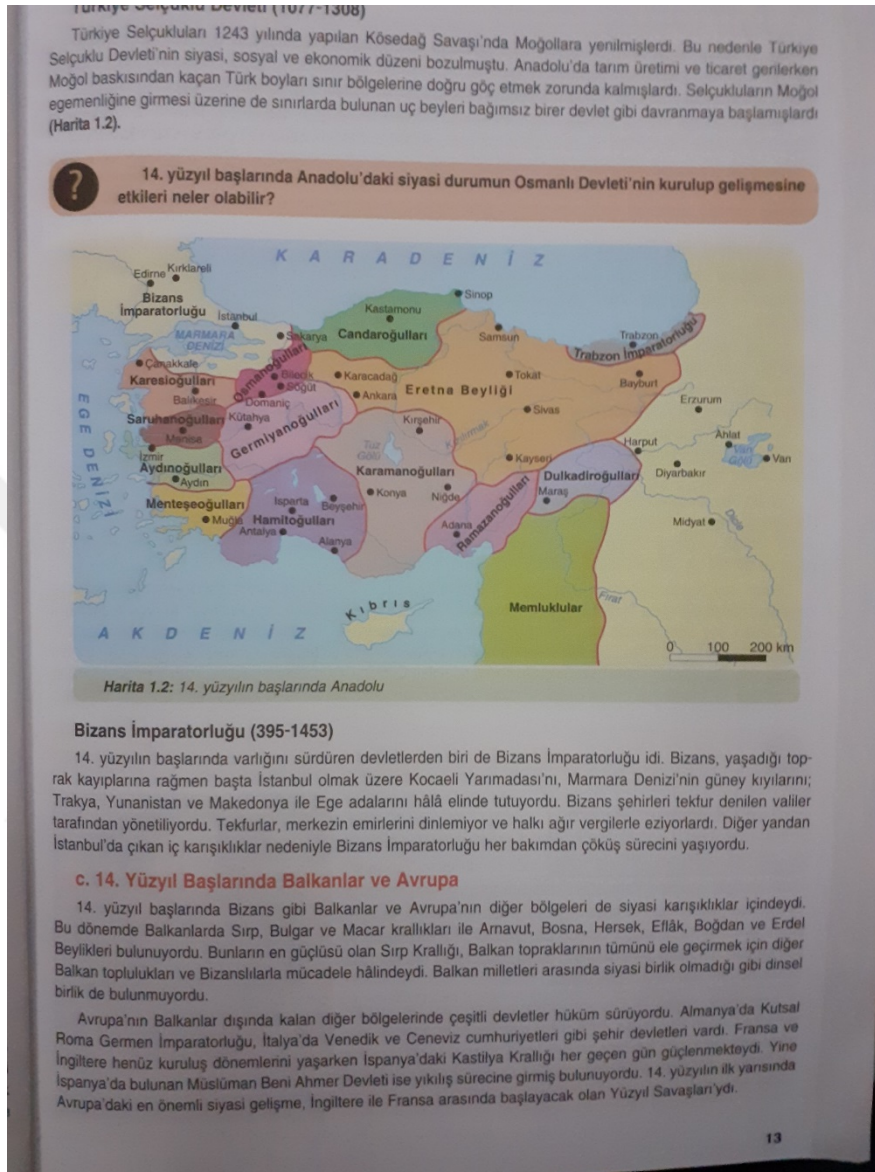
Balkanlarda güvenliğini sağladıktan sonra Anadolu'ya dönen II. Murat, Balkanlardaki fetihleri sırasında Osmanlı topraklarına saldıran Karamanoğulları üzerine devrin âlimlerinden fetvalar

arak bir sefer daha düzenledi. II. Murat'ın düzenlediği seferden çekinen İbrahim Bey, Osmanlılarla antlaşma imzaladı. Karamanoğulları Seferi'nden sonra II. Murat, tahttan kendi isteği ile çekilerek tahtı oğlu II. Mehmet'e bıraktı.

? II. Murat'ın Karamanoğulları üzerine sefer düzenlerken devrin âlimlerinden fetva almasının nedenleri neler olabilir?

EK 6. 2015 10. Sınıf Tarih Ders kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Bölümler (s. 13-15; 19; 21; 24-25; 48-49)

2. BİR DEVLET DOĞUYOR

a. Kayılar Anadolu'da

Kayılar, nüfus bakımından en büyük Türk topluluğu olan Oğuzların bir koludur. Oğuzların Bozkır kolunun Günhan soyundan gelen Kayı boyunun simgesi, iki ok arasında bulunan ok ve yaydır. Kayı sözcüğü ise güçlü, kuvvetli anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in ailesi de Kayı boyundandır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra diğer Türk boylarıyla birlikte Anadolu'ya göç eden Kayılar ilk olarak Doğu Anadolu Bölgesi'ne geldiler. 13. yüzyılın ilk yarısında da Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat'ın kendilerine yurtluk olarak verdiği Ankara'nın batısındaki Karacadağ yöresine yerleştiler. 1243'teki Kösedag bozgunundan sonra anan Moğol baskıları karşısında Kayılar batıya doğru ilerleyerek Selçuklu-Bizans sınırındaki Söğüt ve Domanıç'ı yurt edindiler. Bundan sonra asıl merkezleri olan Söğüt'ü kişlak, Domanıç'ı ise yaylak olarak kullanmaya başladılar.

b. Ertuğrul'dan Osman'a

13. yüzyılın sonlarına doğru Kayıların başında Ertuğrul Bey (Fotoğraf 1.1) bulunuyordu. Ertuğrul Bey 1281 yılında ölünce Kayıların başına oğlu Osman Bey geçti.

Osman Bey'in Kayı boyunun başına geçtiği yıllarda Bizans'ın Anadolu toprakları üzerindeki kontrolü büyük ölçüde ortadan kalkmıştı. Bu nedenle Bizans tefurları, bulundukları bölgelerde bağımsız birer hükümdar gibi davranıyorlardı. Osman Bey, Anadolu'daki Bizans merkezi otoritesinin zayıflığından ve Bizans halkının hoşnutsuzluğundan yararlanarak topraklarını batıya doğru genişletme siyaseti izlemeye karar verdi. Bu amaçla çevresindeki Bizans şehirlerine akınlar yapmaya başladı.

Osman Bey, ilk olarak Eskişehir yakınlarındaki Karacahisar'ı alarak beyliği'nin merkezi yaptı. Bu başarısı üzerine Türkiye Selçuklu sultanı tarafından kendisine sancak ve çeşitli armağanlar gönderildi. Böylece Osman Bey, Bizans sınırında görevli bir Selçuklu uç beyi olarak öne çıkmaya başladı.

Osman Bey, Karacahisar'dan sonra Bilecik, İnegöl ve Yarhisar kalelerini alarak fetihlerini devam ettirdi. Bizans'a karşı gerçekleştirdiği gaza faaliyetleriyle Anadolu'daki diğer Türk boylarının sevgisini kazanan ve onların desteğini alan Osman Bey diğer yandan bazı Bizans tefurlarıyla dostluklar kurdu. Böylece bölgedeki siyasi gücünü artırdı. Bu arada İlhanlıların Türkiye Selçuklu sultanını tahttan indirerek İran'a götürmeleri Osmanlı Beyliği için bir dönüm noktası oldu. Bu olaydan sonra bazı Selçuklu devlet adamları Osman Bey'in yanına gelerek onun hizmetine girdiler. Osman Bey de Anadolu'da ortaya çıkan bu iktidar boşluğundan yararlanarak 1299 yılında bağımsızlığını ilan etti.

Fotoğraf 1.1: Ertuğrul Bey'in büstü

Anadolu'daki Türk beyleri Osman Bey'in hangi özelliğinden dolayı onun hizmetine girmiş olabilirler?

c. Uç Beyliğinden Devlete

Osman Bey (Resim 1.1) bağımsızlığını ilan ettikten sonra Marmara Bölgesi'ndeki fetihlerine hız verdi. 1300 yılında Yundhisar ve Yenişehir'i alarak beyliğin merkezini Karacahisar'dan Yenişehir'e taşıdı. Ardından da kendisini durdurmak ve bulunduğu bölgeden atmak için birleşen Bizans tefurlarıyla karşılaştı. Osman Bey Bursa, Orhanlı, Kestel ve Kite tefurlarının katıldığı ve Bizans'ın da desteklediği bir orduyu 1302 yılında Koyunhisar'da yenilgiye uğrattı.

Koyunhisar Savaşı ilk Osmanlı-Bizans savaşı oldu. Bu savaşın ardından Osman Bey Bursa, İzmit, İzmit gibi Bizans'ın Anadolu topraklarındaki şehirlerini fethetme siyaseti izledi. Bunun için de öncelikle söz konusu şehirlerin etrafındaki kaleleri ve yerleşim yerlerini ele geçirmeye çalıştı.

Resim 1.1: Osman Bey'i gösteren bir temsili resim (Konstantin Kapıdağı, 1804)

amadi
miştir.
klaşp
kabul
miştir.

4. ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİ SAĞLAMA ÇABALARI

Osmanlı Devleti, Anadolu Türk siyasi birliğini kurma yolundaki ilk adımlarını Orhan Bey Dönemi'nde attı. Orhan Bey Karesioğulları Beyliği ile Ankara'daki Ahi Beyliği'ni Osmanlı Devleti'ne kattı. I. Murat ise oğlu Yıldırım Bayezit'i Germiyanogulları beyinin kızıyla evlendirerek bu beyliğe ait Kütahya, Simav, Tavşanlı ve Emet'i çeyiz olarak Osmanlılara bağladı. Hamitoğulları Beyliği'nden ise 80 bin altın karşılığında Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Isparta'yı aldı.

Osmanlı Devleti, Germiyanogulları ve Hamitoğulları Beyliklerine ait toprakları kendisine bağladıktan sonra Karamanoğulları Beyliği ile komşu oldu. Türkiye Selçuklu Devleti'nin devamı ve mirasçısı olduklarını iddia eden Karamanoğulları, Anadolu Türk siyasi birliğini kurma konusunda Osmanlılarla rekabet halindeydi. Bu nedenle I. Murat Dönemi'nde başlayan Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesi Yıldırım Bayezit Dönemi'nde de devam etti.

Yıldırım Bayezit, Karamanoğullarının diğer bazı beyliklerle birlikte Osmanlı topraklarına saldırması üzerine 1390 yılında Anadolu Seferi'ne çıktı. Bu seferi sırasında padişah Saruhanogulları, Aydinogulları, Menteşeoğulları ve Hamitoğulları ile Germiyanogulları Beyliklerine son verdi. Ardından da Konya'yı kuşatarak Karamanoğlu beyini barış istemek zorunda bıraktı. Yapılan antlaşmayla Çarşamba Suyu'nun batısında kalan yerler Osmanlı topraklarına katıldı. Yıldırım Bayezit ertesi yıl Candaroğulları Beyliği üzerine sefere çıktı ve Sinop dışında kalan topraklarını alarak bu beyliğe son verdi. Ayrıca Amasya ve Merzifon'u da topraklarına kattı.

Osmanlıların Balkanlarda Haçlılarla uğraşmasını fırsat bilen Karamanoğulları yeniden saldırıya geçtiler. Bunun üzerine 1397 yılında Anadolu Seferi'ne çıkan Yıldırım Bayezit, Konya'yı alarak Karamanoğulları Beyliği'ne son verdi. Ardından da Sivas, Kayseri, Divriği, Niksar, Elbistan ve Malatya'yı ele geçirerek sınırlarını doğuda Fırat Nehri'ne kadar genişletti (Harita 1.5). Böylece Anadolu Türk siyasi birliğini büyük ölçüde sağlayan ilk Osmanlı padişahı oldu.

Osmanlı Devleti'nin Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak istemesinin nedenleri neler olabilir?

Harita 1.5: 1402 Ankara Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti

Ankara Savaşı'nın sonucunda;

- Anadolu'da Timur istilası nedeniyle siyasi, sosyal ve ekonomik düzen bozuldu.
- Anadolu'nun tümünü ele geçiren Timur yanında getirdiği beylere eski topraklarını geri verdi. Böylece Osmanlı Devleti'ne katılan beylikler yeniden kurulurken Anadolu Türk siyasi birliği de parçalanmış oldu.
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerleyişi durdu.
- İstanbul'un Fethi yarım yüzyıl kadar gecikti.
- Doğu Anadolu'da Akkoyunlular Devleti güçlenerek Osmanlılar için tehlike oluşturmaya başladı.
- Yıldırım Bayezit'in oğulları arasında 11 yıl sürecek olan ve Fetret Devri adı verilen taht kavgaları dönemi başladı.

? Fetret Devri'nde Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişi durmuş ancak devlet Batı'da önemli bir toprak kaybına uğramamıştır. Sizce bu durumun nedenleri neler olabilir?

b. Fetret Devri (1402-1413)

Yıldırım Bayezit'in Ankara Savaşı'nda esir düşmesi üzerine oğulları, Osmanlı ülkesinin değişik yerlerinde hüküm sürmeye başladılar. Bu siyasi parçalanmışlık Semerkant'a döndükten sonra arkasında güçlü bir devlet bırakmak istemeyen Timur tarafından da desteklendi. Şehzadelerden Süleyman Çelebi Rumeli topraklarını, İsa Çelebi Bursa ve Balıkesir yöresini, Mehmet Çelebi Amasya ve çevresini yönetimi altında tutuyordu. Bir süre sonra onlara Timur'un serbest bıraktığı Musa Çelebi de katıldı. Böylece Yıldırım Bayezit'in oğulları arasında taht mücadelesi başladı.

Kardeşlerden Mehmet Çelebi öncelikle Osmanlıların Anadolu'daki topraklarını birleştirmek istiyordu. Bu amaçla İsa Çelebi'den Bursa ve Balıkesir'i alarak kendisine bağladı. Rumeli'de bulunan Musa Çelebi ise Süleyman Çelebi'yi yenerek Edirne'yi ele geçirdi. Böylece Osmanlı topraklarında biri Rumeli'de diğeri Anadolu'da olmak üzere iki devlet ortaya çıktı. Ülkedeki iki başlılık 1413 yılında Mehmet Çelebi'nin kardeşi Musa Çelebi'yi yenilgiye uğratmasıyla sona erdi. Böylece Mehmet Çelebi, Osmanlı Devleti'ni parçalanmışlıktan kurtararak yeniden derleyip toparladı.

? Çelebi Mehmet'in, tarihe "Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu" unvanıyla geçmesinin nedenleri neler olabilir?

6. ANADOLU'DA VE BALKANLARDA SARSILAN HÂKİMİYETİN YENİDEN KURULMASI

a. Anadolu'daki Gelişmeler

Osmanlı Devleti, Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu'daki topraklarının büyük bölümünü kaybetmişti. Mehmet Çelebi (Resim 1.7), kaybedilen yerleri geri almak ve bozulan Anadolu Türk siyasi birliğini yeniden kurmak istiyordu. Bu amaçla Anadolu Seferi'ne çıkarak Batı Anadolu'daki Saruhanlı, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları Beyliklerini yeniden Osmanlı Devleti'ne bağladı. Daha sonra da sınırlarını Bursa'ya kadar genişletmiş olan Karamanoğullarından Konya'yı aldı. Karamanoğlu beyinin af dilemesi üzerine yapılan antlaşmayla Konya Karamanoğullarına bırakıldı. Beypazarı, Sivrihisar, Akşehir, Yalvaç, Beyşehir ve Seydişehir ise Osmanlılarda kaldı.

Resim 1.7: Mehmet Çelebi'yi Divan üyeleriyle gösteren bir minyatür (Tacüt Tevarih, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 1413-1421)

Mehmet Çelebi isyanını bastırma sonra serbest k da yardımıyla ta sığınmak zorunda

Mehmet Çelebi yapmış olan Şe ortaya çıktı. Göz raklarına girerek başlattı. Mehmet yakalattı. Şeyh

Mehmet Çelebi hak iddiasını s zararlı faaliyetle isyanı nedeniyle olan kardeşinin Karamanoğullarından Osmanlı gereği, Osmanlı yeniden kuruldu

? C mas

b. Balkanlar

Ankara Savaşı Bizans ve Balı sağlamaştırdı harekete geçti da bir süredir Yergöğü Kale

Mehmet Çelebi Denizi'ndeki Gelibolu açığı devlet olan V geçti.

Balkanlar Dönemi'nde d dından da V geri aldı. Arma lendirdi. Bosna bağladı. Aynı manlı Devleti

II. Murat, üzerinde hak Macar Kralı Diğer yandan kent Semerkant bağladı. Böylece ulaşılarak Balı

Mehmet Çelebi bir yandan Anadolu'da siyasi birliği kurmaya çalışırken diğer yandan kardeşi Mustafa Çelebi'nin isyanını bastırmaya çalıştı. Timur'un Anadolu'dan ayrılırken yanında götürdüğü Mustafa Çelebi, onun ölümünden sonra serbest kalarak Anadolu'ya gelmişti. Padişahlığın kendi hakkı olduğunu iddia eden bu şehzade Bizans'ın da yardımıyla taht mücadelesine başladı. Ancak üzerine gönderilen kuvvetler karşısında tutunamadı ve Bizans'a sığınmak zorunda kaldı.

Mehmet Çelebi Dönemi'nin önemli olaylarından biri de Şeyh Bedrettin İsyanı'dır. Musa Çelebi'nin kazaskerliğini yapmış olan Şeyh Bedrettin, Osmanlı Devleti'ndeki yerleşik İslam anlayışına uymayan kendine özgü fikirleriyle ortaya çıktı. Göz hapsinde tutulduğu İznik'ten ayrılma ve gizlice Eflâk'a geçen Şeyh Bedrettin, buradan Osmanlı topraklarına girerek halkı kendisine katılmaya çağırdı. Bu arada müritleri de İzmir ve Manisa yöresinde büyük bir isyan başlattı. Mehmet Çelebi önce Anadolu'daki isyanı bastırdı. Ardından Rumeli'de faaliyet gösteren Şeyh Bedrettin'i yakalattı. Şeyh Bedrettin'in yargılanarak Serez'de idam edilmesiyle de ayaklanma sona erdi.

Mehmet Çelebi 1421'de ölünce yerine oğlu II. Murat geçti. II. Murat, saltanatının ilk günlerinde taht üzerinde hak iddiasını sürdüren amcası Mustafa Çelebi'nin isyanını bastırdı. 1422 yılında ise Osmanlı Devleti'ne karşı zararlı faaliyetlerine devam eden Bizans üzerine yürüyerek İstanbul'u kuşattı. Ancak kardeşi şehzade Mustafa'nın isyanı nedeniyle kuşatmayı yarıda kesmek zorunda kaldı. II. Murat bazı Anadolu beyliklerinin de desteğini almış olan kardeşinin isyanını bastırdıktan sonra ona yardım eden beylikler üzerine sefere çıktı. Candaroğulları ve Karamanoğullarını yeniden itaat altına aldı. Aydınoğulları ve Menteşeoğulları Beylikleri'nin topraklarını ise doğrudan Osmanlı ülkesine kattı. Bu arada Germiyanolu Yakup Bey'in ölümü üzerine beyliğinin toprakları, vasiyeti gereği, Osmanlılara katıldı. Böylece Ankara Savaşı'ndan sonra bozulan Anadolu Türk siyasi birliği büyük ölçüde yeniden kuruldu.

Germiyanolu Yakup Bey'in, topraklarını başka bir devlete değil de Osmanlı Devleti'ne bırakmasının nedeni ne olabilir?

b. Balkanlardaki Gelişmeler

Ankara Savaşı'ndan sonra batıda önemli bir toprak kaybı ile karşılaşmamakla birlikte Osmanlı Devleti'nin Bizans ve Balkan devletleri üzerindeki otoritesi sarsıntıya uğramıştı. Bu nedenle Mehmet Çelebi tahttaki yerini sağlamlaştırdıktan ve Anadolu beyliklerini kendisine bağladıktan sonra Balkanlardaki durumunu güçlendirmek için harekete geçti. Mehmet Çelebi, ilk önce Amavutluk topraklarına girerek Akçahisar ve Avlonya'yı aldı. Ardından da bir süredir vergisini ödemeyen Eflâk Prensi Mirçe'nin üzerine yürüdü. Dobruca bölgesini ve Tuna kıyısındaki Yergözü Kalesi'ni ele geçirerek Eflâk Beyliği'ni yeniden vergiye bağladı.

Mehmet Çelebi batıdaki mücadelesini denizlerde de sürdürdü. Çalı Bey komutasındaki donanmayı, Ege Denizi'ndeki Osmanlı ticaret gemilerine saldıran Venedikliler üzerine gönderdi. İki tarafın donanmaları 1416 yılında Gelibolu açıklarında karşılaştı. Osmanlı donanması henüz kuruluş aşamasında olduğu için denizlerde güçlü bir devlet olan Venedik karşısında başarı gösteremedi. Bu savaş Osmanlıların ilk önemli deniz savaşı olarak tarihe geçti.

Balkanlarda Osmanlı egemenliğini pekiştirme çabaları II. Murat Dönemi'nde de devam etti. II. Murat (Resim 1.8) önce Bizans'ın, ardından da Venediklilerin eline geçmiş olan Selânik, Yanya ve Serez'i geri aldı. Amavutluk, Eflâk ve Sırbistan üzerindeki hâkimiyetini güçlendirdi. Bosna Kralı, Mora despotu ve Bizans imparatorunu vergiye bağladı. Ayrıca Venedik'i, Balkanlarda elinde tuttuğu yerler için Osmanlı Devleti'ne vergi ödemeye mecbur bıraktı.

II. Murat, Macar Kralı'nın Eflâk, Sırbistan, Bosna ve Bulgaristan üzerinde hak iddia ettiğini görünce yeniden harekete geçti. Ancak Macar Kralı'nın karşısına çıkmaması üzerine Edirne'ye döndü. Diğer yandan Macarlarla birlikte hareket eden Sırların elinden başkent Semendire'yi alarak Sırbistan'ı doğrudan Osmanlı Devleti'ne bağladı. Böylece batıda Yıldırım Bayezit Dönemi'ndeki sınırlara ulaşarak Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyetini güçlendirdi.

Resim 1.8: II. Murat'ı gösteren bir temsilî resim (Konstantin Kapıdağı, 1804)

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra egemenlik alanını genişletme, topraklarının güvenliğini sağlama ve ticaret yollarına hâkim olmaya yönelik faaliyetlerini devam ettirdi. Bu amaçla Anadolu ve Balkanlar yönünde seferlere çıkarak önemli fetihler yaptı (**Harita 2.1**).

Harita 2.1: Fatih Dönemi'nde Osmanlı Devleti

Fatih ilk seferini, daha önce Osmanlı Devleti'ne bıraktığı bazı kaleleri geri almış olan Sırbistan üzerine yaptı. Sırbistan seferleri 1459 yılına kadar aralıklarla devam etti. Bu tarihte, Sırbistan'ın başkenti Semendire alınarak bir Osmanlı sancağı hâline getirildi. Sırların Macarlara bıraktığı Belgrad Kalesi ise iki kez kuşatılmasına rağmen alınmadı.

Karadeniz'i bir Türk gölü hâline getirmek isteyen Fatih, bu denizin kıyılarındaki yabancı hâkimiyetine son vermek için harekete geçti. Bu amaçla donanması Karadeniz'e açılırken kendisi de orduyuyla birlikte Anadolu'nun kuzey kıyılarına yöneldi. Fatih ilk olarak önemli bir liman kenti olan ve Cenevizlilerin elinde bulunan Amasra'ya geldi. Şehrin teslimi yönündeki teklifinin kabul edilmesiyle de Amasra'yı savaş yapmadan fethetti.

İstanbul'un fethedilmesine rağmen Mora'daki Rum Despotluğu kendisini Bizans'ın devamı olarak görüyordu. Fath, Bizans'ı yeniden canlandırmak isteyen bu devleti ortadan kaldırmak üzere 1460 yılında sefere çıktı. Savaş sonucunda Mora'yı topraklarına katarak hâkimiyet sahasını Akdeniz'e doğru genişletti.

Fatih, Mora'yı aldıktan sonra bir süredir vergisini ödemeyen ve Osmanlı Devleti'ne karşı Akkoyunlularla bir takıma giren Trabzon İmparatorluğu üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Padişah 1461 yılında çıktığı sefesi sırasında ilk olarak yolu üzerindeki İsfendyargöğlün Beyliği'ni ortadan kaldırdı. Bu beyliğin elindeki Kastamonu'da Sinop'u aldıktan sonra da kendisi karadeniz, donanması ise denizden olmak üzere Trabzon'u kuşattı. Beyliği düşürmeye çalışırken kesilen ve yardım almayan Trabzon imparatoru şehri teslim etmek zorunda kaldı. Trabzon'un fethedilmesiyle birlikte Bizans'ı diriltme yönündeki son ümitler de söndürüldü. Ayrıca Karadeniz'in güney kıyılarını güvenli altına alındı.

d. Eflâk Seferi (1462)

Yıldırım Bayezit Dönemi'nden itibaren Osmanlı Devleti'ne vergi veren Eflâk Beyliği, Fatih Dönemi'nde Kazıklı Voyvoda adıyla bilinen Vlad Tepeş tarafından yönetiliyordu. Vlad, Fatih'in Trabzon'a sefere çıkmasını fırsat bilerek vergisini ödemedi. Ayrıca Macarlarla ittifak yaparak Osmanlı topraklarına girdi. Bunun üzerine Eflâk üzerine yürüyen Fatih bu ülkeyi Osmanlı Devleti'ne bağlı, yıllık vergi veren bir eyalet hâline getirdi.

e. Bosna-Hersek Seferi (1463)

Osmanlı Devleti'nin, denizlerde güçlü olan Venedik'e karşı karada üstünlük kurabilmesi için Bosna-Hersek kıyılarını alması gerekiyordu. Buna bir de Bosna Kralı'nın ödemesi gereken vergiyi ödememesi eklenince Fatih 1463'te Bosna üzerine sefere çıktı. Sefer sonucunda Bosna Krallığı'na son verilirken bu devletin toprakları Osmanlı egemenliğine girdi. Bir süre sonra Bosna'nın güneyindeki Hersek de Osmanlı Devleti'ne bağlandı.

Fatih'in Bosnalılara Fermanı

Fatih, İstanbul'un Fethi'nden sonra yaptığı gibi Bosna'yı topraklarına kattıktan sonra da orada yaşayan insanlara dinî serbestlik tanımıştır. Aşağıdaki cümleler onun Bosna ruhbanlarına verdiği fermanın alınmıştır:

"Ben ki Sultan Mehmet Han'ım. Tüm halkım bilsin ki bu fermanla Bosna rahiplerine karşı yıllık hislerim ortaya çıkıp buyurdum ki adı geçen rahiplere ve onların kiliselerine kimse engel olmasın. Kaçıp gidenler affedilsin ve gelip memleketimizde korkusuzca oturup kiliselerinde ibadet etsinler. Vezirlerimden ve halkımdan kimse onları rahatsız edip incitmesin."

Osman Ergin, Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, s. 93 (Düzenlenmiştir).

Size göre Bosna-Hersek'in Osmanlı hâkimiyetine girmesinin en önemli sonucu ne olmuştur? Neden?

f. Osmanlı-Karamanoğlu Mücadelesi (1466)

İstanbul'un kuşatılması sırasında Karamanoğulları Beyliği ile mücadelesine ara veren Fatih, beylik içinde taht kavgalarının başlaması üzerine yeniden harekete geçti. Fatih, 1466 yılında çıktığı seferle Karamanoğlu topraklarının büyük bölümünü ele geçirerek buraların yönetimini oğlu Şehzade Mustafa'ya bıraktı. Karamanoğullarının kalan toprakları ise 1483 yılında II. Bayezit tarafından alındı. Böylece bu beylik kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanarak Anadolu Türk siyasi birliğini sağlama yolundaki en büyük engel ortadan kaldırıldı.

g. Osmanlı-Akkoyunlu Mücadelesi (1473)

Karamanoğulları topraklarının alınmasından sonra Anadolu'da Osmanlı Devleti'ne rakip olabilecek en önemli siyasi güç olarak Akkoyunlular kalmıştı. Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan kendisini Fatih'ten daha üstün görüyor ve Osmanlıların elindeki Orta Anadolu topraklarını almak istiyordu. Bu amaçla bir yandan Osmanlılara karşı Venediklilerle anlaşırken diğer yandan topraklarını Osmanlılara kaptıran bazı beyleri koruması altına aldı. Daha sonra da kendisine sığınan beylerin kışkırtmasıyla Osmanlı topraklarına saldırdı. Bunun üzerine Anadolu üzerine sefere çıkan Fatih 1473 yılında Erzincan yakınlarındaki Otlukbeli'nde yapılan savaşta Akkoyunluları yenilgiye uğrattı. Böylece Akkoyunluların Haçlılarla birlikte kendisine karşı kurduğu ittifakı etkisiz hâle getirirken Doğu Anadolu'nun güvenliğini de sağlamış oldu.

ğ. Kırım'ın Fethi (1475)

Fatih Amasra, Sinop ve Trabzon'u alarak Karadeniz'e hâkim olma yolunda önemli adımlar atmıştı. Ancak bu hâkimiyetini pekiştirmesi için Karadeniz'in kuzeyindeki önemli liman şehirlerinin de alınması gerekiyordu. Azak Denizi ve Kırım Yarımadası kıyılarında yer alan ve birer ticaret kolonisi olan bu şehirler Cenevizlilerin kontrolündeydi. Fatih, kuzeyden gelen yolların denizle buluştuğu bu önemli ticaret merkezlerini ele geçirmek için 1475 yılında Veziriazam Gedik Ahmet Paşa komutasındaki donanmayı Kırım'a gönderdi. Gedik Ahmet Paşa da Kefe, Menküp ve Azak kalelerini alarak Cenevizlilerin Karadeniz'deki varlığına son verdi.

Kırım'da çıkan taht kavgalarıyla da ilgilenen Osmanlılar adaylardan Mengli Giray'ı destekleyerek hanlığa onun gelmesini sağladılar. Böylece Kırım Hanlığı'nı himayeleri altına alarak kendilerine bağlı bir devlet durumuna getirdiler. Kırım'ın fethedilmesiyle birlikte Karadeniz büyük ölçüde bir Türk gölü hâline gelirken Karadeniz'in kuzeyinden geçen ticaret yolları da Osmanlı kontrolüne girdi.

EK 7. 2018 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Anadolu Beylikleri ile İlgili Geçen Bölümler (s. 39-40; 49; 55; 64-65; 67-68)

Kösedağ yenilgisinden sonra Sultan, Moğol Komutanı Baycu Noyan'a elçiler göndererek barış istedi. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Moğolların ağır şartlar içeren antlaşmasını, vergi ödemek koşuluyla kabul etmek zorunda kaldı. Dolayısıyla Türkiye Selçuklu Devleti, Moğolların denetimine girmiş oluyordu. Kösedağ Savaşı'nın sonucunda;

- Türkiye Selçuklu Devleti dağılma sürecine girdi.
- Selçuklularda taht kavgaları arttı ve Moğollar istediklerini tahta çıkarmaya başladı. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti Moğolların egemenliğine girdi.
- Merkezî otoritenin bozulması üzerine birçok Türk beyliği ortaya çıktı.
- Anadolu yağmalanarak tahrip edildi. Tarımsal üretim düştü. Ticaret yollarının güvenliği kalmadığından ticari faaliyetler azaldı.
- Moğol tehlikesinden kurtulmak isteyen birçok Türkmen boyu Batı Anadolu'ya göç ederek buraların Türkleşmesini sağladı.

ETKİNLİK

KÖSEDAĞ SAVAŞI SONRASI ANADOLU

Türkiye Selçuklu Devleti, son hükümdarının (II. Mesut) keder ve hüznü içinde ölümü üzerine parçalandı. 1308 yılında Anadolu'nun genel görünümü şöyledi: Orta ve Doğu Anadolu İlhanlıların Anadolu valilerinin elinde, yine Trabzon İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı İlhanlılara tâbi durumdaydı. Maraş ve Antep çevreleri ise Memlûkluların elindeydi. Marmara'nın güney ve doğu sahilleri Bizans denetimindeydi. Batı Anadolu, Isparta, Mersin, Kastamonu'da çeşitli Türkmen beylikleri kurulmuştu ancak bunların tamamı İlhanlı Devleti'ne vergi ödemek durumundaydı. Bu beylikler içerisinde Konya'da bulunan Karamanoğulları en güçlü beylik olarak görünürken kendilerini Türkiye Selçuklu Devleti'nin mirasçısı kabul ediyorlardı. Zaman zaman İlhanlı komutanları Anadolu'ya geliyor, kendilerine itaatsizlik yapan Türkmen beylerini cezalandırıyorlardı. Tüm bu gelişmeler yüzünden Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmamış, ticari faaliyetler durma noktasına gelmişti.

Yılmaz ÖZTUNA

Büyük Türkiye Tarihi, C 1, s. 491-493. (Özetlenmiştir.)

1.6.3. MOĞOL İSTİLASI SONRASI ANADOLU'NUN SİYASİ VE TOPLUMSAL DURUMU

XI. yüzyılda Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması ve birçok bölgeyi fethetmesi, Anadolu'ya çok sayıda Türkmen'in gelmesine neden oldu. Türkiye Selçukluları, doğudan gelen bu Türkmenleri, batıda "uç" adı verdiği Bizans sınırlarına yerleştirdi. Uçlara yerleşen Türkmenlerin görevi sınırların güvenliğini sağlamaktır. Her ucun bir beyi vardı. Bunların kendilerine ait yaylak ve kışlakları bulunurdu. Bizans'tan ele geçirdikleri bölgeler Türkiye Selçuklu Devleti tarafından kendilerine "kılıç hakkı" olarak verilir.

Kösedağ Savaşı sonrasında Türkiye Selçuklularının, Moğollara yenilerek dağılıma sürecine girmesiyle uçlardaki Türkmenler bağımsız hareket etmeye başladılar. Diğer yandan Anadolu'da Moğol baskısının artması sonucu, birçok Türkmen batıya, uçların bulunduğu bölgelere göç etmek zorunda kaldı. Bu durum uçlarda ani bir nüfus artışına, dolayısıyla da sosyal ve ekonomik sorunlara yol açtı.

Kösedağ Savaşı sonrasında, Türkiye Selçuklu Devleti, Moğol İlhanlı Devleti'nin egemenliği altına girdi. Bu durumdan faydalanan uçlardaki Türkmen beyleri bağımsız hareket etmeye başladı. Ancak bu Türkmen beyleri bir süre sonra İlhanlı Devleti'ne biat etmek zorunda kaldılar. İlhanlıların 1336 yılında yıkılmasıyla tamamen bağımsız oldular. Böylece Anadolu'da İkinci Türk Beylikleri Dönemi (Harita 1.5) başladı.

Harita 1.5: XIV. Yüzyıl Başlarında Anadolu'da Kurulan Türk Beylikleri (İkinci Beylikler Dönemi)

2.1.2. OSMANLI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ

Osmanlı Devleti'ni kuranlar Oğuzların Günhan soyunun Kayı boyuna mensuptur. Kayı kelimesi, güç ve kudret anlamına gelmektedir. Kayıların büyük bir bölümü, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya geldiler. Kayılar ilk olarak Ahlat yöresini yurt edindiler. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat zamanında Moğollarla yaptıkları başarılı mücadeleler ve Türkiye Selçuklu Devleti'ne yaptıkları hizmetler karşılığında ilk olarak Ankara yakınlarındaki Karacadağ yöresine, daha sonra Bizans sınırındaki Söğüt'e uç beyliği olarak yerleştirildiler. Bu dönemde Kayıların başında Ertuğrul Gazi (Görsel 2.1) bulunuyordu. Bizans'a karşı fetih faaliyetlerine başlayan Ertuğrul Gazi bir süre sonra Domaniç'i ele geçirdi. Türkiye Selçuklu Devleti, Türk devlet geleneğine göre Domaniç'i "kılıç hakkı" olarak Kayılara verdi. Kayılar, Söğüt'ü kışlak; Domaniç'i de yaylak olarak kullanmaya başladılar. 1281 yılında Ertuğrul Gazi'nin vefatı (Görsel 2.2) üzerine yerine oğlu Osman Bey, Kayı boyunun başına geçti ve babasının yarım bıraktığı fetih hareketlerine devam etti.

Görsel 2.1: Ertuğrul Gazi (temsili resim)

Görsel 2.2: Ertuğrul Gazi ve Eşi Halime Sultan Türbesi Söğüt - Bilecik

Osman Bey'in ilk yıllarında beylik, Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı bir konumdaydı. Ancak Türkiye Selçuklu Sultanı III. Alaaddin Keykubat'ın İlhanlılar tarafından İran'a götürülmesi üzerine Anadolu'da iktidar boşluğu ortaya çıktı. Bu sırada Osman Bey, Bizans ile mücadele hâlindeydi. Bu mücadeleler sonucunda kazanılan Koyunhisar Savaşı ile Osman Bey bağımsızlığını ilan ederek kendi adına hutbe okutup para bastırdı. Böylece Osmanlı Beyliği bağımsız konuma geldi (1302).

Osmanlı Beyliği'nin kısa sürede gelişerek altı asır sürececek bir devlet kurması; Türk İslam ve dünya tarihinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, gelişimi, menşei üzerine çeşitli tartışmalara neden oldu. Bu tartışmaların temelinde Osmanlıların ilk dönemlerine ait yeterli belgelerin olmayışı, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu üzerine yapılan araştırmaların konuyu tam olarak aydınlatamaması da etkilidir.

Bursa'nın fethinden sonra Osmanlı-Bizans mücadeleleri artarak devam etti. Osmanlı kuvvetleri Kocaeli Yarımadası'ndaki kaleleri fethedip İstanbul Boğazı'na doğru ilerlediler. Bu durumdan rahatsız olan Bizans İmparatoru III. Andronikos, topladığı kuvvetlerle Osmanlı Devleti üzerine yürüdü. Maltepe civarında yapılan Palekanon Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazandı. Palekanon Savaşı'ndan sonra Bizans, bir daha Osmanlı Devleti'ne saldırma cüretini gösteremedi. Bu zafer sonrası hem Bizans hem Anadolu'daki Türk beylikleri Osmanlıların fetihlerini daha yakından izlemeye başladı.

Palekanon Zaferi'nden sonra Orhan Bey İznik üzerine yürüdü. Yalnız kalan İznik tekfuru, şehri Orhan Bey'e teslim etmek zorunda kaldı (1331). Orhan Bey, Bursa'da olduğu gibi İznik'te de halkın can ve mal güvenliğini sağladı. İsteyenlerin şehri terk etmelerine izin verdi. İznik, Bizans'a karşı yapılan seferlerde askerî üs olarak kullanıldı. İznik'in fethinden sonra Gemlik ve İzmit kısa bir süre sonra Osmanlı hâkimiyetine girdi (1337) (Harita 2.2).

Harita 2.2: 1345'te Osmanlı Devleti sınırları

2.4. ANADOLU'DA TÜRK SİYASİ BİRLİĞİ SAĞLANIYOR

HAZIRLIK

Osmanlı Devleti, Anadolu'da Türk siyasi birliğini neden sağlamak istemiş olabilir? Açıklayınız.

Osman Bey Dönemi'nde Bizans eksenli fetih politikası izleyen Osmanlı Beyliği diğer Müslüman beyliklere karşı askerî faaliyetlerde bulunmadı. Çevresindeki Türkmen beyliklerini doğrudan karşılarına almak yerine, ılımlı bir siyaset izlemeyi tercih etti. Mecbur kalmadıkça civar beyliklerle mücadeleye girmekten kaçındı. Ancak şartlar oluştuğunda Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamaya çalıştı. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki Türk siyasi birliğini kurma çalışmaları ilk kez Orhan Bey Dönemi'nde başladı.

Karesioğulları Beyliği'nin Alınması (1345): Osmanlılar Bizans yönünde ilerlerken Balıkesir ve Çanakkale civarında kurulmuş olan Karesioğulları Beyliği iç mücadelelerle uğraşıyordu. Bu durumdan faydalanan Orhan Bey, Karesioğulları topraklarını savaşmadan ele geçirdi. Osmanlı egemenliğine giren ilk Anadolu Beyliği olan Karesioğullarının donanması da Osmanlı hizmetine girdi. Böylece Osmanlı Devleti'nde denizciliğin temeli atılmış oldu. Bu durum Osmanlıların Rumeli'ye geçişini kolaylaştırdı. Ayrıca Karesioğullarının önemli akıncı beylerinden Hacı İlbey, Ece Halil ve Evrenos Bey Osmanlı hizmetine girerek Rumeli'nin fethinde görev aldılar.

Karesioğullarının alınmasından sonra Orhan Bey, Anadolu'daki gelişmeleri de yakından takip etmeye başladı. Eretna Beyliği'nin iç karışıklıklarından yararlanmak istedi. Ankara'daki Ahilerin de desteği ile Ankara ve Sivrihisar'ı savaşmadan aldı. Her iki olay Osmanlı Devleti'nin diğer Müslüman beyliklere karşı strateji değiştirdiği anlamına geliyordu.

DEĞERLENDİRME

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki Türk beyliklerine yönelik politika değişikliğinde hangi faktörler etkili olmuş olabilir? Belirtiniz.

Osmanlı Devleti Balkanlarda üstünlük kurmasına rağmen Anadolu'da siyasi birliği tam olarak sağlayamamıştı. Diğer yandan Anadolu'daki Türkmen beylikleri siyasi birliği sağlamak için birbirleriyle savaşıyorlardı. I. Murat, Anadolu Türk siyasi birliğini kurma yolunda barış yolunu seçti. Karamanoğullarına karşı güç kazanmak isteyen Germiyanolu Süleyman Şah, kızını I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid ile evlendirdi. Bu evlilikle Kütahya, Simav, Emet ve Tavşanlı çeyiz olarak Osmanlılara geçti. I. Murat, Hamitoğullarından para karşılığı Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir ve Isparta'yı aldı.

DEĞERLENDİRME

I. Murat Dönemi'nde Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamada nasıl bir siyasi politika izlenmiştir? Belirtiniz.

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki en güçlü rakibi Karamanoğulları, her fırsatta Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanıyor, Osmanlı aleyhine Bizans ile ittifak kuruyordu. Yıldırım Bayezid gerek bu duruma son vermek

gerekse Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak için harekete geçti. Anadolu beylikleri ile yapılan savaşlar sonucu Karamanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanoğulları, Candaroğulları (Kastamonu kolu) ve Eretna beylikleri toprakları Osmanlı Devleti'ne katıldı. Yıldırım, ele geçirilen bu bölgelerin idaresini kolaylaştırmak amacıyla Kütahya merkez olmak üzere "Anadolu Beylerbeyliği"ni kurdu. Böylece Anadolu'da Türk siyasi birliği büyük ölçüde sağlandı (Harita 2.3). Yine Memlûklara bağlı olan Dulkadiroğullarına ait Malatya, Besni, Elbistan ve Darende alındı. Osmanlı Devleti'nin sınırları doğuda Fırat Nehri'ne kadar genişledi. Tüm bu gelişmeler Osmanlı Devleti ile Memlûkluların arasının bozulmasına neden oldu.

Harita 2.3: Yıldırım Bayezid Dönemi'nde, Osmanlı Devleti'nin Anadolu sınırları

2.5.3. ÜLKE BÜTÜNLÜĞÜNÜN YENİDEN SAĞLANMASINA YÖNELİK FAALİYETLER

• Anadolu'da Yapılan Faaliyetler

Fetret Dönemi sonrası Osmanlı Devleti'ni toparlayan I. Mehmet öncelikle Anadolu'da Türk siyasi birliğini yeniden sağlamak istedi. Dış siyasette ise barışçıl bir politika izledi. I. Mehmet ilk olarak Aydınoğullarından İzmir'i, Karamanoğullarından Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir ile Hamitoğullarına ait toprakları ele geçirdi. Bu arada Candaroğulları, Saruhanoğulları ve Menteşeoğulları da Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirdi.

I. Mehmet Dönemi'ndeki önemli gelişmelerden biri de Osmanlı Devleti'nde meydana gelen ilk dinî ve sosyal içerikli hareket olan Şeyh Bedreddin İsyanı'dır. Şeyh Bedreddin, Fetret Dönemi'nde Musa Çelebi'nin yanında yer almış ve üç yıl boyunca onun kazaskerliğini yapmıştı. Ancak Musa Çelebi'in iktidar mücadelesini kaybetmesinden sonra, Osmanlı Padişahı I. Mehmet Çelebi'ye karşı tavır almıştı.

Şeyh Bedreddin, sonraki dönemlerde Bal kanlarda devlete karşı isyan hareketine başladı. Fetret Dönemi'nin yaratmış olduğu otorite boşluğundan faydalanarak bölgede taraftar topladı. Özellikle fakir ve Osmanlı Devleti'ne karşı olan bazı kesimlere (tımarı elinden alınanlar, sürgün edilenler hatta bazı Hristiyan beyleri) yönelik propaganda faaliyetlerinde bulundu. Şeyh Bedreddin'in önemli bir âlim ve tasavvuf ehli olması bazı kesimlerin etrafında toplanmasında etkili oldu. Ancak isyan hareketi uzun sürmedi; Osmanlı Devleti tarafından kısa sürede bastırıldı. İsyan yüzünden bölgede kısa süre de olsa toplumsal karışıklıklar yaşandı; bu durum Osmanlı Devleti'nin bölgedeki otoritesini sarstı.

Diğer yandan Şeyh Bedreddin'in ahiret inancını reddeden düşünceleri, İslamiyet'i yeterince tanımamış bazı kesimler tarafından benimsendi. Bu durum dinsel anlamda gruplaşmalara, İslamiyet'in farklı yorumlanmasına neden oldu.

I. Mehmet'ten sonra tahta geçen II. Murat ise, Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyetlerde bulunan Bizans'ı cezalandırmak amacıyla İstanbul'u kuşattı. Bu arada Osmanlı Devleti'nin yaşadığı karışıklıklardan faydalanmaya çalışan Karamanoğulları, Germiyanogulları, Menteşeoğulları ve Candaroğulları Osmanlı topraklarına saldırdılar. Bu durum karşısında İstanbul kuşatmasını kaldıran II. Murat, Türk beyliklerinin üzerine yürüdü. İlk olarak Menteşeoğullarına son verdi (1425). Karamanoğulları ile yapılan savaşı kazandı. Karamanoğullarının af dilemesi üzerine siyasi varlıklarının devamına izin verdi. Diğer yandan Germiyanoglu Yakup Bey'in vasiyeti gereği ölümünden sonra toprakları Osmanlı Devleti'ne katıldı.

BİYOGRAFI

Çelebi Sultan Mehmet

(1413 - 1421)

Babası : Yıldırım Bayezid

Annesi : Devlet Hatun

Doğumu : 1389 (Edirne)

Vefatı : 1421 (Edirne)

Saltanatı : 8 Yıl

Fetret Dönemi'nde kardeşleri ile girdiği saltanat mücadelesini kazanan Çelebi Mehmet, Osmanlı birliğini yeniden sağladı. Tarihî kaynakların belirttiğine göre Çelebi Mehmet; zeki, uyanık, tedbirli ve sanatkâr ruhlu bir insandı. Kabiliyetli bir idareci, başarılı bir devlet adamıydı. Devrinde ilim ve sanat hayatı canlanmış; Edirne, Bursa ve diğer Osmanlı şehirlerinde camiler, medreseler, mescitler inşa edilmişti. Çelebi Sultan Mehmet'in Bursa'da kendi adına inşa ettirdiği Yeşil Türbe bir sanat şaheseri olarak hâlâ ayakta durmaktadır.

www.ttk.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...